

Institut za
razvoj mladih KULT

Strategija prema mladima **Općine Hadžići** **2024-2028.**

OPĆINA
HADŽIĆI

Sadržaj:

Uvodna riječ načelnika	5
Koordinaciono tijelo i radne grupe.....	6
1. Uvod	9
1.1 Politike prema mladima u Evropskoj uniji	9
1.2 Politike prema mladima u BiH	11
1.3 Mladi u općini Hadžići	13
Ciljevi Strategije	18
Strateški cilj	18
Operativni cilj	18
2. Metodologija	19
2.1 Proces izrade dokumenta	19
2.2 Pravni okvir za donošenje strateških dokumenata	20
3. SWOT analiza.....	21
4. Analiza položaja i potreba mladih	26
4.1 Obrazovanje i nauka mladih	26
4.1.1 Uvod	26
4.1.2 Pravni okvir.....	26
4.1.3 Institucionalni okvir	27
4.1.4 Obrazovanje na području općine Hadžići	27
4.1.5 Finansijski okvir.....	36
4.1.6 Analiza položaja i potreba mladih.....	37
4.2 Rad, zapošljavanje i samozapošljavanje mladih	45
4.2.1 Uvod.....	45
4.2.2 Pravni okvir.....	45
4.2.3 Institucionalni okvir	46
4.2.4 Finansijski okvir	49
4.2.5 Analiza položaja i potreba mladih.....	49
4.3 Socijalna briga	54
4.3.1 Uvod	54
4.3.2 Pravni okvir.....	54
4.3.3 Institucionalni okvir	55

4.3.4	Finansijski okvir	57
4.3.5	Analiza položaja i potreba	57
4.4	Zdravstvena zaštita mladih	62
4.4.1	Uvod	62
4.4.2	Pravni okvir.....	62
4.4.3	Institucionalni okvir	63
✓	Zdravstvena zaštita na području općine Hadžići	63
4.4.4	Finansijski okvir	64
4.4.5	Analiza položaja i potreba mladih.....	65
4.5	Kultura i sport.....	70
4.5.1	Uvod	70
4.5.2	Pravni okvir.....	70
4.5.3	Institucionalni okvir	70
4.5.4	Finansijski okvir.....	74
4.5.5	Analiza položaja i potreba mladih.....	76
4.6	Aktivizam (mobilnost, slobodno vrijeme mladih i informiranost)	81
4.6.1	Uvod	81
4.6.2	Pravni okvir.....	81
4.6.3	Institucionalni okvir	82
4.6.4	Analiza položaja i potreba mladih.....	84
4.7	Sigurnost.....	90
4.7.1	Uvod	90
4.7.2	Pravni okvir.....	90
4.7.3	Institucionalni okvir	91
✓	Aktivnosti Općine Hadžići i Policijske uprave	91
4.7.4	Analiza položaja i potreba mladih.....	93
AKCIONI PLAN 2024–2028. GODINE I PLANIRANI GODIŠNJI TROŠKOVI.....		97
5.	MEHANIZMI ZA PROVEDBU STRATEGIJE PREMA MLADIMA.....	118
5.1.	Monitoring i evaluacija	118
5.1.2	Zaključak o monitoringu i evaluaciji Strategije prema mladima	120
6.	Literatura.....	121

Popis tabela

Tabela 1. Demografske karakteristike populacije mladih u Hadžićima.....	13
Tabela 2. Broj mladih po općinama i gradovima u Kantonu Sarajevo.....	14
Tabela 3. Broj učenika upisanih u prve razrede osnovnih škola i ukupan broj učenika osnovnih škola.....	28
Tabela 4. Zanimanja u Srednjoškolskom centru Hadžići.....	29
Tabela 5. Broj učenika i studenata koji su primali stipendije.....	34
Tabela 6. Izdvajanja za stipendiranje učenika i studenata po godinama.....	34
Tabela 7. Tekući grantovi Općine koji se odnose na oblast obrazovanja.....	36
Tabela 8. Broj upisanih učenika u osnovnu školu.....	37
Tabela 9. Broj upisanih učenika u srednje škole u Hadžićima i KS-u.....	38
Tabela 10. Prikaz broja nezaposlenih mladih na području općine.....	47
Tabela 11. Izdvojena sredstva za sportska udruženja i drugo.....	74
Tabela 12. Izdvojena sredstva iz oblasti kulture.....	75

Popis grafikona

Grafik 1. Prikaz procenta mladih iz Hadžića po petogodištima.....	14
Grafik 2. Obrazovanje mladih u Hadžićima.....	28
Grafik 3. Prikaz ukupnog broja učenika u srednjim školama (2020–2022. godine).....	29
Grafik 4. Potrebne izmjene u formalnom obrazovanju.....	39
Grafik 5. Praktična nastava.....	40
Grafik 6. Pohađanje kurseva.....	41
Grafik 7. Pohađanje kursa u budućnosti.....	42
Grafik 8. Radni status.....	50
Grafik 9. Vladini programi zapošljavanja.....	50
Grafik 10. Kupovina posla.....	51
Grafik 11. Pregled izdvajanja po godinama za finansiranje troškova prijevoza učenika.....	57
Grafik 12. Doprinos kućnom budžetu.....	58
Grafik 13. Gdje stanuju mladi.....	59
Grafik 14. Zadovoljstvo uslugama u domu zdravlja.....	65
Grafik 15. Sistematski pregled.....	66
Grafik 16. Pomoć psihologa.....	66
Grafik 17. Izdvajanja za grant „Projekti mladih“.....	75
Grafik 18. Posjećivanje sportskih događaja.....	76
Grafik 19. Posjećivanje događaja iz kulture i umjetnosti.....	77
Grafik 20. Utjecaj mladih na donošenje odluka.....	84
Grafik 21. Svakodnevno korištenje interneta.....	85
Grafik 22. Članstvo u organizacijama.....	86
Grafik 23. Zadovoljstvo radom policijskih službi.....	93
Grafik 24. Zadovoljstvo sigurnosnom situacijom.....	94

Uvodna riječ načelnika

Mladi Hadžićani i Hadžićanke,

složenost položaja i potreba mladih, a posebno u manjim lokalnim zajednicama kakva je naša, zahtijeva planirano, organizirano i zajednički koordinirano djelovanje nas kao institucije vlasti, javnih ustanova, udruženja koja rade sa mladima i vas mladih. Izrada Strategije prema mladima općine Hadžići 2024–2028. predstavlja vrlo važan korak u osiguravanju boljeg i održivijeg razvoja ove zajednice. Ovom strategijom su se definirali ključni ishodi za mlade naše općine, koji su rezultat opsežnog participativnog procesa svih zainteresiranih strana, a prevashodno vas mladih. Upravo vi, mladi, učestvovali ste u kreiranju niza strateških aktivnosti u ovom dokumentu, stoga se nadam se da će vam on biti kvalitetno polazište u provedbi politika i aktivnosti za mlade u narednom periodu.

Djelovanjem danas, aktivnom participacijom u ovom trenutku, gradimo temelje za bolju budućnost, zato je važno da uložimo zajedničke napore te zajedničkom saradnjom i razumijevanjem odgovorimo na sve buduće izazove.

Sa željom za mnogo zdravlja i uspjeha,

Hamdo Ejubović, dipl. ing. maš.
općinski načelnik

Koordinaciono tijelo i radne grupe

Za potrebe izrade Strategije prema mladima općine Hadžići 2024–2028. godine imenovani su Koordinaciono tijelo i radne grupe.

Koordinaciono tijelo čine:

1. Mirela Dupovac – predsjednica;
2. Muhamed Čović – potpredsjednik/rukovodilac Radne grupe za obrazovanje i nauku mladih;
3. Azra Vegara – potpredsjednica/rukovoditeljica Radne grupe za rad, zapošljavanje i poduzetništvo mladih;
4. Anela Šehić Lihovac – potpredsjednica/rukovoditeljica Radne grupe za zdravstvenu zaštitu mladih;
5. Almin Tufo – potpredsjednik/rukovodilac Radne grupe za socijalnu brigu;
6. Aziz Đozo – potpredsjednik/rukovodilac Radne grupe za kulturu i sport;
7. Mahir Karić – potpredsjednik/rukovodilac Radne grupe za aktivizam mladih (učešće, volontiranje, slobodno vrijeme i mobilnost mladih);
8. Senad Kovačević – potpredsjednik/rukovodilac Radne grupe za sigurnost mladih;
9. Adnan Čolo – potpredsjednik/rukovodilac Radne grupe za informisanje mladih.

Radne grupe

Radna grupa za obrazovanje i nauku mladih

- Muhamed Čović, direktor OŠ „6. mart“ Hadžići – predsjednik
- Selver Ejubović, direktor JU „Srednjoškolski centar Hadžići“ – član
- Misim Gegić, vršilac dužnosti direktora JU „Srednjoškolski centar Hadžići“ – član
- Amina Redžepovac, vijećnica – članica

Radna **grupa za rad, zapošljavanje i poduzetništvo**

- Azra Vegara, Služba za privredu, finansije i inspekcijски nadzor – predsjednica
- Emina Fišo, vijećnica – članica
- Selvedin Šarić, Služba za opću upravu, društvene djelatnosti i zajedničke poslove – član

Radna **grupa za zdravstvenu zaštitu**

- Anela Šehić Lihovac, Zdravstveni savjet, vijećnica, JU Dom zdravlja KS-a – predsjednica
- Minela Fatić, Zdravstveni savjet, vijećnica, JU Dom zdravlja KS-a – članica
- Ajla Nizić, omladinska aktivistkinja
- Adna Fejić, predstavica mladih u Zdravstvenom savjetu

Radna grupa za socijalnu brigu

- Almin Tufo, pomoćnik načelnika, Služba za boračko-invalidsku i socijalnu zaštitu – predsjednik
- Melisa Hasanović, JU Kantonalni centar za socijalni rad, šefica Službe Hadžići – članica
- Aida Pehlivan, vijećnica – članica

Radna grupa za kulturu i sport

- Aziz Đozo, pomoćnik načelnika, Služba za opću upravu, društvene djelatnosti i zajedničke poslove – predsjednik
- Muharem Keško, Služba za opću upravu, društvene djelatnosti i zajedničke poslove – član
- Ilijas Kovačević, direktor JU KSIRC Hadžići – član

- Hana Sejmenović, Vijeće učenika JU Srednjoškolski centar Hadžići – članica

Radna grupa za aktivizam mladih

- Mahir Karić, Služba za civilnu zaštitu i mjesne zajednice – predsjednik
- Arnela Mujić, zamjenica predsjednika Komisije za sport i mlade – članica
- Amir Hadžović, Udruženje – Taekwondo klub Centar Hadžići – član
- Adna Hasić, Vijeće učenika JU Srednjoškolski centar Hadžići – članica

Radna grupa za sigurnost mladih

- Senad Kovačević, Služba za civilnu zaštitu i mjesne zajednice – predsjednik
- Adnan Merdanović, predsjednik Komisije za sport i mlade – član
- Almedin Hujjić, Udruženje Kickboxing police academy Hadžići – član

Radna grupa za informisanje

- Adnan Čolo, Služba kabineta općinskog načelnika – predsjednik
- Lejla Arslan, Služba za opću upravu, društvene djelatnosti i zajedničke poslove – članica
- Mirela Dupovac, Služba kabineta općinskog načelnika – članica
- Ajla Kalem, Vijeće mladih JU Srednjoškolski centar Hadžići – članica

Skraćenice:

EU – Evropska unija

BiH – Bosna i Hercegovina

FBiH – Federacija Bosne i Hercegovine

RS – Republika Srpska

KS – Kanton Sarajevo

JLS – Jedinice lokalne samouprave

Institut – Institut za razvoj mladih KULT

JU – Javna ustanova

OŠ – Osnovna škola

SŠC – Srednjoškolski centar

KSIRC – Kulturno-sportski i rekreacioni centar Hadžići

1. Uvod

1.1 Politike prema mladima u Evropskoj uniji

Evropska unija od 2002. godine provodi ciljanu saradnju u kontekstu politika prema mladima EU-a, a na osnovu načela učešća i ravnopravnog pristupa mogućnostima. Ova saradnja je potakla političke i zakonodavne promjene u državama članicama, ali i značajno doprinijela izgradnji kapaciteta omladinskih organizacija. Do danas Evropska unija je predložila i usvojila dva strateška dokumenta za mlade:

1. Strategija prema mladima EU-a 2010–2018. (EU Youth Strategy 2010–2018);
2. Strategija prema mladima EU-a 2019–2027. (EU Youth Strategy 2019–2027).

U Rezoluciji¹ Vijeća Evropske unije i predstavnika vlada država članica, a u okviru za evropsku saradnju, u području mladih prepoznaje se da mladi:

- imaju posebnu ulogu u društvu i suočavaju se sa posebnim izazovima;
- trebaju Strategiju za mlade EU-a za period 2019–2027. god.;
- trebaju jasno definirane ciljeve za mlade.

Strategija prema mladima EU-a za period 2019–2027. predstavlja strateški dokument u kojem su sadržane smjernice svim učesnicima u oblasti mladih, što uključuje prvenstveno vlade država članica, određene agencije i institucije, te organizacije civilnog društva, regionalne i lokalne jedinice samouprave, ali i sve ostale koji se bave radom za mlade i s mladima, te one koji u svom radu obuhvataju na neki način oblast od interesa za mlade. Dokument sadrži važne smjernice i ciljeve koje nastoji ostvariti, te se prvenstveno oslanja na saradnju, zajedničku koordinaciju i sinergiju navedenih donosilaca i provodilaca odluka koje uključuju mlade. Strategija prema mladima EU-a promovira učešće mladih ljudi u demokratskom životu i treba se provoditi u državama članicama EU-a, na osnovu 11 evropskih ciljeva za mlade. Organizacije civilnog društva kao direktna poveznica mladih s EU-om imaju veliku ulogu i odgovornost za provođenje i ostvarivanje ciljeva Strategije, te je od ključne važnosti podrška koju učesnici mogu međusobno osigurati kako bi se 11 ciljeva Strategije provelo u skladu sa Strategijom.

Među općim ciljevima Strategije ističe se da će se saradnjom unutar Evropske unije nabolje iskoristiti potencijal politika za mlade. Novom strategijom se nastoji mladima omogućiti da kroje vlastitu sudbinu podržavanjem ličnog razvoja i stjecanja znanja i vještina kako bi se nosili sa novim izazovima, podrškom pružanjem resursa koji će im omogućiti da postanu nositelji pozitivnih promjena i solidarnosti u skladu sa identitetom koji ima EU, poboljšanjem politika i odluka koje se donose u različitim oblastima u smanjivanju siromaštva i svih oblika diskriminacije među mladima promovirajući socijalnu uključenost.

U novoj Strategiji za mlade EU-a (za period 2019–2027) posebna se pažnja posvećuje učešću mladih u građanskom životu, povezivanju mladih širom Evropske unije s ciljem promocije volontiranja i mobilnosti u svrhe učenja i međukulturalne razmjene i razumijevanja, te podršci i osamostaljivanju mladih. Strategijom se želi ojačati mlade da steknu nova znanja i vještine kako bi se osamostalili i bili spremni nositi se sa svakodnevnim izazovima svijeta koji se ubrzano mijenja. Evropska unija mlade stavlja u fokus politika, ali mlade u isto vrijeme želi uključiti u procese odlučivanja i donošenje raznih drugih politika poboljšavajući njihovu participaciju u društvu prepoznajući da su mladi nositelji solidarnosti i pozitivnih promjena u društvu. Pored toga, Evropska unija želi unaprijediti političke odluke koje utječu na mlade u različitim oblastima, a specifično za zapošljavanje, obrazovanje, zdravlje i socijalnu uključenost.

Pored Strategije prema mladima EU-a, važno je spomenuti još dva dokumenta koja pružaju poticaj i daju prijedloge za unapređenje okruženja u kojem mladi žive i djeluju. Prvi je Rezolucija o Strategiji omladinskog sektora Vijeća Evrope do

¹ Rezolucija Vijeća Evropske unije i predstavnika vlada država članica, koji su se sastali unutar Vijeća, o okviru za evropsku suradnju u području mladih: strategija Evropske unije za mlade za razdoblje 2019.–2027. (C 465-1, 2018.)

[https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:42018Y1218\(01\)&from=ES#d1e32-18-1](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:42018Y1218(01)&from=ES#d1e32-18-1) (pristupljeno: 2. 10. 2023).

2030. god., usvojena u januaru 2020. godine, a koja pruža poticaj jačanju, priznavanju i daljem razvoju politika i praksi u području rada s mladima. Ova strategija je zasnovana na osnovnim vrijednostima Vijeća Evrope: demokratiji, ljudskim pravima i vladavini zakona, te je dizajnirana da bude dovoljno općenita kako njene političke orijentacije ne bi brzo zastarjele. Istovremeno, ona pruža više informacija o omladinskom sektoru Vijeća Evrope, kao i o viziji, misiji, tematskim prioritetima i očekivanim ishodima Strategije. Evropska povelja o učešću mladih na lokalnom i regionalnom nivou je dokument koji sadrži preporuke mladim ljudima, omladinskim radnicima, organizacijama i lokalnim vlastima za promoviranje i poticanje lokalnog učešća mladih ljudi širom Evrope. Ovim dokumentom promoviraju se instrumenti za učešće mladih, i to: obuka mladih za učešće, informiranje, promoviranje učešća mladih putem informacijskih i komunikacijskih tehnologija, promoviranje učešća mladih u medijima, poticanje mladih da se bave volonterskim radom i da posvećuju svoje vrijeme aktivnostima za razvoj zajednice, pružanje podrške projektima i inicijativama mladih, promoviranje omladinskih organizacija, učešće mladih ljudi u nevladinim organizacijama i političkim partijama.

Djelovanje Evropske unije u području politika prema mladima pravno je zasnovano na Ugovoru o funkcioniranju Evropske unije (UFEU²), odnosno člancima 165 i 166, koji se tiču obrazovanja, strukovnog osposobljavanja, mladih i sporta. Prema članu 165³ Ugovora o funkcioniranju Evropske unije, djelovanje Evropske unije za cilj ima poticati razmjene mladih i onih koji s njima rade. Predviđeno je da se podržava učešće mladih u demokratskom životu u Evropi. Član 166⁴ je više usmjeren ka provođenju politike strukovnog osposobljavanja, a ističe da EU mora olakšati pristup stručnom osposobljavanju i poticati mobilnost predavača i polaznika, a naročito mladih.

Mladi su „područje“ koje i dalje spada u nacionalne politike zemalja članica, pa iz tog razloga još uvijek nije moguće usklađivanje na nivou Evropske unije,⁵ iako je primjetno da zemlje članice sve više saraduju u polju politika za mlade. U posljednjih nekoliko godina primjetno je da EU mlade uključuje u svoje političko djelovanje. Jedan od primjera su i inicijativa Evropske snage solidarnosti i projekat Discover EU. Projekte solidarnosti samostalno organiziraju i provode mladi, što uključuje obavljanje aktivnosti u grupama od pet do više osoba za unapređenje lokalne zajednice u kojoj mladi žive. Projekti pored izazova u lokalnoj zajednici trebaju biti povezani sa nacionalnim pitanjima, pa čak vrijednostima i za Evropu u cijelosti.

U Evropskoj uniji se između ostalih provode i finansijski programi za podršku mladima, od kojih se ističu:

- Erasmus+, u kojem učestvuju učenici, studenti, ali i stažisti i mladi radnici, pa čak i akademsko osoblje. Novitet predstavlja program finansiranja za „mala partnerstva“ koji bi trebao služiti organizacijama koje okupljaju mlade. Jedan od ciljeva novog programa je i razvijanje osjećaja pripadnosti Evropskoj uniji kroz novu inicijativu, a nešto ranije spomenuti Discover EU;⁶
- Evropske snage solidarnosti pomažu mladima da u Evropskoj uniji ili u državi u kojoj žive učestvuju u projektima za poboljšanje zajednica. Mladi se mogu prijaviti za volontiranje, stažiranje, zaposlenje, volontiranje u području humanitarne pomoći, lokalne projekte solidarnosti;
- Garancija za mlade predstavlja nastojanje država članica da svi mladi od 30 godina dobiju priliku za zaposlenje, daljnje školovanje, naukovanje ili pripravništvo u roku od četiri mjeseca od gubitka radnog mjesta ili prestanka obrazovanja.

U Evropskoj uniji djeluje nekoliko organizacija koje se prepoznaju kao krovne omladinske organizacije. Pored činjenica da u svoj rad uključuju omladinske organizacije ili organizacije za mlade iz država članica, pod posebnim uvjetima one

² Ugovor o funkcionisanju Evropske unije

³ Ugovor o funkcionisanju Evropske unije, član 165. (https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:9e8d52e1-2c70-11e6-b497-01aa75ed71a1.0011.01/DOC_3&format=PDF, pristupljeno 14. 7. 2023).

⁴ Ugovor o funkcionisanju Evropske unije, član 166. (https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:9e8d52e1-2c70-11e6-b497-01aa75ed71a1.0011.01/DOC_3&format=PDF, pristupljeno 14. 7. 2023).

⁵ Izričito je isključeno svako usklađivanje zakonodavstva država članica.

⁶ Mladima pruža priliku da otkriju raznolikost Evrope kroz upoznavanje njezine kulturne baštine.

uključuju i organizacije koje dolaze iz država koje još nisu postale članicama EU-a. Među krovnim organizacijama ističe se Evropski forum mladih⁷ (European Youth Forum), koji broji preko 100 organizacija članica, uglavnom nacionalnih krovnih organizacija za mlade. Članice ovog foruma su i krovne organizacije za mlade iz regije zapadnog Balkana, a koje dolaze iz država koje nisu članice EU-a, kao što su Srbija i Sjeverna Makedonija.

Javne politike za mlade trebaju biti sastavni dio procesa proširenja Evropske unije kako bi se i tako promovirale saradnja i tolerancija. Dokumenti koji se usvoje na nivou Evropske unije, a koji se odnose na mlade, utječu i na kreiranje pravnih propisa u zemljama zapadnog Balkana, čemu svjedoči napredak određenih zemalja poput Republike Srbije (uređen Zakon o mladima i Nacionalna strategija za mlade za period 2015–2025). U Crnoj Gori usvojen je Zakon o mladima, a strategija za mlade je istekla 2021. godine.

1.2 Politike prema mladima u BiH

Bosna i Hercegovina zbog svog ustavnog uređenja i kompleksne političke situacije nema u nadležnosti politike prema mladima. Jedna od oblasti za koju ne postoji zakonska regulativa u pravnom sistemu BiH je ona koja se bavi pitanjima mladih. Iako su pitanja mladih u nadležnosti Ministarstva civilnih poslova BiH, entiteti su ti koji imaju isključivu nadležnost za donošenje zakonskih propisa i politika kojima se uređuje oblast za mlade.

Na nivou Federacije Vlada Federacije je obavezna da strateške, razvojne i programske dokumente uskladi s potrebama mladih. Na nivou Republike Srpske donošenje strateških dokumenata kao što je omladinska politika u nadležnosti je Narodne skupštine RS-a, a na prijedlog nadležnog Ministarstva porodice, omladine i sporta.⁸ Ministarstvo obavlja poslove koji se tiču rješavanja problema zapošljavanja mladih i poboljšanja socijalnog statusa, brine se o realizaciji omladinskih projekata, potiče mlade na aktivno učešće u društvu, uspostavlja i održava komunikaciju sa omladinskim organizacijama i osniva centre za mlade te se još dodatno brine za međunarodnu saradnju u oblasti omladinskog organiziranja. U Brčko distriktu vlast se obavezala stvoriti uvjete za omladinsko organiziranje. Usvajanjem Zakona o mladima Brčko distrikta briga o mladima je određena kao opći interes Brčko distrikta, a vlast je dužna donijeti i realizirati Strategiju za mlade. Implementaciju Zakona u Brčko distriktu prati Odjeljenje za stručne i administrativne poslove Vlade BD BiH. Pored toga, Odjeljenje vodi Registar omladinskih organizacija i saraduje sa Vijećem/Savjetom mladih BD-a.⁹

Danas na teritoriji BiH imamo tri zakona koja reguliraju prava mladih, i to Zakon o mladima Federacije Bosne i Hercegovine¹⁰ (u daljem tekstu: Zakon o mladima FBiH), Zakon o omladinskom organizovanju Republike Srpske¹¹ (u daljem tekstu: Zakon o omladinskom organizovanju RS-a) te Zakon o mladima Brčko distrikta Bosne i Hercegovine¹² (u daljem tekstu: Zakon o mladima BD BiH). Sva tri zakona, pored toga što naglašavaju važnost poštovanja ljudskih i građanskih prava mladih, definiraju dodatna prava za mlade u društvu. Mladi imaju pravo na podršku i unapređivanje svog razvoja bez diskriminacije po bilo kojem osnovu.

Zakon o mladima FBiH odgovornost pružanja podrške mladima delegira svim nivoima vlasti u Federaciji BiH, prije svega kroz definiranje, usvajanje i provođenje strategija prema mladima. Članom 12 ovog zakona propisano je da je općinski/gradski, kao i kantonalni nivo vlasti dužan odrediti službenika/icu za pitanja mladih, odnosno odjel pri nadležnom ministarstvu. Usto, Zakon je propisao obavezu općinskom, odnosno gradskom nivou vlasti da samostalno osigura minimum mjera na planu rada s mladima i omladinskih aktivnosti, te mehanizme i kapacitete koji uključuju:

- osiguranje prikladnog prostora za mlade te osiguranje plaćanja troškova njegovog održavanja;

⁷ European Youth Forum, <https://www.youthforum.org/> (pristupljeno: 2. 10. 2023).

⁸ Ministarstvo porodice, omladine i sporta Republike Srpske.

⁹ Vijeće/Savjet mladih BD predstavlja krovnu organizaciju omladinskih udruženja u Brčko distriktu BiH. Vijeće mladih učestvuje u kreiranju politika, programa i strategija za mlade u saradnji sa institucijama vlasti BD-a.

¹⁰ Zakon o mladima Federacije Bosne i Hercegovine ("Službene novine Federacije BiH", 36/10).

¹¹ Zakon o omladinskom organizovanju Republike Srpske (Službeni glasnik RS-a, 98/04, 119/08, 1/12).

¹² Zakon o mladima Brčko distrikta Bosne i Hercegovine (Službeni glasnik Brčko distrikta BiH, 18/17).

- osiguranje budžetske stavke koja se tiče pitanja mladih, kao dijela ukupnog budžeta općine;
- određivanje nadležne općinske službe za pitanja mladih;
- osiguranje godišnjih grantova za projekte za mlade;
- osnivanje komisija za mlade pri općinskom vijeću kao stalnog radnog tijela;
- uspostavljanje stručnog radnog tijela za izradu, ažuriranje i praćenje provođenja lokalnih strategija prema mladima;
- istraživanje ili podršku istraživanju u cilju donošenja strategija prema mladima;
- pružanje sveopće podrške radu općinskog vijeća mladih.

Zakonom o mladima FBiH jasno je definirano da mladi imaju pravo biti pravovremeno i istinito informirani o svim pitanjima koja su od interesa za njih. Zakonom o mladima FBiH obavezuje se da svi nivoi vlasti moraju održati javne rasprave i konsultacije uz učešće predstavnika Vijeća mladih u procesu usvajanja različitih dokumenta za mlade, preciznije sektorskih politika, programa djelovanja, strategija i dijelova budžeta koji se odnose na mlade.

Komisija za mlade na nivou Federacije, koju potvrde Predstavnički i Dom naroda Parlamenta FBiH kao zajedničko i stalno radno tijelo, bavi se pitanjima i problemima mladih. Zadatak Vlade Federacije je da svake godine podnese izvještaj Parlamentu Federacije BiH o položaju mladih i aktivnostima koje su usmjerene podršci mladima. Na nivou Federacije ulogu u kreiranju i provođenju politika prema mladima ima i nadležno ministarstvo.¹³ Ministarstvo je odgovorno za saradnju i koordinaciju zadataka u vezi s mladima.

Oblast mladih u jedinicama lokalne samouprave u FBiH dodatno je uređena i Zakonom o principima lokalne samouprave u Federaciji Bosne i Hercegovine¹⁴ (u daljem tekstu: Zakon o principima lokalne samouprave FBiH), a utvrđene su i nadležnosti općina u Federaciji BiH bez bilo kakvih razlika i izuzetaka, barem formalno. Zakonom o principima lokalne samouprave FBiH razrađena su rješenja o lokalnoj samoupravi sadržana u Evropskoj povelji o lokalnoj samoupravi i Ustavu FBiH. Članom 3 Zakona o principima lokalne samouprave FBiH definirano je da je lokalna samouprava u Federaciji BiH organizirana i ostvaruje se u općinama i gradovima kao jedinicama lokalne samouprave, a izvršavaju je organi jedinica lokalne samouprave i građani, u skladu s Ustavom, zakonima i statutom jedinice lokalne samouprave.

U članu 8 taksativno su navedene, između ostalih, i sljedeće nadležnosti, a koje se direktno ili indirektno tiču pitanja mladih:

1. osiguranje i zaštita ljudskih prava i osnovnih sloboda u skladu s Ustavom;
2. donošenje budžeta jedinice lokalne samouprave;
3. donošenje programa i planova razvoja jedinice i stvaranje uvjeta za privredni razvoj i zapošljavanje;
4. utvrđivanje i provođenje politike uređenja prostora i zaštite čovjekove okoline;
5. utvrđivanje i provođenje stambene politike i donošenje programa stambene i druge izgradnje;
6. organiziranje i unapređenje lokalnog javnog prijevoza;
7. utvrđivanje politike predškolskog obrazovanja, unapređenje mreže ustanova te upravljanje i finansiranje javnih ustanova predškolskog obrazovanja (osnivanje predškolskih obrazovno-odgojnih ustanova, dječijih vrtića/obdaništa);
8. osnivanje, upravljanje, finansiranje i unapređenje ustanova osnovnog obrazovanja;
9. osnivanje, upravljanje, unapređenje i finansiranje ustanova i izgradnja objekata za zadovoljavanje potreba stanovništva u oblasti kulture i sporta (centri za kulturu općina, razni sportski klubovi i dr.);
10. ocjenjivanje rada ustanova i kvaliteta usluga u djelatnosti zdravstva, socijalne zaštite, obrazovanja, kulture i sporta te osiguranje finansijskih sredstava za unapređenje njihovog rada i kvaliteta usluga u skladu s potrebama stanovništva i mogućnostima jedinice;
11. poduzimanje mjera za osiguranje higijene i zdravlja;
12. osiguravanje uvjeta rada lokalnih radijskih i televizijskih stanica u skladu sa zakonom.

¹³ Ministarstvo kulture i sporta Federacije BiH (www.fmks.gov.ba).

¹⁴ Zakon o principima lokalne samouprave u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, br. 49/2006).

Nadležna općinska/gradska služba vodi spisak omladinskih udruženja na teritoriji općine/grada, ali i neformalnih grupa koje žele predlagati projekte za mlade.

Općina je dužna samostalno usklađivati podršku koju pruža mladima sa višim nivoima vlasti i drugim institucijama javne uprave koje u svojoj nadležnosti imaju oblasti formalnog i neformalnog obrazovanja, zapošljavanja i omladinskog poduzetništva, socijalne i zdravstvene zaštite mladih, stambenog zbrinjavanja, rada s mladima i njihovog aktivnog učešća u procesima odlučivanja, informiranja, mobilnosti i volonterizma i svih drugih pitanja koja su u interesu mladih i koja mogu unaprijediti njihov život, odnosno poboljšati uvjete života u zajednici.

1.3 Mladi u općini Hadžići

Općina Hadžići se nalazi u središnjem dijelu Bosne i Hercegovine, a područje općine je smješteno jugozapadno od Sarajeva i Sarajevskog polja. Ukupna površina općine Hadžići je 27.326 hektara ili 273,26 km². Na području općine smješteno je 62 naseljena mjesta i 17 mjesnih zajednica.¹⁵ Općina graniči sa općinom Ilidža sa istočne i sjeveroistočne strane, općinom Kiseljak sa sjeverne i sjeverozapadne, na zapadnoj strani graniči sa općinom Kreševo, na jugozapadnoj sa općinom Konjic, a na južnoj strani sa općinom Trnovo.

Putne komunikacije općine su dobro uvezane sa ostatkom Kantona Sarajevo i drugim dijelovima BiH. Od posebne važnosti je magistralna cesta M-17, koja povezuje Sarajevo sa Mostarom, a koja prolazi kroz općinu Hadžići. Kroz općinu prolazi međunarodna magistralna željeznička pruga¹⁶ Sarajevo – Ploče u dužini od 25,00 kilometara.

Administrativno, ona predstavlja jednu od devet općina Kantona Sarajevo. Prema popisu iz 2013. godine, na području općine Hadžići je živio 23 891 stanovnik, od čega je u starosnoj dobi od 15 do 35 godina bilo 7.140 ili 29,88% stanovnika. Analizirajući podatke Federalnog zavoda za statistiku i popis stanovnika iz 2013. godine, Hadžići su poslije Trnova (FBiH) i Ilijaša zajednica sa najmanjim brojem mladih. Međutim, ako se uspoređi samo procentualni dio mladih u ukupnom stanovništvu po ostalim općinama u Kantonu Sarajevo, Hadžići spadaju u općine koje imaju najveći postotak mladih u općoj populaciji (22%), čime je pozicionirana iznad prosjeka Kantona Sarajevo, koji iznosi 20%, i Federacije BiH (21%).

Tabela 1. Demografske karakteristike populacije mladih u Hadžićima

	UKUPNO STANOVNIŠTVO	M	Ž	15–19	20–24	25–29	15– 30	%	UKUPNO ISPITANIH	M	Ž
Hadžići	23.891	11.914	11.977	1.818	1.653	1.836	5.307	22,2	313	48,90%	51,10%
		49,86%	50,13%	34,26%	31,15%	34,60%					

Izvor: Federalni zavod za statistiku¹⁷

¹⁵ Binježevo, Miševići, Mokrine, Donji Hadžići, Žunovnica, Hadžići, Grivići, Drozgometva, Lokve, Pazarić, Osenik, Tarčin, Raštelica, Budmolići, Duranovići, Trzanj, Luke.

¹⁶ Na području općine Hadžići se nalaze sljedeće željezničke stanice: Binježevo, Hadžići, Zovik, Pazarić, Tarčin i Raštelica.

¹⁷ Federalni zavod za statistiku (<https://fzs.ba/>).

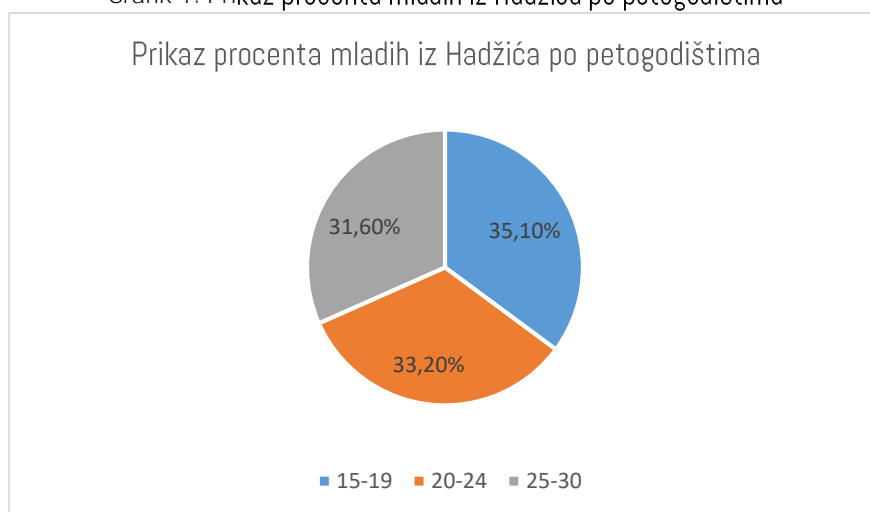
Tabela 2. Broj mladih po općinama i gradovima u Kantonu Sarajevo

Lokalna zajednica	Stanovništvo	Ukupno	15–19	20–24	25–29	Ukupno mladih	% mladih u ukupnom stanovništvu
Kanton Sarajevo	Ukupno	413.593	26.388	25.484	31.933	83.805	20%
	Žene	218.432	12.892	12.639	16.397	41.928	19%
Novi Grad Sarajevo	Ukupno	118.553	7.216	6.821	9.236	23.273	20%
	Žene	62.818	3.582	3.468	4.801	11.851	19%
Ilidža	Ukupno	66.730	4.839	4.537	5.189	14.565	22%
	Žene	34.371	2.320	2.190	2.612	7.122	21%
Novo Sarajevo	Ukupno	64.814	3.701	3.789	5.196	12.686	20%
	Žene	35.234	1.794	1.952	2.786	6.532	19%
Centar Sarajevo	Ukupno	55.181	3.158	2.985	3.995	10.138	18%
	Žene	29.812	1.590	1.500	2.090	5.180	17%
Stari Grad Sarajevo	Ukupno	36.976	2.301	2.178	2.822	7.301	20%
	Žene	19.494	1.111	1.081	1.430	3.622	19%
Vogošća	Ukupno	26.343	1.856	1.876	2.149	5.881	22%
	Žene	13.737	923	869	1.115	2.907	21%
Hadžići	Ukupno	23.891	1.818	1.653	1.836	5.307	22%
	Žene	11.977	827	783	832	2.442	20%
Ilijaš	Ukupno	19.603	1.440	1.577	1.441	4.458	23%
	Žene	10.222	717	758	703	2.178	21%
Trnovo (FBiH)	Ukupno	1.502	59	68	69	196	13%
	Žene	767	28	38	28	94	12%

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Popis 2013.¹⁸

U realiziranom uzorku na terenu najveći broj osoba bio je iz grupe mladih starosti od 15 do 19 godina (35,1%). Mladih u dobi od 20 do 24 godine u uzorku je bilo 33,2%, dok je mladih od 25 do 30 godina 31,6%.

Grafik 1. Prikaz procenta mladih iz Hadžića po petogodištima

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

¹⁸ Ibid.

Strategija prema mladima je obavezan dokument institucija vlasti u FBiH.¹⁹ Općina Hadžići kontinuirano posvećuje pažnju mladima ulažući napore na razvijanju mehanizama i programa za mlade. Općina Hadžići je ranije imala dvije strategije prema mladima. Prva je rađena uz podršku OSCE-a i važila je za period 2012–2015. godine. Općina Hadžići je u to vrijeme bila jedna od prvih općina u Federaciji BiH koja je izradila strategiju prema mladima. Druga strategija je važila za period 2017–2021. godine. Podršku u izradi Strategije prema mladima za period 2024–2028. godine pruža Institut za razvoj mladih KULT. Strategija prema mladima predstavlja planski programski dokument s ciljem efikasnijeg upravljanja politikom prema mladima na nivou općine, ali i usaglašavanja dokumenta, programa i aktivnosti za mlade sa poduzetim inicijativama na evropskom nivou.

Kao i u drugim jedinicama lokalne samouprave u BiH, najteži izazovi s kojima se suočava općina jesu nezaposlenost mladih i negativni demografski trendovi koji se reflektiraju u smanjenju broja učenika u osnovnim i srednjim školama.

Zakon o mladima FBiH u članu 14 propisuje minimum mjera na planu rada s mladima, a oni uključuju sljedeće:

- „1. osiguranje prikladnog prostora za mlade, rad s mladima i omladinske aktivnosti, kao i osiguranje plaćanja troškova njegovog održavanja;
2. osiguranje budžetske stavke koja se tiče pitanja mladih, kao dijela ukupnog budžeta općine, grada ili kantona;
3. određivanje nadležne općinske, odnosno gradske službe za pitanja mladih;
4. osiguranje godišnjih grantova za projekte za mlade dodjeljujući ih putem javnog poziva s kriterijima, u skladu s evropskim principima u radu javnih uprava;
5. profesionalni razvoj i usavršavanje službenika/ce za mlade, te jačanje kapaciteta svih onih koji se bave radom sa mladima i omladinskim aktivnostima;
6. osnivanje komisije za mlade pri općinskom vijeću kao stalnog radnog tijela, odnosno pri skupštini kantona, koja će se u okviru svoje nadležnosti baviti pitanjima mladih, a u čijem radu će učestvovati predstavnici općinskog, odnosno kantonalnog vijeća mladih;
7. uspostavljanje stručnog radnog tijela za izradu, ažuriranje i praćenje provođenja lokalnih i kantonalnih strategija prema mladima, u čijem će radu učestvovati predstavnici vijeća mladih ili omladinskih udruženja;
8. istraživanje ili podršku istraživanju u cilju donošenja strategije prema mladima;
9. pružanje podrške radu općinskog, odnosno kantonalnog vijeća mladih.“²⁰

¹⁹ Zakon o mladima Federacije Bosne i Hercegovine, član 14 („Službene novine Federacije BiH“, br. 36/10).

²⁰ Zakon o mladima FBiH (<https://www.vijecemladih.ba/wp-content/uploads/2016/12/Zakon-o-mladima.pdf>, pristupljeno 24. 5. 2023. godine).

Djelovanje i aktivnosti Općine prema navedenom članu

1. Prostor za mlade

Krajem 2021. godine Općina Hadžići je otvorila prostor za mlade pod nazivom K-HUB, koji je ujedno prvi HUB na području općine. Radi se o multifunkcionalnom prostoru koji je namijenjen srednjoškolcima, studentima i freelancerima. HUB nudi organizaciju radionica za mlade, organiziranje individualnih i grupnih instrukcija iz svih oblasti te pokretanje start-up biznisa. Od samog osnivanja potpuno je besplatan mladima na korištenje uz najavu rukovodstvu radi adekvatne organizacije provedenih aktivnosti. Važeći cjenovnik koji je formiran od osnivanja odnosi se na pravna lica te pojedince, udruženja i organizacije koji nisu sa područja općine Hadžići.

2. Budžetska stavka i godišnji grantovi za projekte mladih

Općina nije osigurala budžetsku stavku koja se tiče pitanja mladih kao dio ukupnog budžeta, ali se kroz različite budžetske stavke finansiraju programi i aktivnosti za mlade. Općina Hadžići svake godine za projekte mladih izdvaja 35.000 KM, koji se dodjeljuju javnim pozivom u skladu s kriterijima. Općina ulaže sredstva koja su usmjerena na poboljšanje položaja mladih kroz razvoj infrastrukture, volonterske programe, turizam, sport, kulturu, obrazovanje i ostale segmente u kojima mladi imaju bitnu ulogu.

3. Nadležna služba

Služba kabineta općinskog načelnika je nadležna služba za pitanja mladih. U opisu poslova navodi se da ova služba „vrši poslove odnosa sa javnošću, ostvaruje međuopćinsku saradnju te komunikaciju sa mladima i stvara povoljan ambijent za jače uključivanje u rješavanje njihovih problema i upravlja projektnim ciklusima u oblasti mladih“.²¹

4. Jačanje kapaciteta uposlenih u polju rada sa mladima

Prema članu 12 Zakona o mladima FBiH, općinski i gradski nivo vlasti dužni su samostalno odrediti službenika/cu za pitanja mladih koji/a obavljaju zadatke u smislu zakona. U članu 4, tačka 4, Zakona službenik/ca za mlade definiran/a je kao državni/a službenik/ca koji/a je stručno osposobljen/a za rad s mladima i posjeduje certifikat o znanju o politici prema mladima i radu sa mladima. Dakle, službenik/ca za mlade je osoba koja radi u institucijama vlasti, a koja se bavi pitanjima mladih. U Općini Hadžići zaposlena je i certificirana službenica za mlade, koja pruža stalnu podršku mladima u vidu savjetovanja, informiranja te edukacije mladih. U cilju jačanja kapaciteta, službenica za mlade pohađa obuke i programe od značaja za razvoj omladinskog aktivizma, omladinskih politika i edukacije mladih.

5. Komisija za mlade

U skladu sa Zakonom o mladima FBiH, Općina je osnovala Komisiju za sport i mlade, koja je radno tijelo Općinskog vijeća te koja predstavlja zakonodavnu vlast. U dosadašnjem radu nije zabilježen visok nivo zalaganja Komisije za sport i mlade za pitanja koja se odnose na unapređenje položaja mladih prema Općinskom vijeću. Čine je predsjednik i četiri člana. Svi imenovani su ispred političkih partija. Prema informacijama Službe općinskog vijeća, Komisija radi po utvrđenom poslovniku i planu.

6. Stručno radno tijelo za izradu strategije

Za potrebe izrade strategije prema mladima općine Hadžići formirani su Koordinaciono tijelo i radne grupe koje su kao stručno radno tijelo radile na izradi dokumenta. U radne grupe su bili uključeni i mladi.

7. Istraživanje u cilju donošenja strategije prema mladima

Općina je provela istraživanje o položaju i potrebama mladih, čiji se rezultati koriste u svrhu izrade strategije prema mladima.

²¹ Općina Hadžići (<https://hadzici.ba/sluzba.php?id=1>, pristupljeno 25. 5. 2023. godine).

8. Podrška radu lokalnog vijeća mladih

Na području općine još uvijek nije formirano vijeće mladih općine Hadžići. Razlog je nedovoljan broj omladinskih udruženja koja bi formirala vijeće mladih. Na inicijativu službenice za mlade u 2022. godini donesen je Pravilnik o upisu u registar omladinskih organizacija. Objavljen je stalni javni poziv omladinskim udruženjima za upis u spisak omladinskih udruženja/neformalnih grupa. U julu 2023. zvanično je upisano sportsko udruženje "LT Sport" u registar pod brojem jedan. U septembru 2023. zvanično je upisano i Udruženje mladih "Start" pod brojem dva.

Općina ima uspostavljen Registar omladinskih udruženja. Ideja za formiranjem Udruženja mladih "Start" se izrodila iz niza sastanaka sa neformalnim grupama mladih u procesu izrade ove strategije, koji su se nakon toga i okupili i formirali udruženje mladih na području općine Hadžići. Objavljeni javni poziv je imao pozitivan rezultat u vidu omladinskog organiziranja te upisa dva udruženja u Registar, što je svakako pozitivan put ka potencijalnom formiranju vijeća mladih općine Hadžići u budućnosti.

Na osnovu navedenog, ali i Analize istraživanja položaja i potreba mladih općine Hadžići, Općina djelovanje prema mladima za period 2024–2028. usmjerava kroz sedam strateških ciljeva, a koji su vezani za oblasti od interesa za mlade na području općine. Oblasti su definirane i usklađene i sa Zakonom o mladima FBiH.

Ciljevi Strategije

Strateški cilj

Općina Hadžići je posvećena kontinuiranom razvoju i unapređenju životnog okruženja za mlade djelujući u različitim oblastima od interesa za mlade.

Operativni cilj

2. Metodologija

2.1 Proces izrade dokumenta

Na osnovu Zakona o mladima Federacije Bosne i Hercegovine, a u cilju kontinuiranog rada na poboljšanju položaja mladih, Općina je pristupila izradi strategije prema mladima za period 2024–2028. godine. Nosioc ovog procesa je Služba kabineta općinskog načelnika Općine Hadžići. U svrhu izrade strateškog dokumenta za mlade 2022. godine potpisan je ugovor o saradnji između Općine Hadžići i Instituta za razvoj mladih KULT, kao organizacije koja će pripremiti istraživanje o položaju i potrebama mladih te podržati pisanje samog dokumenta strategije.

Općina Hadžići je za potrebe izrade ovog dokumenta imenovala Koordinaciono tijelo 18. 4. 2023. godine, koje je s Institutom za razvoj mladih KULT radilo na analizi postojećih mjera namijenjenih unapređenju položaja mladih te kreiranju prijedloga mjera za provedbu Strategije.

Terensko istraživanje o potrebama i problemima mladih radili su mladi sa područja općine Hadžići.

Proces izrade dokumenta Strategija prema mladima odvijao se u nekoliko faza, koje navodimo u nastavku.

Pripremna faza je uključivala iniciranje procesa izrade strateškog dokumenta sa zaduženom službom i službenikom, definiranje članova Koordinacionog tijela i pripremu metodologije za istraživanje o položaju i potrebama mladih.

Istraživačka faza je podrazumijevala kreiranje tima anketara, zatim obuku anketara, pripremu i provedbu terenskog istraživanja s mladima na području općine. Prikupljanje podataka provedeno je od marta 2023. do maja 2023. godine korištenjem standardiziranog upitnika koji Institut za razvoj mladih KULT koristi za istraživanje problema i potreba mladih na različitim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini. Kroz terensko istraživanje anketirano je 313 mladih osoba.

Uzorak od 313 ispitanika ima marginu greške od $\pm 5,4\%$, uz interval pouzdanosti od 95%. Svako istraživanje sa sobom nosi određeni nivo greške jer uzorak predstavlja izvod iz populacije i sa sobom nosi jedan vid rizika da obuhvaćeni uzorak ne oslikava u potpunosti populaciju. Ova greška u prognozi koja se može javiti uslijed uzorkovanja sastavni je dio svih istraživanja u društvenim naukama, te je njena veličina u skladu sa uobičajenim nivoima greške u drugim studijama za potrebe izrade ovakvih analiza.

Faza izrade nacрта dokumenta se dijelom odvijala paralelno s terenskim istraživanjem, a obuhvatila je saradnju s nadležnom službom i imenovanim koordinatorom za uspostavu Koordinacionog tijela i uključivanje svih relevantnih aktera u rad Koordinacionog tijela i radnih grupa. Dalje, ova faza je obuhvatila pripremu i provedbu obuke za Koordinaciono tijelo te pregled svih dostupnih mjera i strategija koje se tiču i mladih za Općinu Hadžići. Kroz ovu fazu Koordinaciono tijelo i radne grupe analizirali su postojeće mjere i programe za mlade, mapirali najznačajnije probleme i potrebe mladih te predložili mjere za unapređenje položaja mladih u osam oblasti.

Faza izrade Prijedloga strategije uključuje proces konsultacija na prvi prijedlog Nacrta strategije prema mladima Općine, koji se odvija u saradnji s nadležnom službom, Koordinacionim tijelom i Komisijom za pitanja mladih Općine.

Referentni period koji je obuhvaćen analizom stanja u institucijama vlasti Općine Hadžići je 2020, 2021. i 2022. godina.

Oblasti koje su razmatrane u Strategiji prema mladima općine Hadžići su:

1. obrazovanje i nauka mladih;
2. rad, zapošljavanje i poduzetništvo mladih;
3. zdravstvena zaštita mladih;
4. socijalna briga mladih;
5. kultura i sport;
6. aktivizam (učešće mladih u odlučivanju, volontiranje, mobilnost, slobodno vrijeme);
7. sigurnost mladih;
8. informiranje.

S obzirom na to da u općini Hadžići živi značajan broj mladih, koji su najvrednija populacija svakog društva, te je činjenica da su upravo oni pokretači i nosioci pozitivnih promjena u svakoj lokalnoj zajednici, Općina je pristupila kreiranju strategije prema mladima.

Na osnovu rezultata istraživanja potreba i problema mladih moguće je odrediti na koje se oblasti u Strategiji Općina mora posebno fokusirati.

2.2 Pravni okvir za donošenje strateških dokumenata

Novi metodološki pristup strateškom planiranju u Federaciji Bosne i Hercegovine temelji se na Zakonu o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“, br. 32/17), Uredbi o izradi strateških dokumenata u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“, br. 74/19) i Uredbi o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, br. 74/19).

Glavni cilj donošenja navedenih zakonskih i podzakonskih akata je uspostavljanje koherentnog zakonodavnog i institucionalnog okvira razvojnog planiranja. Novouspostavljeni pravni okvir za donošenje strateških dokumenata nalaže da se prilikom izrade sektorskih strategija mora voditi računa o njihovom posebnom kvalitetu, što znači da sektorski strateški ciljevi moraju biti jasno definirani i koherentni s razvojnim ciljevima Bosne i Hercegovine, da moraju sadržavati akcioni plan s finansijskim i vremenskim okvirom provedbe i nosiocima aktivnosti, te da postoji dovoljna podrška ključnih institucija u provedbi strateških dokumenata. Osim toga, kako bi se prioriteti i ciljevi transformirali u provodive aktivnosti, strateški dokumenti na entitetskom, kantonalnom i lokalnim nivoima vlasti u Federaciji BiH moraju biti povezani i usklađeni u pogledu relevantnih finansijskih i budžetskih okvira.

Proces izrade Strategije prema mladima općine Hadžići za period 2024–2028. u svim je fazama usmjeravan i osigurao je usklađenost s drugim relevantnim strateškim dokumentima, prije svega Strategijom razvoja Federacije Bosne i Hercegovine 2021–2027. godine te Strategijom razvoja Kantona Sarajevo 2021–2027. godine.

3. SWOT analiza

SWOT analiza je ključni okvir za analizu situacije koji omogućava integraciju drugih metoda i koristi za utvrđivanje prilika i prijetnji, kao i snaga i slabosti u općini.

Kod izrade SWOT analize nastojalo se da analiza bude što objektivnija, koncentrirajući se što je moguće više na posmatranje stvari iz ugla učesnika u strateškom procesu. Tablica je nastala kao rezultat analize matrica koje su popunjavale radne grupe i time ukazale na trenutnu situaciju unutar svog sektora i na osnovnu provedenog istraživanja na uzorku mladih. Koristeći SWOT analizu određujemo trenutne faktore u općini i izvan nje koji imaju utjecaj na provedbu Strategije prema mladima.

Tabela predstavlja SWOT matricu Općine Hadžići za izradu Strategije prema mladima i njene primjene za predloženi period. Svaka stavka analize predstavljena u tabeli obrađena je kroz matrice na kojima su radili Koordinaciono tijelo i radne grupe.

SNAGE	SLABOSTI
<p><u>Obrazovanje</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Na nivou Općine djeluje Služba za opću upravu, društvene djelatnosti i zajedničke poslove, u okviru koje radi i stručni savjetnik za obrazovanje. - Općinsko vijeće na sjednicama razmatra programe djelovanja, određuje ciljeve te odlučuje o finansijskim izdvajanjima za oblast obrazovanja. - Općina vrši stipendiranje učenika i studenata. - Općina Hadžići putem Službe za opću upravu, društvene djelatnosti i zajedničke poslove osigurava finansiranje troškova prijevoza za sve učenike sa poteškoćama u razvoju. - Općina podržava projekte mladih iz oblasti obrazovanja. - Općina finansira infrastrukturne projekte obrazovnih institucija. - Srednjoškolski centar stipendira učenike deficitarnih zanimanja za svaki razred srednje stručne škole. <p><u>Zapošljavanje</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Općina podržava programe samozapošljavanja kroz budžetsku poziciju podrške poduzetništvu u iznosu od 100.000,00 KM, te sa budžetske pozicije podrške privredi kroz poljoprivredni poticaj. - Općina izdvaja sredstva za stručno osposobljavanje bez zasnivanja radnog odnosa u trajanju od godinu dana, stručno osposobljavanje. Program radnog osposobljavanja mladih u Općini Hadžići u periodu od jedne godine. 	<p><u>Obrazovanje</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Ponuda u okviru neformalnog obrazovanja nije razvijena i ne odgovara na potrebe mladih. - Prijevoz učenika iz ruralnih područja općine nije reguliran uslijed neredovnih autobuskih linija. - Slaba realizacija projekata finansiranih iz evropskih i drugih fondova. <p><u>Zapošljavanje</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Ne postoji adekvatna evidencija o isključivo mladim osobama kada su u pitanju zaposlenost i nezaposlenost. - Nedovoljna informiranost/zainteresiranost mladih o programima poticaja zapošljavanju (vladini, kantonalni i drugi). - Mladi su manje zainteresirani za program stručnog osposobljavanja bez zasnivanja radnog odnosa u Općini Hadžići. U posljednje dvije godine na javni poziv se ne javlja traženi broj volontera. <p><u>Socijalna briga</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Ne postoje aktivna omladinska ili sportska udruženja koja bi kroz svoje aktivnosti ili projekte potaknula i inicirala organizaciju i uključivanje djece u socijalnoj potrebi (treninge, aktivnosti i sl.) a koje bi podržala i finansirala Općina. - Djeca sa poteškoćama u razvoju i mladi sa invaliditetom nemaju dovoljnu i adekvatnu stručnu pomoć.

Socijalna briga

- Općina Hadžići putem Službe za boračko-invalidsku, socijalnu i zdravstvenu zaštitu osigurava niz prava i usluga koji se odnose i na mlade. U okviru svojih nadležnosti, Služba utvrđuje porodijsku naknadu ženi majci koja je u radnom odnosu, pravo na novčanu pomoć ženi majci koja nije u radnom odnosu, pravo na dodatak na djecu, pravo na jednokratnu pomoć za opremu novorođenog djeteta, pravo na pomoć u prehrani djeteta do šest mjeseci života, pravo na subvencioniranje troškova boravka djece u predškolskim ustanovama.
- Općina sufinansira troškove potpomognute oplodnje u visini iznosa razlike između cijene usluga potpomognute oplodnje i sredstava koje refundira Zavod za zdravstveno osiguranje Kantona Sarajevo.
- Općina putem nadležne službe osigurava zdravstvenu zaštitu za osobe u stanju socijalne potrebe, ako nemaju zdravstveno osiguranje po drugom osnovu, ili na zahtjev stranke.
- Putem Službe kabineta općinskog načelnika, Općina kontinuirano pruža podršku projektima iz oblasti socijalne zaštite na polju mladih kroz projekte mladih.
- Općina u saradnji sa međunarodnim organizacijama pomaže rad ustanova socijalne zaštite kroz infrastrukturne i druge projekte.

Zdravstvena zaštita

- Općina Hadžići ima osnovan Zdravstveni savjet (predlaže i evaluira provođenje zdravstvene zaštite, daje mišljenje na planove i programe zdravstvene zaštite za područje lokalne samouprave te predlaže i mjere za poboljšanje dostupnosti i kvaliteta zdravstvene zaštite. Općina ima predstavnika mladih u Zdravstvenom savjetu.
- Općina pomaže rad JU Dom zdravlja donacijom vrijedne opreme i aparata u cilju poboljšanja pružanja zdravstvenih usluga.

- Nepostojanje programa zapošljavanja socijalno osjetljivih grupa.
- Nepostojanje programa vršnjačke podrške za djecu i mlade.
- Nedovoljni materijalni, finansijski i ljudski kapaciteti za pružanje socijalnih usluga mladima.
- Neusklađena i neadekvatna ulaganja u obrazovanje socijalno osjetljivih grupa.
- Nedostatak infrastrukture i neprilagođen transport za osobe sa invaliditetom.
- Nepostojanje jasne i razvijene saradnje sa nevladinim organizacijama koje pružaju stručne usluge socijalno osjetljivim kategorijama stanovništva.

Zdravstvena zaštita

- Nedostatak općeg informiranja o zdravlju i zdravstvenim pregledima, prevenciji i sl. kod mladih.
- Nedostatak brige o vlastitom zdravlju među mladima u općini.
- Nedostatak programa, projekata, edukacija i radionica za mlade iz oblasti zdravstva.
- Nedovoljna promoviranost pružanja besplatnih usluga vakcinacije protiv HPV virusa za djevojčice i djevojke od 11 do 26 godina s ciljem prevencije raka grlića maternice u KS-u.
- Nedovoljna informiranost dječaka i muškaraca o štetnom i neprilagođenom korištenju suplemenata za treninge.
- Proces pravdanja odsustva učenicima je neusaglašen (obrazovne institucije pravdaju do tri dana, a sve preko toga zahtijeva potvrdu doma zdravlja, što stvara ogromne gužve).

Kultura i sport

- Mladi slabije učestvuju u kulturnim dešavanjima i aktivnostima koji se organiziraju na području općine.
- Ne postoje programi iz oblasti kulture namijenjeni direktno mladima (osim u okviru kulturno-umjetničkih društava).
- Nedovoljan broj kvalitetnih kulturnih sadržaja za mlade na području općine Hadžići.

- Općina izdvaja sredstava iz budžeta za pomoć zdravstvenim institucijama.

Sport i kultura

- Na nivou Općine u okviru Službe za opću upravu, društvene djelatnosti i zajedničke poslove postoji stručni savjetnik za sport i kulturu.
- U okviru različitih komisija Općinskog vijeća Hadžići djeluje Komisija za sport i mlade.
- Općinski vijećnici na svojim sjednicama postavljaju vijećnička pitanja te inicijative koji su u vezi sa djelovanjem po pitanju sporta, kulture i mladih.
- Općina Hadžići iz budžeta za potrebe sportskih i kulturnih manifestacija te sportskih kolektiva i kulturno-umjetničkih društava izdvaja prilično velika sredstva.
- Općina Hadžići podržava rad sportskih i kulturnih ustanova kroz direktno finansiranje KSIRC-a²² Hadžići.
- Općina Hadžići putem grant sredstava finansira rad sportskih udruženja te najuspješnijih pojedinaca iz oblasti sporta.
- Općina Hadžići radi na unapređenju infrastrukture za sport i kulturu kroz renoviranje društvenih domova te projekte izgradnje sportskih ploha u svakoj MZ na području općine.

Aktivizam (slobodno vrijeme, informiranje, mobilnost)

- Općina izdvaja sredstva za projekte mladih.
- Općina ima raspisan stalni javni poziv za upis u spisak omladinskih organizacija u skladu sa Pravilnikom.
- Općina ima službenika za pitanja mladih pri Službi kabineta općinskog načelnika.
- Općina ima dostupan grant za projekte mladih.
- Općina izdvaja sredstva za oblast sporta i kulture.
- Općina je adaptirala prostor za mlade u okviru JU KSIRC Hadžići koji mladi mogu besplatno koristiti uz najavu.

- Ne postoji pozorišna scena. Iako u Općini postoji izgrađena multimedijalna sala, sa svim uvjetima za izvođenje predstava, predstave se odigravaju sporadično, bez programskog sadržaja na mjesečnom nivou. Slaba ponuda kulturnih, filmskih i drugih sadržaja gdje bi mladi proveli slobodno vrijeme.

Aktivizam (slobodno vrijeme, informiranje, mobilnost)

- Ne postoji javni bazen otvorenog ili zatvorenog tipa.
- Niska uključenost mladih u rasprave u lokalnoj zajednici.
- Nedovoljna informiranost mladih o aktivnostima u lokalnoj zajednici zbog neprilagođenosti toj kategoriji.
- Ne postoje aktivne organizacije mladih na području općine.
- Sistem informiranja mladih nije adekvatno prilagođen toj kategoriji.
- Nepostojanje granta u budžetu za mobilnost mladih.
- Nedostatak prostora za mlade (centra za mlade) na prostoru općine.
- Ne postoji fitnes park ili atletska staza na otvorenom.
- Ne postoje kinoprojekcije na području općine.

Sigurnost

- Nedovoljna angažiranost na suzbijanju poroka (narkomanije i alkohola) kod mladih.
- Ne postoji uspostavljen sistem videonadzora u lokalnoj zajednici.
- Vršnjačko nasilje nije prepoznato kao ozbiljan problem.
- Nedovoljna edukacija mladih o opasnostima koje su prisutne na internetu i društvenim mrežama.

²² Kulturno-sportski i rekreacioni centar Hadžići.

- Postoji veliki broj udruženja iz oblasti sporta na području općine.

Sigurnost

- Općina surađuje sa Policijskom upravom Hadžići i nastoji kroz rad i ostale aktivnosti poboljšati sigurnost mladih.
- Projekti koje finansira Općina Hadžići za udruženja koja se bave problematikom mladih na području općine – suzbijanje delinkventnog ponašanja i sl.
- Projekti prevencije maloljetničke delinkvencije Općine Hadžići u saradnji sa Policijskom upravom Hadžići i Srednjoškolskim centrom Hadžići.
- Zadovoljavajuća sigurnosna situacija na području općine.

PRILIKE

Obrazovanje

- Sistematičan rad sa talentiranim i nadarenim učenicima/mladim.
- Bolja realizacija projekata finansiranih iz evropskih i drugih fondova.
- Bolja saradnja svih zainteresiranih strana u procesu obrazovanja.

Zapošljavanje

- Svoje sjedište na području ove općine imaju neke od najvećih i najuspješnijih domaćih i inozemnih kompanija kao što su Coca Cola B-H d.o.o., Akova Impex d.o.o., Argeta d.o.o., MGallery hotel, Avakas d.o.o., Stanić Trade d.o.o., Ovako d.o.o., Milkos d.o.o., BH Recycling d.o.o., Agricom d.o.o., Wurth d.o.o., Adana Co d.o.o., Rajz d.o.o., Terra BiH d.o.o., Teloptic d.o.o.
- Prilike za razvoj turizma kroz turističke potencijale općine – Stublovi, Kraljevac, Šavnici, pećina Megara, Igman – Malo polje.
- Područje općine Hadžići raspolaže povoljnim poljoprivrednim kapacitetima za intenziviranje poljoprivredne proizvodnje.

Socijalna briga

- Saradnja sa međunarodnim organizacijama na polju socijalne brige mladih kroz projekte (IOM, ABS i ostale).

PRIJETNJE

Obrazovanje

- Mladi nisu motivirani za učešće u projektima u oblasti obrazovanja.
- Nedovoljna podrška stručnom usavršavanju mladih.

Zapošljavanje

- Odlazak mladih u urbaniji dio kantona ili druge države.
- Neusklađenost tržišta rada i obrazovnih profila.

Socijalna briga

- Mlade osobe nisu definirane zakonskim regulativama koje definiraju programe socijalne podrške mladima. Mladi kao posebna kategorija korisnika dječije i socijalne zaštite nisu definirani Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom Federacije BiH i Zakonom o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom Kantona Sarajevo, kao ni podzakonskim aktima koji reguliraju ovu oblast u BiH, kao i u Kantonu Sarajevo.

- Podrška programima vršnjačke podrške u saradnji sa stručnim nevladinim organizacijama te obrazovnim institucijama.
- Programi zapošljavanja i samozapošljavanja osoba sa invaliditetom u saradnji sa Zavodom za zapošljavanje i Fondom za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom.
- Partnerstva sa organizacijama civilnog društva koje rade na jačanju kapaciteta roditelja i roditeljskih udruženja.

Zdravstvena zaštita

- Dobra saradnja odgojno-obrazovnih ustanova, zdravstvenih ustanova, Općine i roditelja.
- Zdravstveni radnici koji žele educirati mlade kako bi im podigli svijest o prevenciji različitih bolesti i važnosti redovne brige o zdravlju.

Kultura i sport

- Na području općine Hadžići funkcioniра 27 organizacija i udruženja u sportu – klubovi koji okupljaju oko 1300 učesnika registriranih u svim starosnim dobima oba spola.
- Postoji uspješna saradnja između Općine te sportskih udruženja i kulturno-umjetničkih društava.

Aktivizam (informiranje, mobilnost, slobodno vrijeme)

- Saradnja sa nevladinim, međunarodnim i drugim organizacijama (IOM; UNHCR; GIZ; Institut za razvoj mladih KULT).
- Srednjoškolski centar Hadžići – kao obrazovni centar koji okuplja najveći broj mladih.
- Osnivanje novih omladinskih udruženja na području općine.
- Veći aktivizam mladih kroz Vijeće učenika Srednjoškolskog centra.

Sigurnost

- Edukacija o sigurnosti korištenja interneta i digitalnih platformi.
- Razvoj aplikacija koje će pomoći mladima u osjećaju sigurnosti (aplikacija za hitne pozive kao i sistem za nadzor zajednice).
- Evidencija praćenja sigurnosnih incidenata.

Zdravstvena zaštita

- Nezdrav način života mladih (pušenje, konzumiranje alkohola, nargila, energetskih pića)
- Veliki broj mladih koji koriste psihoaktivne supstance.
- Neupućenost mladih u procedure zdravstvene zaštite.

Kultura i sport

- Nezainteresiranost mladih za kvalitetne sadržaje iz oblasti kulture. Slaba zainteresiranost mladih za omladinsko organiziranje i aktivnosti.

Aktivizam i mobilnost (slobodno vrijeme i informiranje)

- Odlazak mladih s područja općine Hadžići.

Izvor: Matrice radnih grupa

4. Analiza položaja i potreba mladih

4.1 Obrazovanje i nauka mladih

4.1.1 Uvod

Obrazovanje predstavlja jedan od temelja svakog društva. Obrazovanje se odnosi na stjecanje znanja i razvijanje različitih sposobnosti kod mladih ljudi. Stjecanjem obrazovanja doprinosimo ostvarivanju svih drugih prava. Mladi su pokretačka snaga svakog društva, a ulaganje u obrazovne institucije i proces obrazovanja dovodi do ubrzanog napretka svakog društva. U modernom društvu najzastupljeniji oblici su formalno i neformalno obrazovanje, koji su od iznimne važnosti za razvoj mladih. Razvoj u oblasti obrazovanja je preduvjet za napredak u svim drugim oblastima. Voditi brigu o kvalitetu i dostupnosti obrazovanja znači i podrazumijeva voditi brigu o mladima.

4.1.2 Pravni okvir

Prema ustavnom uređenju države Bosne i Hercegovine, oblast obrazovanja je izrazito decentralizirana jer je u isključivoj nadležnosti deset kantona u Federaciji BiH, entiteta RS i Brčko distrikta BiH. Federacija BiH ima veoma ograničene nadležnosti pa zato svaka administrativna jedinica unutar nje (kantoni) ima ministarstvo obrazovanja, zakone iz oblasti obrazovanja i budžet za obrazovanje. Pored toga, svaki kanton zasebno utvrđuje obrazovnu i udžbeničku politiku. Zakonsku regulativu koja regulira pitanje formalnog obrazovanja u Bosni i Hercegovini i Federaciji Bosne i Hercegovine čine:

- Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini;
- Okvirni zakon o srednjem stručnom obrazovanju i obuci u Bosni i Hercegovini i
- Okvirni zakon o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini.

Ustavom Federacije BiH²³ definirano je da su kantoni nadležni za donošenje i provođenje svojih zakonskih akata iz oblasti obrazovanja. U Kantonu Sarajevo u primjeni su sljedeći zakonski akti koji reguliraju oblast obrazovanja:

- Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u Kantonu Sarajevo („Službene novine Kantona Sarajevo“, br. 26/08, 21/09, 33/21 i 31/22);
- Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju Kantona Sarajevo („Službene novine Kantona Sarajevo“, br. 23/17, 33/17, 30/19, 34/20 i 33/21);
- Zakon o srednjem obrazovanju Kantona Sarajevo („Službene novine Kantona Sarajevo“, br. 23/17, 30/19 i 33/21);
- Zakon o udžbenicima u Kantonu Sarajevo („Službene novine Kantona Sarajevo“, br. 31/19, 34/20 i 33/21);
- Zakon o visokom obrazovanju Kantona Sarajevo („Službene novine Kantona Sarajevo“, br. 33/17, 35/20, 40/20 i 39/21, 36/22);
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o visokom obrazovanju („Službene novine Kantona Sarajevo“, br. 35/20, 40/20, 39/21);
- Zakon o obrazovanju odraslih Kantona Sarajevo („Službene novine Kantona Sarajevo“, br. 40/15 i 40/20);
- Zakon o studentskom organizovanju na području Kantona Sarajevo („Službene novine Kantona Sarajevo“, br. 11/10);
- Zakon o naučnoistraživačkoj djelatnosti Kantona Sarajevo („Službene novine Kantona Sarajevo“, br. 26/16).

U članu 23. Zakona o mladima FBiH navodi se da će Vlada Federacije putem nadležnih ministarstava iz člana 22, stav 2, definirati i zasnovati federalne grantove i transfere s namjenom, između ostalog, podrške talentiranim učenicima,

²³ Kantoni imaju nadležnosti koje nisu izričito povjerene federalnoj vlasti, a jedna od nadležnosti je utvrđivanje obrazovne politike, uključujući donošenje propisa o obrazovanju i osiguranje obrazovanja.

studentima i mladim autorima, naučnicima, pronalazačima kao i drugim mladim ljudima koji daju značajan doprinos u nekoj oblasti, te generalno podrške razvoju ljudskih resursa u Federaciji BiH.

4.1.3 Institucionalni okvir

Iako su nadležna ministarstva za oblast obrazovanja, Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine kao i Ministarstvo obrazovanja i nauke Federacije BiH imaju samo koordinacijsku ulogu zbog ustavnog ustrojstva BiH i fragmentiranog sistema. Ministarstvo civilnih poslova BiH je od 2003. godine zaduženo za koordinacijske aktivnosti u sektoru obrazovanja u BiH, kao i na planu evropskih integracija i međunarodne saradnje. Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke nema izvorne nadležnosti u oblasti obrazovanja nego se bavi saradnjom i koordinacijom s kantonima. Svaki od kantona unutar Federacije BiH ima nadležno ministarstvo obrazovanja i važeće zakonske propise koji se primjenjuju. Kantonalna ministarstva imaju isključivu i nedjeljivu nadležnost za obrazovanje u FBiH. Ministarstva između ostalog pripremaju, izrađuju i usvajaju obrazovnu politiku, relevantne zakonske i podzakonske akte te su odgovorna za finansiranje obrazovanja.

Izmjenama i dopunama Zakona o organizaciji i djelokrugu organa uprave i upravnih organizacija Kantona Sarajevo u decembru 2020. godine nadležnosti ranijeg Ministarstva za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo podijeljena su na dva nova ministarstva: Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo i Ministarstvo za nauku, visoko obrazovanje i mlade Kantona Sarajevo.²⁴ Ministarstvo za odgoj i obrazovanje KS-a nadležno je za poslove Kantona u oblasti predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja, dok Ministarstvo za nauku, visoko obrazovanje i mlade KS-a vrši sve poslove koji se odnose na ostvarivanje nadležnosti Kantona u oblasti nauke, visokog obrazovanja i mladih.

Na kantonalnom nivou djeluje i Komisija za obrazovanje i nauku Skupštine Kantona Sarajevo, koja kao skupštinski radni organ razmatra pitanja iz oblasti uspostave i razvoja infrastrukture javnih obrazovnih institucija na svim nivoima obrazovanja u nadležnosti Kantona Sarajevo i pitanja politike finansiranja institucija javnog obrazovanja u Kantonu Sarajevo. Osnivač osnovnih škola je Kanton Sarajevo sa svim zakonom propisanim ovlaštenjima.

Oblast obrazovanja kao jednu od najznačajnijih društvenih oblasti prati i podržava lokalna zajednica, odnosno općine na području Kantona Sarajevo. Služba za opću upravu, društvene djelatnosti i zajedničke poslove Općine Hadžići između ostalog vrši poslove iz nadležnosti Općine u oblasti obrazovanja, kulture i sporta. Služba osigurava potrebe stanovništva u oblasti obrazovanja u ovoj jedinici lokalne samouprave, brine se o uvjetima za unapređenje odgojno-obrazovnog procesa u osnovnim školama i vrši koordinaciju rada sa drugim ustanovama i institucijama iz oblasti obrazovanja.

4.1.4 Obrazovanje na području općine Hadžići

Osnovnoškolski odgoj i obrazovanje organizira se u redovnim osnovnim školama. Na području općine postoje ukupno četiri osnove škole te četiri područne škole. To su sljedeće:

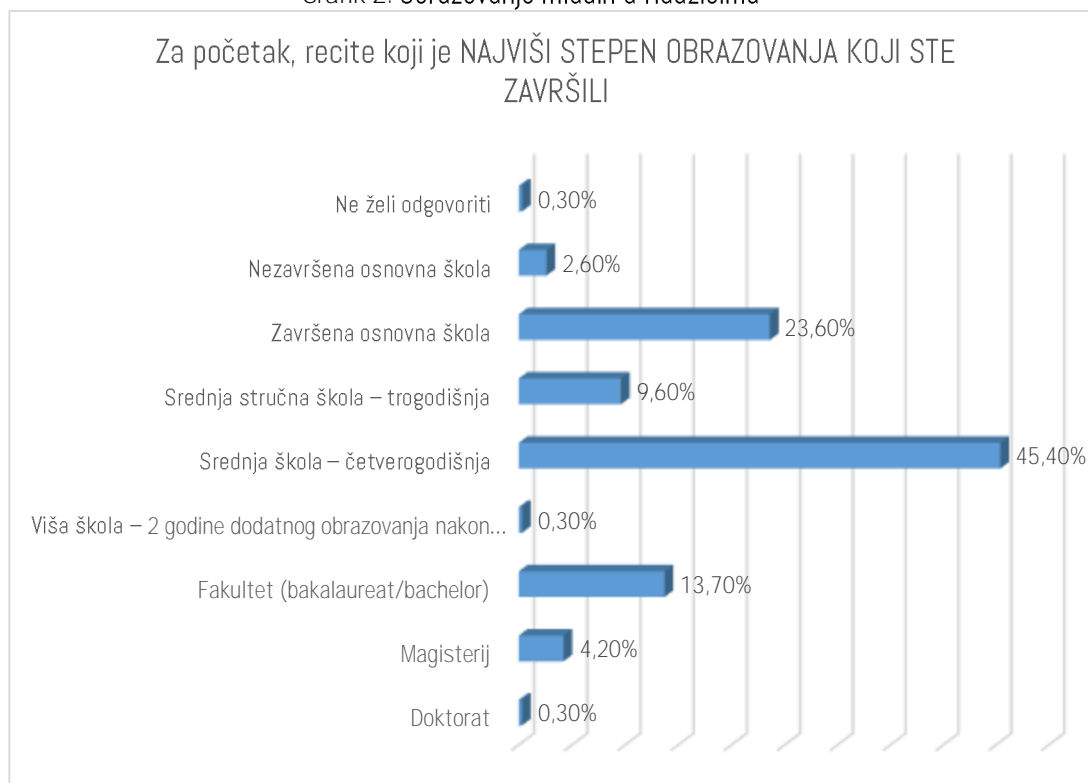
- Osnovna škola „6. mart“ Hadžići;
- Osnovna škola „9. maj“ Pazarić;
- Osnovna škola „Hilmi-ef. Šarić“ Tarčin;
- Osnovna škola „Hadžići“ u Hadžićima.

Kad je u pitanju srednjoškolsko obrazovanje, prema odgovorima anketiranih, četverogodišnju školu u Hadžićima završilo je 45,4% mladih, dok je trogodišnju završilo njih 9,6%. Dakle, ukupno 55% ispitanih ima srednjoškolsko obrazovanje. Visoko i više obrazovanje ima 14% ispitanika, a najviše ih je sa prvim stepenom visokog obrazovanja bachelor/bakalaureat (13,7%). Magisterij je završilo 4,2% ispitanika, a od toga je 92,3% žena, i to većinom iz vangradskih sredina (76,9%). Osnovnu školu završilo je 23,6% mladih, s tim da u spomenuti postotak ulaze i mladi koji pohađaju deveti razred osnovne škole i oni koji su još u procesu srednjoškolskog obrazovanja.

²⁴ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o organizaciji i djelokrugu organa uprave i upravnih organizacija Kantona Sarajevo („Službene novine Kantona Sarajevo“, br. 50/20 [17. 12. 2020]).

Primjetno je da opada interes za gimnazijom. Od 2017. do 2022. godine prepolovio se broj učenika koji pohađaju gimnaziju, jer je u ovih šest godina 54,21% manje mladih koji idu u ovu školu. Manji je i broj učenika koji se odlučuju za tehničke smjerove u Hadžićima, tačnije, u posljednjih šest godina je ukupno manje 23,46% učenika. S druge strane, povećan je broj učenika u stručnim, odnosno strukovnim školama za oko 16%.

Grafik 2. Obrazovanje mladih u Hadžićima

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Primjetan je pad broja učenika u osnovnim i srednjim školama.

Tabela 3. Broj učenika upisanih u prve razrede osnovnih škola i ukupan broj učenika osnovnih škola

Godina	Broj učenika upisanih u prve razrede osnovnih škola	Ukupan broj učenika osnovnih škola
2020.	236	2105
2021.	248	2176
2022.	217	2122
2023.	196	2084

Izvor: Služba za opću upravu, društvene djelatnosti i zajedničke poslove

S druge strane, podaci Federalnog zavoda za statistiku se razlikuju od podataka Službe. Prema podacima, od školske 2017/2018. godine, kada je bilo ukupno upisano 2.309 učenika, taj broj se u školskoj 2022/2023. smanjio na 2.086 učenika, što je manje za 9,65%. U ovom periodu broj upisanih je padao svake godine, osim u školskoj 2019/2020. g., kada je broj upisanih učenika bio veći za 3,7% (2.185) u odnosu na prethodnu akademsku godinu.

Što se tiče srednjoškolskog obrazovanja, na području općine postoji Srednjoškolski centar Hadžići kao jedina ustanova za srednjoškolsko obrazovanje.

Grafik 3. Prikaz ukupnog broja učenika u srednjim školama (2020–2022. godine)

Izvor: Koordinaciono tijelo Općine Hadžići

U Srednjoškolskom centru nastavu pohađaju učenici sljedećih zanimanja:

Tabela 4. Zanimanja u Srednjoškolskom centru Hadžići

IV STEPEN	III STEPEN
1. Gimnazija – opći smjer	1. Automehaničar
2. Mašinski tehničar konstruktor na računaru	2. Plinski i vodoinstalater
3. Arhitektonski tehničar	3. Bravar
4. Prehrambeni tehničar	4. Stolar
5. Turistički tehničar	5. Keramičar/podopolagač
	6. Konfekcionar tekstila – krojač
	7. Frizer/vlasuljar
	8. Kuhar
	9. Prodavač
	10. Moler/farbar

Izvor: Koordinaciono tijelo

✓ Povećanje broja studenata u općini

Kao jedan od pozitivnih trendova u općini može se istaknuti porast broja studenata koji pohađaju fakultete (Univerzitet u Sarajevu ili privatne fakultete) koji su smješteni na području grada Sarajeva. Prema podacima Zavoda za statistiku, broj studenata na području općine raste od 2017. godine. Od 2017. g., kada je bilo 586 studenata, ta brojka je do 2021. godine porasla na 703, da bi se za 2022. godinu ponovo smanjila na 657, što predstavlja veći broj u odnosu na 2017. godinu. Ovaj podatak može predstavljati šansu za napredak u općini ako se iskoriste znanja i potencijali koje nose mladi ljudi nakon završetka fakultetskog obrazovanja.

✓ Projekti u kojima učestvuje Srednjoškolski centar Hadžići

Škola trenutno radi na nekoliko projekata u cilju poboljšanja položaja mladih. Neki od projekata su:

- CANDI-ERASMUS + (projekat Evropske komisije) period: od decembra 2022. do decembra 2024;
- SUPERSCHOOL RYCO – students exchange, period: od oktobra 2022. do novembra 2023;
- LIFELONG LEARNING – UNISER ITALY: LEARNERS MOBILITY: Vocational educational training – završava u julu 2023;
- CHALLENGE FUND – projekat u začetku.

Nedavno završeni projekti²⁵ su Uniser teacher week Bologna (internacionalizacija srednjeg stručnog obrazovanja) i Socijalna inkluzija u kontekstu srednjeg stručnog obrazovanja.

Srednjoškolski centar ima uspostavljenu jako dobru i kvalitetnu saradnju sa Općinom. To dokazuje činjenica o uspostavljenoj saradnji sa Općinom na realizaciji projekata za mlade iz oblasti obrazovanja. U 2020. godini realiziran je projekat „Preduzetništvo – od ideje do realizacije“ i projekat „Internet za sve nas“. U 2021. godini realiziran je projekat „Socijalna pomoć – pružanje socijalne pomoći mladima kroz radionice“, koji se sastojao od održavanja radionica jedanput

²⁵ Ove projekte finansijski ne podržava Općina Hadžići

sedmično za učenike od prvog do trećeg razreda (starosne dobi od 14 do 18 godina), grupnog rada te obrađivanja tema "Jačanje samopouzdanja kod učenika sa posebnim potrebama", „Prihvatanje i ravnopravnost“, „Motivisanje učenika za postizanje boljih rezultata“, „Jačanje samopouzdanja kod učenika iz nepotpunih porodica“, „Osnaživanje vršnjačkih odnosa“, „Razvijanje empatije“ i sl. U 2022. godini projekat „Unapređenje mentalnog i fizičkog zdravlja učenika kroz sportske aktivnosti i edukativne radionice“ proveden je u okviru terenske nastave za učenike gimnazije.

Saradnja JU Srednjoškolskog centra Hadžići sa drugim ustanovama je data u vidu tabelarnog prikaza.

Saradnja sa lokalnom zajednicom za period 2020/2021. godine – **Srednjoškolski centar Hadžići**

Naziv institucije	Način saradnje	Sadržaj
Fondacija "Izvor"	Projekat	Edukacija učenika, učešće u takmičarskom programu
UG "Duga" i UG "Život sa Down sindromom" FBiH	Radionica	Kreativna radionica za učenike inkluzivnih srednjih škola KS-a
Udruženje izbornih zvaničnika BiH	Radionice za učenike	Uključivanje mladih u javni život na lokalnom nivou
KJU "Porodično savjetovalište"	Predavanje za nastavno osoblje	Predavanje
OSCE i MONKS	Sastanci – razmjena informacija	Metodologija indeks inkluzivnosti i Školski razvojni plan
KJU "Disciplinski centar za maloljetnike"	Projekat	Radionice za učenike
Centar za mentalno zdravlje – Hadžići	Projekat	Stručna podrška učenicima i roditeljima
Policijska uprava – Hadžići	Razmjena informacija i radionice za učenike	Stručna podrška učenicima i roditeljima
Služba socijalne zaštite – Hadžići	Razmjena informacija i radionice za učenike	Stručna podrška učenicima i roditeljima
Osnovne škole sa područja općine Hadžići	Razmjena informacija i radionice za učenike	Profesionalna orijentacija
Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade KS-a	Sastanci, posjete i užestručni nadzor Organizacija posjete Memorijalnom centru Potočari	Kontinuirana razmjena informacija i podataka o školi i školskim aktivnostima Učenici II razreda
PPZ	Sastanci, posjete i užestručni nadzor	Kontinuirana razmjena informacija i podataka o školi i školskim aktivnostima
Ambasada SAD-a	Projekat	„Očistimo otpad oko naše škole“
Udruženje „Razvoj sporta – sport centar“	Projekat	Liga srednjih škola KS-a

Saradnja sa lokalnom zajednicom za period 2021/2022. godine – **Srednjoškolski centar Hadžići**

Naziv institucije	Način saradnje	Sadržaj
Fondacija "Izvor"	Projekat	Edukacija učenika, učešće u takmičarskom programu
UG "Duga" i UG "Život sa Down sindromom" FBiH	Radionica	Kreativna radionica za učenike inkluzivnih srednjih škola KS-a
Udruženje izbornih zvaničnika BiH	Radionice za učenike	Uključivanje mladih u javni život na lokalnom nivou
KJU "Porodično savjetovalište"	Predavanje za nastavno osoblje	Predavanje
OSCE i MONKS	Sastanci – razmjena informacija	Metodologija indeks inkluzivnosti i Školski razvojni plan
KJU "Disciplinski centar za maloljetnike"	Projekat	Radionice za učenike
Centar za mentalno zdravlje – Hadžići	Projekat	Stručna podrška učenicima i roditeljima
Policijska uprava – Hadžići	Razmjena informacija i radionice za učenike	Stručna podrška učenicima i roditeljima
Služba socijalne zaštite – Hadžići	Razmjena informacija i radionice za učenike	Stručna podrška učenicima i roditeljima
Osnovne škole sa područja općine Hadžići	Razmjena informacija i radionice za učenike	Profesionalna orijentacija
Ministarstvo za odgoj i obrazovanje	Sastanci, posjete i užestručni nadzor	Kontinuirana razmjena informacija i podataka o školi i školskim aktivnostima
Institut za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja	Stručni nadzor nad radom srednje škole	Kontinuirana razmjena informacija i podataka o školi i školskim aktivnostima
JU Terapijska zajednica Kantona Sarajevo (Kampus)	Projekat	Edukativne radionice za učenike, nastavnike i roditelje
VSTV BiH	Projekat	Prevenција maloljetničkog prestupništva – radionice za nastavnike
MUP KS-a	Projekat	Prevenција maloljetničkog prestupništva – radionice za nastavnike
Udruženje „Ars populi“	Projekat	Kurs slikanja

Saradnja sa lokalnom zajednicom za period 2022/2023. godine – **Srednjoškolski centar Hadžići**

Naziv institucije	Način saradnje	Sadržaj
Fondacija "Izvor"	Projekat	Edukacija učenika, učešće u takmičarskom programu
Udruženje izbornih zvaničnika BiH	Radionice za učenike	Uključivanje mladih u javni život na lokalnom nivou
KJU "Porodično savjetovalište"	Predavanje za nastavno osoblje	Predavanje
Centar za mentalno zdravlje – Hadžići	Projekat	Stručna podrška učenicima i roditeljima
Policajska uprava – Hadžići	Razmjena informacija i radionice za učenike	Stručna podrška učenicima i roditeljima
Služba socijalne zaštite – Hadžići	Razmjena informacija i radionice za učenike	Stručna podrška učenicima i roditeljima
Osnovne škole sa područja općine Hadžići	Razmjena informacija i radionice za učenike	Profesionalna orijentacija
Ministarstvo za odgoj i obrazovanje KS-a	Sastanci, posjete i užestručni nadzor	Kontinuirana razmjena informacija i podataka o školi i školskim aktivnostima
Institut za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja	Stručni nadzor nad radom srednje škole	Kontinuirana razmjena informacija i podataka o školi i školskim aktivnostima
GIZ	Projektna aktivnosti	Stručno usavršavanje – kontinuirane edukacije nastavnog kadra, opremanje nastavnim sredstvima i softverskom opremom
MUP KS-a	Projekat	Prevenција maloljetničkog prestupništva – radionice za nastavnike

Informiranje mladih o obrazovnim sadržajima koji se realiziraju na području općine, odnosno obrazovne ustanove uključujući i Srednjoškolski centar, ostvaruje se kroz online medije, web-stranice i društvene mreže kao što je Facebook.

✓ Stipendiranje

Općina Hadžići kontinuirano izdvaja sredstava za redovno stipendiranje²⁶ učenika i studenata. Stipendije se dodjeljuju putem javnog poziva na osnovu Odluke o stipendiranju, a putem Službe za opću upravu i društvene djelatnosti. Broj učenika srednjih škola koji su primali stipendiju u protekle tri godine bio je sljedeći:

Tabela 5. Broj učenika i studenata koji su primali stipendije

Godina	Učenici srednjih škola	Studenti
2020.	49	55
2021.	62	75
2022.	67	70

Izvor: Koordinaciono tijelo Općine Hadžići

Općina Hadžići je također 2019. i 2020. godine dodjeljivala stipendije i nagrade za uspješne/talentirane učenike i studente, a ukupan iznos sredstava predviđenih za tu namjenu je 90.000,00 KM godišnje. Ukupan iznos sredstava za stipendiranje učenika i studenata u periodu od 2020. do 2022. godine iznosio je 301.400 KM.

Tabela 6. Izdvajanja za stipendiranje učenika i studenata po godinama

Godina	Ukupni iznos
2020.	90.000 KM
2021.	110.000 KM
2022.	175.980 KM
2023.	180.000 KM + 20.000 KM za sufinansiranje troškova III ciklusa studija i specijalizacije iz zdravstvene oblasti

Izvor: Koordinaciono tijelo Općine Hadžići

U školskoj 2022/2023. godini povećan je iznos sredstava za stipendije učenika. Stipendija je povećana sa 50,00 KM na 70,00 KM, dok je za studente stipendija sa 100,00 KM uvećana na 150,00 KM. Važno je istaknuti da studenti sa invaliditetom od 50% nisu išli u proceduru bodovanja već su direktno dobili stipendije.

✓ Finansiranje prijevoza učenika sa poteškoćama u razvoju

Zakonom o srednjem obrazovanju predviđeno je da Kanton Sarajevo, u saradnji s Gradom, općinama i drugim zainteresiranim subjektima, a na osnovu sporazuma s Ministarstvom saobraćaja Kantona Sarajevo, osigurava sredstva za sufinansiranje troškova prijevoza redovnih učenika.

Općina Hadžići osigurala je finansiranje troškova prijevoza za sve učenike sa poteškoćama u razvoju. Ukupan iznos sredstava za finansiranje prijevoza učenika u 2020. godini iznosio je 35.550 KM, dok je u 2021. iznosio 32.850 KM. U 2022. godini došlo je do povećanja iznosa sredstava te je ukupni iznos bio 42.700 KM.

✓ Sufinansiranje odlaska na ekskurziju **učenika u osnovnim i srednjim školama**

Općina Hadžići pomaže učenicima osnovnih i srednjih škola prilikom odlaska na ekskurzije. Pomoć se ogleda u izdvajanju sredstava za sufinansiranje odlaska na ekskurziju u osnovnim i srednjim školama, a prema zahtjevima škola sa područja općine za učenike i učenice u socijalnoj potrebi. Sredstva koja se izdvajaju osigurana su iz budžeta Općine, te je u ovu

²⁶ Rezultati konkursa za dodjelu stipendija učenicima i studentima za školsku/akademsku 2021/2022., (<https://hadzici.ba/post.php?id=460>, pristupljeno 21.6.2023. g.)

svrhu u 2022. godini izdvojeno 5.722 KM, dok u 2020. i 2021. godini nije bilo izdvajanja u ovu svrhu zbog pandemije koronavirusa.

✓ **Infrastrukturni projekti iz oblasti obrazovanja**

U skladu sa svojim mogućnostima, Općina podržava infrastrukturne projekte za obrazovne ustanove te izdvaja sredstva za renoviranje objekata obrazovnih ustanova i njihovu energetska efikasnost. Općina svake godine vrši redovna investicijska ulaganja u objekte osnovnih škola. U 2022. godini uložena su sredstva za izgradnju lifta u Osnovnoj školi „Hadžići“, za šta je izdvojeno 71.000 KM, kao i za uređenje atrija Osnovne škole „9. maj“ Pazarić (65.000 KM). U istoj godini završena je i adaptacija prostorija za produženi boravak u Osnovnoj školi „6. mart“.

U cilju osiguranja što boljih uvjeta za pravilan psihofizički razvoj djece, Općina je u 2021. godini realizirala projekat ugradnje dodatnog broja klupa za sjedenje, klackalica, njihalica i ljuljački te rekonstrukciju stepenica na ulazu u dvorište vrtića „Ribica“ u Hadžićima.

Općina je 2020. godine završila projekat poboljšanja energetske efikasnosti u Osnovnoj školi „6. mart“ Hadžići. Projekat su zajednički finansirali Općina i tadašnje Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo,²⁷ a iznos uložениh sredstava bio je 510.000,00 KM. Projektom je bila obuhvaćeno sljedeće: zamjena krova, postavljanje toplotne fasade i zamjena vanjske stolarije. Prethodno je za poboljšanje energetske efikasnosti Općina pomogla utopljanje Osnovne škole „Hilmi-ef. Šarić“.

✓ **Stručno osposobljavanje bez zasnivanja radnog odnosa**

Svake godine putem javnog poziva²⁸ Općina izdvaja sredstva za prijem lica VSS²⁹ bez radnog iskustva i bez zasnivanja radnog odnosa na određeno vrijeme³⁰ u Općini Hadžići, ali i obrazovnim institucijama na području općine. Prema podacima preuzetim od Službe za opću upravu, društvene djelatnosti i zajedničke poslove,³¹ broj lica koja su bila na stručnom osposobljavanju u 2020. godini iznosio je 17, u 2021. godini ih je bilo 15, a 2022. godine 18.

Iznos sredstava iz budžeta u ovu svrhu za 2020. godinu iznosio je 100.000,00 KM, dok je za PIO iznosio 6.975,55 KM. Iznos sredstava je rastao u 2021. godini i iznosio je 103.125,72 (PIO – 2.580,00 KM), dok je u 2022. godini taj iznos bio 112.084,19 KM (PIO – 4.080,00 KM).

✓ **Ostale aktivnosti**

S ciljem pružanja podrške obrazovanju, Općina finansira nabavku knjiga kao poklon za sve odlične učenike osnovnih škola od petog do devetog razreda. Općina finansira izdanja godišnjaka, školskih listova i nadopunu bibliotečkog fonda odgovarajućim udžbenicima u školama. Za vrijeme koronavirusa Općina je pomogla nabavku tehničke opreme za adekvatno funkcioniranje online nastave u Srednjoškolskom centru Hadžići.

Općina je zbog problema u javnom gradskom prijevozu stanovnika, a prvenstveno učenika i studenata, u 2020. godini održala sastanke sa predstavnicima JKP „Gras“ Sarajevo. Nakon održanih sastanaka uspostavljene su neke linije prema mjesnim zajednicama koje su posebno bile pogođene ovim problemom (Osenik, Mokrine, Drozgotetva i Lokve). U cilju da doprinese rješavanju problema, Općina je izdvojila novac za kupovinu četiri pogonska motora za četiri minibusa kako bi se normalizirao kombi saobraćaj. Zahvaljujući sredstvima koja je Općina izdvojila, u 2021. godini su popravljena dva vozila,

²⁷ Na 13. hitnoj online sjednici, održanoj 17. 12. 2020, Skupština Kantona Sarajevo donijela je izmjene i dopune Zakona o organizaciji i djelokrugu organa uprave i upravnih organizacija KS-a. Izmjenama Zakona dosadašnje Ministarstvo obrazovanja, nauke i mladih razdvojeno je na dva ministarstva, i to: Ministarstvo za odgoj i obrazovanje i Ministarstvo za nauku, visoko obrazovanje i mlade.

²⁸ Općina Hadžići prijem volontera 2020–2021. (<https://hadzici.ba/post.php?id=99>, pristupljeno: 20. 6. 2023).

²⁹ Visoka stručna sprema.

³⁰ Pojam „stručno osposobljavanje bez zasnivanja radnog odnosa“ uveden je donošenjem novog Zakona o radu FBiH („Službene novine FBiH“, br. 26/16) u članu 34, kojim je zamijenjen ranije korišteni termin „volonter“.

³¹ Služba osigurava lokalne potrebe stanovništva u oblasti obrazovanja, odgoja, kulture, fizičke kulture i sporta (<https://hadzici.ba/sluzba.php?id=5>, pristupljeno 11. 7. 2023. godine).

koja su u to vrijeme saobraćala na linijama Hadžići – Ljubovčići – Pazarić te Hadžići – Lokve – Pazarić, kako bi poboljšao prijevoz učenika iz ruralnih područja do škola i nazad. Popravka vozila i nabavka novih dijelova iznosili su blizu 7.000 KM. Bitno je istaknuti da je u 2021. godini uspostavljena nova linija gradskog voza na relaciji Pazarić – Sarajevo,³² čime je poboljšana povezanost područja općine sa centrom grada Sarajeva. I pored uloženi napora Općine da se problem javnog gradskog prijevoza riješi kupovinom vozila ili popravkama postojećih, učenici i studenti se još uvijek suočavaju sa ovim problemom.

4.1.5 Finansijski okvir

Tabela 7. Tekući grantovi Općine koji se odnose na oblast obrazovanja

Ostale aktivnosti obrazovanja	
Godina	Iznos
2020.	29.441,40 KM
2021.	16.622,48 KM
2022.	40.72,75 KM
Školska takmičenja	
2020.	4.180,09 KM
2021.	-
2022.	7.956,73 KM
Pomoć školama	
2020.	
2021.	
2022.	21.990,96 KM
Škola plivanja	
2020.	9.979,16 KM
2021.	14.402,51 KM
2022.	18.000,00 KM

Izvor: Koordinaciono tijelo Općine Hadžići

³² Ministarstvo saobraćaja Kantona Sarajevo (web-stranica: <https://vlada.ks.gov.ba/aktuelnosti/novosti/poceo-saobracati-voz-iz-pazarica>, pristupljeno 24. 7. 2023. g.).

4.1.6 Analiza položaja i potreba mladih

Kad je u pitanju srednjoškolsko obrazovanje, prema odgovorima anketiranih, četverogodišnju školu u Hadžićima završilo je 45,4% mladih, dok je trogodišnju završilo njih 9,6%. Dakle, ukupno 55% ispitanih ima srednjoškolsko obrazovanje. Osnovnu školu završilo je 23,6% mladih, s tim da u spomenuti postotak ulaze i mladi koji pohađaju deveti razred osnovne škole i oni koji su još u procesu srednjoškolskog obrazovanja.

Nakon posljednjeg završenog stepena obrazovanja, 36,7% mladih u Hadžićima je izjavilo da nisu upisali još neku višu školu ili studij, a kao razloge nenastavljanja daljeg obrazovanja 17,3% mladih navodi da su pronašli stalno zaposlenje. Da nisu vidjeli perspektivu u daljem obrazovanju, navodi njih 10,5%.

U Hadžićima 45,7% mladih smatra da im znanje stečeno tokom formalnog obrazovanja u velikoj mjeri pomaže za nastavak školovanja.

Kao i u drugim lokalnim zajednicama u BiH, i u Hadžićima je u proteklih šest godina smanjen ukupan broj upisanih učenika u osnovnim školama. Razlozi se mogu tražiti u odlasku stanovništva iz BiH, ali i padu nataliteta. Trend smanjenja broja učenika uočen je i u Kantonu Sarajevo. Od školske 2017/2018. godine, kada je bilo ukupno upisano 2.309 učenika, taj broj se u Hadžićima u školskoj 2022/2023. smanjio na 2.086 učenika, što je manje za 9,65%. Veći pad u Hadžićima je primjetan kada je u pitanju broj upisane djece u prvi razred osnovne škole. U školskoj 2017/2018. bilo je 296 prvaca, a u 2022/2023. upisano je 197 djece, odnosno manje za 33,44%.

Tabela 8. Broj upisanih učenika u osnovnu školu

Školska godina	Osnovno obrazovanje				
		Broj škola	Broj upisanih učenika		
			Ukupno	Djevojke/ djevojčice	1. razred (ukupno)
2017/2018.	Hadžići	7	2.309	1.123	296
	Sarajevski kanton	89	37.077	18.124	4.490
2018/2019.	Hadžići	7	2.107	1.043	233
	Sarajevski kanton	94	37.374	18.239	4.411
2019/2020.	Hadžići	8	2.185	1.083	248
	Sarajevski kanton	96	37.664	18.413	4.341
2020/2021.	Hadžići	8	2.179	1.043	232
	Sarajevski kanton	96	37.790	18.586	4.485
2021/2022.	Hadžići	8	2.126	1.062	217
	Sarajevski kanton	96	37.746	18.603	4.229
2022/2023.	Hadžići	8	2.086	1.054	197
	Sarajevski kanton	96	38.048	18.629	4.352

Izvor: Zavod za statistiku FBiH³³

³³ Federalni zavod za statistiku, [Obrazovanje – Federalni zavod za statistiku \(fzs.ba\)](https://fzs.ba).

Srednje škole

Pad broja učenika je primjetan i u srednjem obrazovanju. U 2017/2018. bila su ukupno 833 učenika, dok je u 2022/2023. taj broj iznosio 702 (manje za 15,72%). Kad govorimo o broju upisanih učenika u prvi razred srednje škole u Hadžićima, u proteklih šest godina, manje je 4,9% učenika. U Kantonu Sarajevo u periodu od šest posljednjih godina ima manje 1.156 učenika, što je, izraženo u procentima, 7,2%.

Dakle, primjetno je da i u Kantonu Sarajevo dolazi do smanjenja broja učenika u osnovnim i srednjim školama.

Tabela 9. Broj upisanih učenika u srednje škole u Hadžićima i KS-u

Školska godina	Srednjoškolsko obrazovanje				
		Broj škola	Broj upisanih učenika		
			Ukupno	Djevojke/ djevojčice	1. razred (ukupno)
2017/2018.	Hadžići	1	833	406	203
	Sarajevski kanton	39	15.926	7.961	4.013
2018/2019.	Hadžići	1	785	378	212
	Sarajevski kanton	39	15.162	7.558	3.980
2019/2020.	Hadžići	1	776	363	220
	Sarajevski kanton	40	14.733	7.301	3.869
2020/2021.	Hadžići	1	732	317	195
	Sarajevski kanton	40	14.750	7.358	3.921
2021/2022.	Hadžići	1	697	292	202
	Sarajevski kanton	41	14.679	7.326	3.957
2022/2023.	Hadžići	1	702	312	193
	Sarajevski kanton	41	14.770	7.450	3.996

Izvor: Zavod za statistiku FBiH³⁴

1. Učenici nemaju mogućnost besplatnog korištenja javnog gradskog prijevoza u svim zonama.

Na području općine Hadžići učenici i studenti nemaju mogućnost besplatnog korištenja javnog gradskog prijevoza u svim zonama. Jedna od posljedica je smanjena mobilnost mladih prema centru općine kao i manjak aktivizma mladih. Olakšice za učenike i studente bi predstavljalo oslobađanje od plaćanja usluga gradskog prijevoza, čime bi se potencijalno potaklo i omogućilo mladima da sadržaji u općini, ali i van općine, postanu dostupniji ovoj populaciji, koja u većini slučajeva nema prihode.

2. U Hadžićima ne postoje redovne linije gradskog prijevoza za učenike osnovnih i srednjih škola i studente.

Na području općine Hadžići učenici i studenti suočeni su sa problemom javnog gradskog prijevoza, odnosno redovnosti linija koje povezuju različite mjesne zajednice sa općinskim centrom kao i područjem grada Sarajeva. Posljedica problema su izostanci sa nastave, nemogućnost putovanja prema gradskom centru, a kod studenata posebno predstavlja izazov jer se skoro sve visokoškolske ustanove nalaze u drugim općinama Kantona Sarajevo.

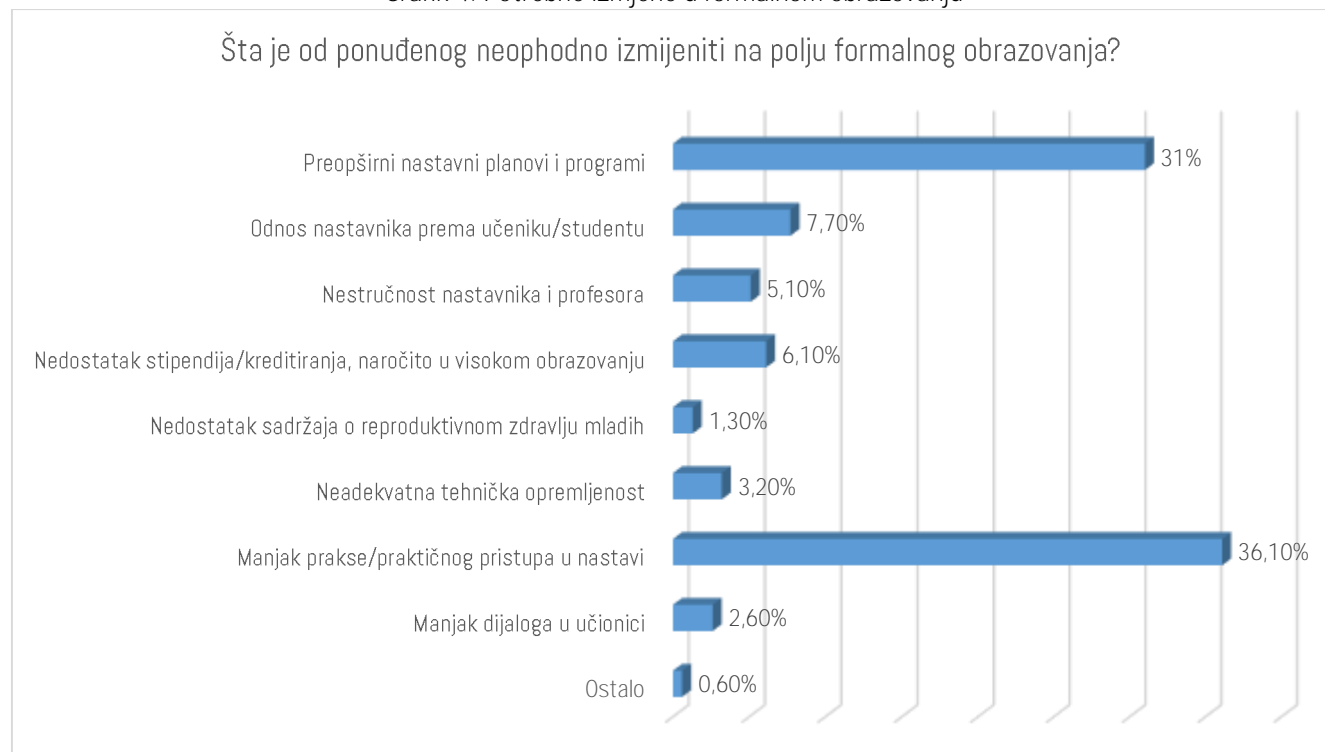
³⁴ Federalni zavod za statistiku, [Obrazovanje – Federalni zavod za statistiku \(fzs.ba\)](https://fzs.ba/).

3. Izbor zvanja srednjih škola nije u skladu sa potrebama mladih i tržištem rada.

Mladi smatraju da je potrebno izmijeniti mnoge stvari da bi se poboljšalo formalno obrazovanje i kako bi ono bilo kvalitetnije. Najveći nedostatak, po mišljenju mladih, jeste nedostatak prakse, a slijede preopširni nastavni planovi i programi.

Nedostatak stipendiranja je također naveden kao jedan od ključnih problema u oblasti obrazovanja.

Grafik 4. Potrebne izmjene u formalnom obrazovanju

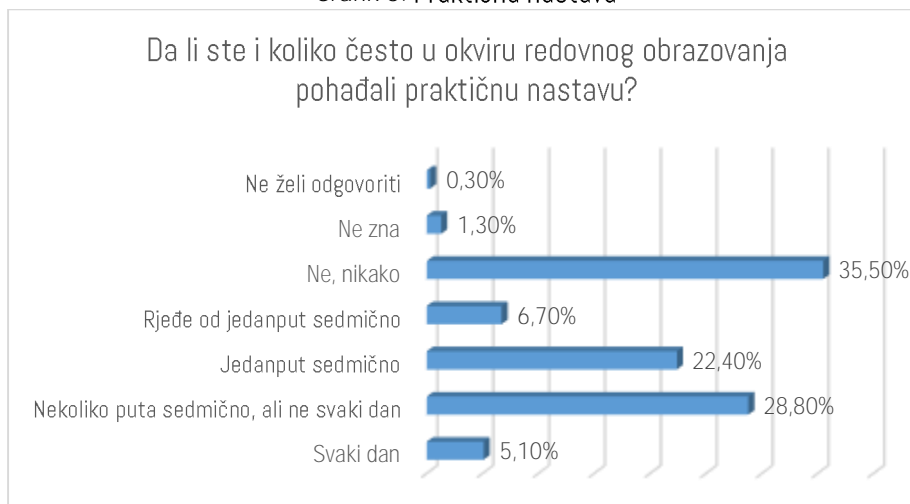

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

4. Mladi nisu zadovoljni programom praktične nastave koju pohađaju.

Prema rezultatima anketiranja, 35,5% mladih nije nikako imalo praktičnu nastavu tokom redovnog školovanja, dok je rjeđe od jednom sedmično praktičnu nastavu imalo njih 6,7%. Jednom sedmično praksu je imalo 22,4% mladih, a nekoliko puta sedmično praktičnu nastavu je pohađalo njih 28,8%. Svaki dan praktičnu nastavu imalo je 5,1% ispitanih. Praksa je mladima jako važna zbog iskustva i znanja koje dobiju. S obzirom na to da na području općine Hadžići djeluju razne firme, potrebno je uključivanje svih relevantnih aktera kako bi se kreirale dodatne prilike za mlade.

Grafik 5. Praktična nastava

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

5. Trenutni kapaciteti vanjskog terena **za izvođenje nastave sporta Srednjoškolskog centra Hadžići ne zadovoljavaju potrebe učenika.**

Trenutni kapaciteti vanjskih terena za potrebe izvođenja nastave sporta u Srednjoškolskom centru Hadžići ne zadovoljavaju u potpunosti potrebe učenika. Rukovodstvo škole smatra je ovoj školi potreban vlastiti vanjski teren, na kojem bi se održavala nastava sporta u toplijim mjesecima. Učenicima je trenutno na raspolaganju JU KSIRC Hadžići za održavanje nastave sporta te centralni vanjski teren, koji koriste učenici osnovne i srednje škole.

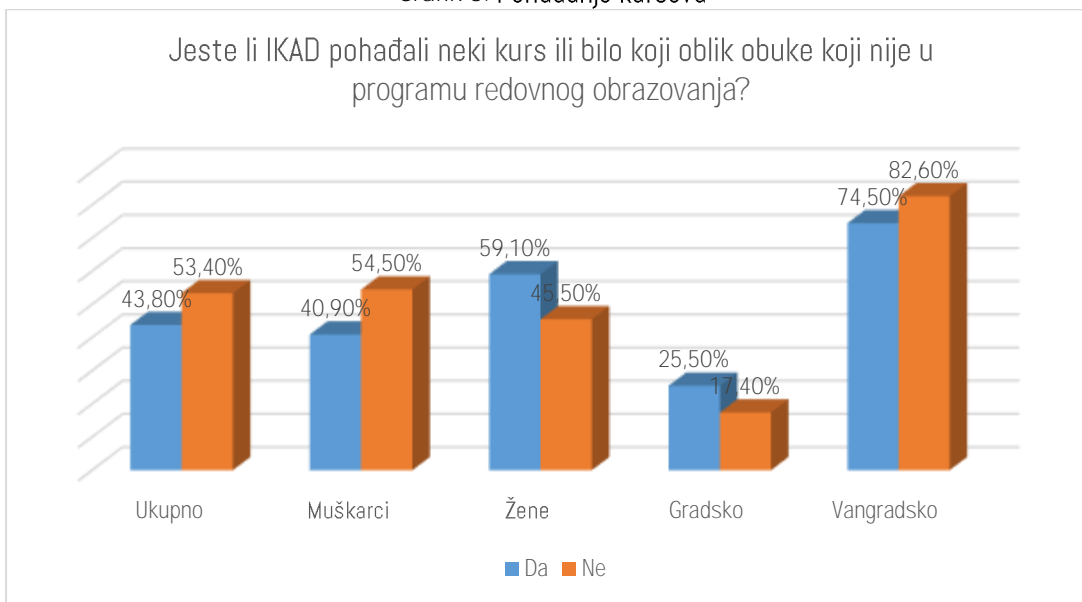
6. Nepotpuna provedba Zakona o **pošljavanju asistenata u nastavi za djecu sa poteškoćama u razvoju, što** kao posljedicu ima nedovoljan broj asistenata u procesu formalnog obrazovanja.

Broj asistenata u procesu formalnog obrazovanja za djecu i mlade s poteškoćama u razvoju ne odgovara na njihove potrebe. U posljednjih nekoliko godina zabilježeno je povećanje broja mladih koji su u procesu formalnog obrazovanja i kojima je neophodan asistent u nastavi. Trenutno je mali broj asistenata u odnosu na broj djece te jedan asistent pokriva petero, pa čak i šestero djece.

7. **Sadržaj neformalnog obrazovanja ne odgovara potrebama i interesovanjima mladih.**

U Hadžićima 53,4% mladih nije pohađalo neki kurs ili edukaciju koji nisu u sklopu redovnog obrazovanja, dok je 43,8% ispitanih išlo na neku dodatnu edukaciju.

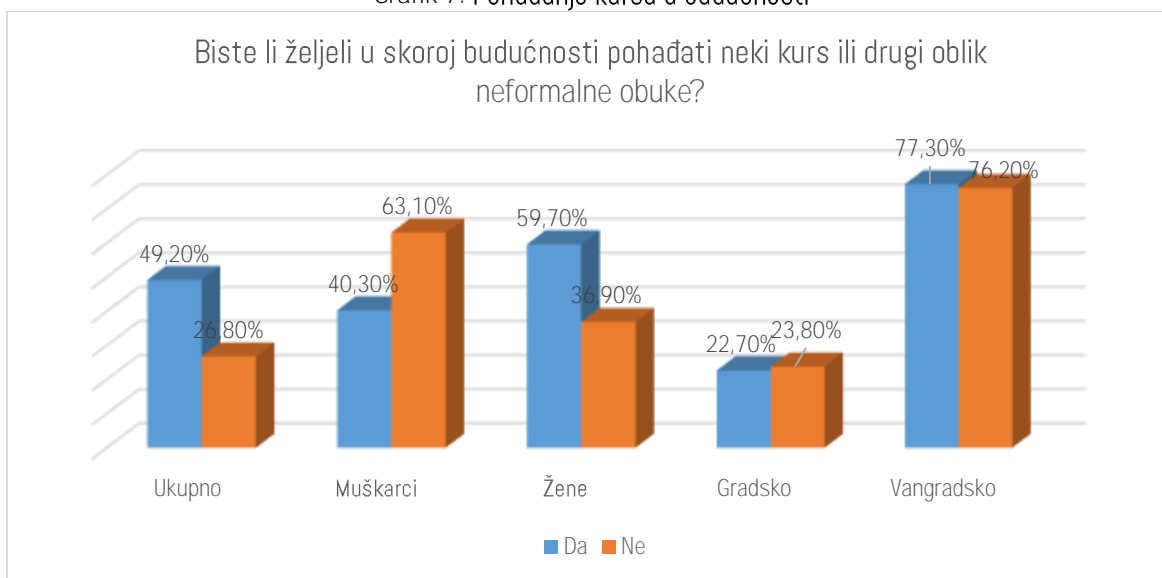
Grafik 6. Pohađanje kurseva

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Treba istaknuti da mladi imaju želju za pohađanje kurseva, edukacija i seminara, ali im nedostaje adekvatan sadržaj. U prilog ovome ide i podatak iz Analize istraživanja, prema kojem je na pitanje da li bi željeli pohađati neki kurs u budućnosti 49,2% mladih odgovorilo pozitivno.

Grafik 7. Pohađanje kursa u budućnosti

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Od ispitanih koji bi rado pohađali neki kurs, kao preferencijalne odgovore navode učenje engleskog i njemačkog jezika, te stjecanje IT vještina. Prostora za razvoj neformalnog obrazovanja ima, jer su stvoreni uvjeti za njegov razvoj. Mladi imaju na raspolaganju prostor za održavanje edukativnih aktivnosti, a broj mladih na području općine dokazuje da je potrebno prilagoditi sadržaje koji se nude mladima.

U svrhu djelovanja na poboljšanje položaja mladih u ovoj oblasti i unapređenja sistema poticanja i razvoja formalnog i neformalnog obrazovanja, Općina Hadžići je ponudila nekoliko aktivnosti za narednih pet godina. One su navedene u tabeli koja slijedi.

Problem	Željeni rezultati	Aktivnosti
1. Učenici nemaju mogućnost besplatnog korištenja javnog gradskog prijevoza u svim zonama.	1.1. Osigurana besplatna karta svim učenicima osnovnih i srednjih škola za korištenje javnog gradskog prijevoza u svim zonama prijevoza radi stjecanja formalnog i neformalnog obrazovanja, mobilnosti i manifestacija drugog karaktera. 1.2. Općina u saradnji sa Ministarstvom unapređuje sistem obrazovanja.	1.1.1. Općinskom vijeću uputiti zahtjev od strane uprave škola za osiguravanje besplatnih karata za korištenje gradskog prijevoza učenicima osnovnih i srednjih škola. 1.1.2. Odluku Općinskog vijeća prosljediti Ministarstvu obrazovanja KS-a i Ministarstvu saobraćaja KS-a s ciljem osiguravanja besplatnih karata za učenike osnovnih i srednjih škola. 1.1.3. Kreirati prijedloge za budžetska izdvajanja kojim bi Općina Hadžići sufinansirala besplatan prijevoz svim učenicima u svim zonama na području općine.

<p>2. U Hadžićima ne postoje redovne linije gradskog prijevoza za učenike osnovnih i srednjih škola kao i studente.</p>	<p>2.1. Gradski prijevoz unaprijeđen i redovan na cijeloj općini.</p>	<p>2.1.1. Općinsko vijeće će prosljediti odluku/zahtjev Ministarstvu saobraćaja KS-a u kojem će se prezentirati problem i posljedice koje neredovan gradski prijevoz ima na učenike i studente sa područja općine Hadžići, te tražiti njegovo rješavanje od strane nadležnog ministarstva.</p> <p>2.1.2. Kreirati set preporuka za unapređenje saobraćaja na području općine.</p> <p>2.1.3. Inicirati povećanje i redovan broj prijevoznih linija na području općine prema Ministarstvu saobraćaja KS-a.</p> <p>2.1.4. Nastaviti sufinansirati popravku autobusa i minibusa na kritičnim tačkama gdje su problemi sa prijevozom učenika i studenata najalarmantniji.</p>
<p>3. Izbor zvanja srednjih škola nije u skladu sa potrebama mladih i tržišta rada.</p>	<p>3.1. Uvedena informatička gimnazija kao smjer u Srednjoškolskom centru Hadžići.</p>	<p>3.1.1. Uraditi situacijsku analizu potreba za uvođenjem novog smjera na osnovu datog prijedloga.</p> <p>3.1.2. Na osnovu rezultata analize i zaključaka uputiti inicijativu ka resornom ministarstvu i Vladi KS-a za uspostavljanje novog smjera.</p> <p>3.1.3. Jačanje kapaciteta nastavnog osoblja za vođenje ovog nastavnog procesa.</p> <p>3.1.4. Uspostaviti novo usmjerenje u Srednjoškolskom centru.</p>
<p>4. Mladi nisu zadovoljni programom praktične nastave koju pohađaju.</p>	<p>4.1. Unaprijeđen sistem praktične nastave kroz detaljnije i obavezujuće ugovore sa ustanovama i firmama, ali i u samoj školi.</p>	<p>4.1.1. Srednjoškolski centar treba revidirati ugovore i dostaviti plan i program obaveznog rada sa učenicima prema institucijama i firmama gdje učenici pohađaju praktičnu nastavu. Maksimalno koristiti postojeće kapacitete za ovu namjenu unutar škole.</p> <p>4.1.2. Iskoristiti prilike proširenja ponude praktične nastave s obzirom na to da na području ove općine svoje sjedište imaju neke od najvećih i najuspješnijih domaćih i inozemnih kompanija.</p>

<p>5. Trenutni kapaciteti vanjskog terena za izvođenje nastave sporta Srednjoškolskog centra Hadžići ne zadovoljavaju potrebe učenika.</p>	<p>5.1. Izgrađen vanjski sportski teren za učenike Srednjoškolskog centra Hadžići te stavljen u funkciju nastavnog procesa i izvođenja nastave sporta.</p>	<p>5.1.1. Općina će pripremiti potrebne dozvole za izgradnju sportskog terena. 5.1.2. Pripremiti projekat i svu neophodno dokumentaciju za gradnju terena. 5.1.3. Osigurati sredstva od donatora te planirati izdvajanje budžetskih sredstava. 5.1.4. Izgradnja terena.</p>
<p>6. Nepotpuna provedba Zakona o zapošljavanju asistenata u nastavi za djecu sa poteškoćama u razvoju, što kao posljedicu ima nedovoljan broj asistenata u procesu formalnog obrazovanja.</p>	<p>6.1. Adekvatna briga o djeci sa poteškoćama u razvoju, što podrazumijeva potpunu primjenu Zakona o zapošljavanju asistenata u nastavi. Osiguran dovoljan broj asistenata u radu u odnosu na broj učenika sa poteškoćama u razvoju.</p>	<p>6.1.1. Srednjoškolski centar i osnovne škole trebaju uputiti dopis prema Općinskom vijeću. U dopisu će se elaborirati problem sa kojim se susreću profesori, asistenti u nastavi, učenici sa poteškoćama u razvoju i njihovi roditelji kako bi on bio delegiran prema višim nivoima vlasti. 6.1.2. Općinsko vijeće treba uputiti dopis prema nadležnom ministarstvu u kojem će se tražiti poboljšanje obrazovnog procesa djece sa poteškoćama u razvoju u smislu angažiranja većeg broja asistenata u nastavi. 6.1.3. Unaprijediti neformalno obrazovanje učenika sa poteškoćama u razvoju kroz organiziranje radionica unutar K-HUB-a kako bi se ono osnažilo i kako bi se unaprijedilo mentalno zdravlje mladih.</p>
<p>7. Sadržaj neformalnog obrazovanja ne odgovara potrebama i interesovanjima mladih.</p>	<p>7.1. Aktivnosti iz oblasti neformalnog obrazovanja usklađene sa potrebama mladih, uvrštene u godišnje programe rada škola, podržane budžetom Općine te uvrštene u program rada Službe za opću upravu, društvene djelatnosti i zajedničke poslove.</p>	<p>7.1.1. Planirati godišnji program rada škole koji uključuje segmente neformalnog obrazovanja. 7.1.2. U budžetu izdvojiti sredstva za provedbu aktivnosti u oblasti neformalnog obrazovanja. 7.1.3. Služba za opću upravu, društvene djelatnosti i zajedničke poslove u svom programu rada treba uvrstiti aktivnosti u oblasti neformalnog obrazovanja.</p>

4.2 Rad, zapošljavanje i samozapošljavanje mladih

4.2.1 Uvod

U posljednjih nekoliko godina Bosna i Hercegovina se suočava sa ogromnim problemom odlaska stanovništva u zemlje Evropske unije. Među njima, veliki postotak čine i mladi ljudi, koji predstavljaju najveću snagu svake zemlje. Velika nezaposlenost mladih i nemogućnost pronalaska zaposlenja spadaju među glavne razloge zbog kojih se mladi odlučuju na odlazak. Statistički podaci na nivou Evropske unije ukazuju na to da mlade osobe čine jednu od najranjivijih grupa s aspekta zapošljavanja i poduzetništva, te da nezaposlenost dvostruko češće pogađa mlade ljude u poređenju s drugim dobnim grupama.³⁵ Oblasti rada, zapošljavanja i samozapošljavanja je potrebno posvetiti veću pažnju te raditi na reformama i izmjenama i dopunama zakona koji će omogućiti povoljnije prilike za zapošljavanje mladih. Pored pronalaska zaposlenja, mladima je potrebno omogućiti zdrav i poticajan poslovni ambijent koji će stvoriti bolje prilike u lokalnim zajednicama u kojima rade mladi. Potrebno je uskladiti programe srednjih škola i visokoškolskih ustanova sa potrebama tržišta rada, što trenutno predstavlja jedan od najvećih izazova u BiH. Jedan od glavnih ciljeva savremenih društava jeste uspješna integracija mladih u društvo i stvaranje kompetentnih građana koji u budućnosti mogu biti nosioci društvenih promjena i ekonomskog razvoja. Uspješna društvena integracija mladih nužno podrazumijeva i uspješno uključivanje mladih osoba u tržište rada, bilo kroz zapošljavanje ili samozapošljavanje. Pored podrške institucija, ključna je podrška i privatnog sektora, koji bi mogao omogućiti nova radna mjesta za mlade.

4.2.2 Pravni okvir

Zakoni o radu koji se primjenjuju u BiH predstavljaju osnovne propise kojima se uređuje područje radnih odnosa. Ustavom Federacije BiH predviđeno je da su federalna vlast i kantoni nadležni za socijalnu politiku, te shodno tome Federacija BiH i kantoni imaju zajedničku nadležnost u oblasti radnih odnosa i zapošljavanja, pa se određena pitanja iz te oblasti mogu urediti propisima kantona. Zakon koji regulira oblast rada i radnih odnosa mladih jeste Zakon o radu Federacije BiH, dok oblast zapošljavanja uređuje Zakon o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba Federacije BiH. Ovim zakonom uređena su prava i obaveze Federacije BiH u utvrđivanju i provođenju ukupnih mjera kojima se pospješuju i unapređuju uvjeti za zapošljavanje, osnovni principi u posredovanju za zapošljavanje, materijalna i socijalna sigurnost nezaposlenih osoba za vrijeme privremene nezaposlenosti, finansiranje ukupne djelatnosti zapošljavanja i druga pitanja, poštujući nadležnosti kantona i njihove različitosti.

Prema Ustavu Federacije Bosne i Hercegovine, Federacija Bosne i Hercegovine i kantoni imaju zajedničku nadležnost u oblasti radnih odnosa, pa se neka pitanja iz ove oblasti mogu urediti propisima kantona, u skladu sa Zakonom o radu Federacije Bosne i Hercegovine. Kantonalni nivo vlasti ima pravo utvrđivati politike iz oblasti rada u skladu sa Zakonom o radu FBiH te uređivati rad kantonalnih službi za zapošljavanje za čiju uspostavu i rad su i nadležni.

U Kantonu Sarajevo usvojen je Zakon o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba Kantona Sarajevo, a na osnovu kojeg se uređuju prava i obaveze Kantona Sarajevo u utvrđivanju i provođenju mjera za poticanje i održavanje više stope zaposlenosti i poboljšanja strukture zaposlenih, principi u posredovanju u zapošljavanju, ostvarivanje materijalne i socijalne sigurnosti u slučaju nezaposlenosti i druga prava po tom osnovu.

Kroz Strategiju razvoja Kantona Sarajevo za period 2021–2027. godine među prioritetima u strateškim ciljevima ističe se unapređivanje sistema zapošljavanja i povećanje efikasnost tržišta rada, čime se želi pojačati funkcije posredovanja i unaprijediti potencijale JU Službe za zapošljavanje KS-a. Ovim će se aktivirati dugoročno nezaposlene osobe i povećati ponuda radne snage, odnosno povećati učinkovitost aktivnih mjera zapošljavanja. Drugi prioritet jeste jačanje konkurentnosti ruralne ekonomije poboljšanjem kvaliteta života u ruralnim područjima kroz razvoj ruralne infrastrukture i dostupnosti javnih usluga.

³⁵ EUROSTAT, 2017.

Pitanje zapošljavanja mladih u određenom je dijelu regulirano i Zakonom o mladima Federacije Bosne i Hercegovine, koji propisuje obavezu nadležnog ministarstva u Federaciji Bosne i Hercegovine za kreiranje federalnih grantova i transfera s namjenom podrške zapošljavanju mladih i podrške omladinskom poduzetništvu, a posebno mladima bez iskustva.

4.2.3 Institucionalni okvir

Državne institucije koje su nadležne za oblast rada i zapošljavanja su Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine, unutar kojeg je formiran Sektor za rad, zapošljavanje, socijalnu zaštitu i penzije, a koje ima koordinirajuću ulogu u oblasti rada i zapošljavanja, te Agencija za rad i zapošljavanje Bosne i Hercegovine.

U Federaciji Bosne i Hercegovine odgovornost za zapošljavanje dijele Vlada Federacije Bosne i Hercegovine i kantoni.

Institucije nadležne za pitanja rada i zapošljavanja na entitetskom nivou su:

- Federalno ministarstvo rada i socijalne politike;
- Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta;
- Federalni zavod za zapošljavanje;
- Federalna uprava za inspekcijske poslove i
- Fond za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom.

Zakonom o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba FBiH utvrđeno je da posrednici u zapošljavanju mogu biti javni zavodi za zapošljavanje (Federalni zavod za zapošljavanje i kantonalne službe zapošljavanja) te privatne agencije.

Institucije koje su nadležne za ovu oblast na području Kantona Sarajevo su:

- Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo i
- Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo (biroi u općinama u Kantonu Sarajevo).

Zakonom o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba Kantona Sarajevo definirane su nadležnosti i finansiranje ukupne djelatnosti Javne ustanove „Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo“ kao posrednika u zapošljavanju. JU „Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo“ nadležna je za posredovanje u zapošljavanju, informiranje o mogućnosti zapošljavanja, provođenje programa profesionalne orijentacije, obuke i prekvalifikacije nezaposlenih osoba i njihovo ponovno zapošljavanje na odgovarajućim poslovima, donošenje i provođenje programa mjera za brže zapošljavanje određenih kategorija nezaposlenih osoba čije je zapošljavanje otežano, kao i za saradnju s obrazovanim ustanovama radi usklađivanja obrazovnih programa s kadrovskim potrebama poslodavaca.

Kada je riječ o nadležnosti jedinice lokalne samouprave, Zakon o principima lokalne samouprave u FBiH propisuje i donošenje programa i planova razvoja jedinice lokalne samouprave i stvaranje uvjeta za privredni razvoj i zapošljavanje. Navedenu nadležnost u okviru Općine ostvaruje Služba za privredu, finansije i inspekcijski nadzor. Služba izvršava i osigurava izvršenje zakona i drugih propisa u oblasti privrede, turizma i finansije i drugim oblastima, što uključuje rad i zapošljavanje.

Na evidenciji nezaposlenih u Kantonu Sarajevo na dan 28. 2. 2021. godine nalazile su se 13.963 mlade osobe u dobi od 15 do 30 godine, a od toga u općini Hadžići 1.175 mladih.

Tabela 10. Prikaz broja nezaposlenih mladih na području općine

NEZAPOSLENA OMLADINA DO 30 GODINA NA PODRUČJU OPĆINE HADŽIĆI										
30. 6. 2023 – IZVOR JU SLUŽBA ZA ZAPOSŁJAVANJE KS-a – BIRO HADŽIĆI										
Godine starosti		Ukupno	Stepen stručnog obrazovanja							
			VSS	VŠS	SSS	NSS	VKV	KV	PKV	NKV
15-19 god.	Svega	98	0	0	27	0	0	58	0	13
	Žene	52	0	0	13	0	0	28	0	11
20-24 god.	Svega	324	23	2	153	0	0	108	0	38
	Žene	176	12	1	93	0	0	47	0	23
25-29 god.	Svega	451	85	0	165	0	1	141	0	59
	Žene	299	68	0	104	0	0	88	0	39
UKUPNO	Svega	873	108	2	345	0	1	307	0	110
	Žene	527	80	1	210	0	0	163	0	73

Izvor: JU Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo – Biro Hadžići

U tabeli su predočeni podaci o mladima u dobi od 15 do 30 godina. Zakon o mladima Federacije BiH definira mlade kao osobe u životnoj dobi od navršanih 15 do navršanih 30 godina starosti.

Statistike o stopama nezaposlenosti stanovništva dosta su neprecizne zbog postojanja velikog broja kontroliranih i nekontroliranih varijabli značajnih za precizno određivanje stope nezaposlenosti. S jedne strane, u nezaposlene osobe ne ubraja se stanovništvo koje ne radi, ali koje po osnovu nekih drugih kategorija ne spada u nezaposleno (penzioneri, osobe nesposobne za rad, učenici i slično), općenito, stanovništvo koje se vodi kao radno neaktivno. Zvanične statistike vode se brojem osoba prijavljenih na biroa za zapošljavanje, pri čemu je nepoznat broj osoba koje su nezaposlene, ali isto tako i neprijavljene na zvanične zavode za evidenciju nezaposlenosti.

U bazi podataka nezaposlenih osoba Biroa Hadžići³⁶ evidentirani³⁷ su sljedeći podaci o stepenu stručnog obrazovanja i zanimanja:

NK – radnici za jednostavne poslove (1491);

KV – bravari (75);

SSS – prodavači (272), gimnazijalci (140), frizeri (121), krojači (110), ekonomski tehničari (101), građevinski tehničari (67), automehaničari (94);

VSS – diplomirani ekonomisti (36), diplomirani pravnici (15), diplomirani socijalni radnici (15), diplomirani inženjeri saobraćaja (7), diplomirani inženjeri poljoprivrede (8), profesori (9), nastavnici razredne nastave (8), magistri farmacije (3) i doktori stomatologije (3).

Najkraće vrijeme provedeno na evidenciji za nezaposlene osobe Biroa Hadžići, odnosno zanimanja i struke koji se najbrže zapošljavaju jesu osobe sa srednjom stručnom spremom, odnosno zidari, tesari, armirači, betonirci, monter centralnog grijanja, vozači, građevinski tehničari, konobari, kuhari, autoelektričari, fizioterapeuti, medicinske sestre, prehrambeni tehničari, sobarice, hotelsko-turistički tehničari trgovci. Što se tiče visoke stručne spreme, najkraće vrijeme provedeno na evidenciji nezaposlenih imaju prosvjetni radnici svih smjerova, svih predmeta, inženjeri (mašinstva i građevine), magistri farmacije, doktori medicine (opći smjer), doktori stomatologije (dentalna medicina), diplomirani ekonomisti,

³⁶ JU Služba za zapošljavanje (adresa: <https://szks.ba/kontakt/>, pristupljeno: 22. 6. 2023. godine).

³⁷ Podaci evidentirani na dan 16. 6. 2023. godine.

pedagozi, psiholozi. Prema podacima JU Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo – Biro Hadžići, na tržištu rada su vrlo frekventna i zanimanja za nekvalificiranim radnicima (NK) koji su nezaposleni, posebno na angažmanu u oblasti građevine.

✓ Programi Službe za zapošljavanje Kantona Sarajevo

O broju zaposlenih mladih iz općine Hadžići putem programa JU Služba za zapošljavanje KS-a ne postoje relevantni podaci i praćenje. Programi za mlade koji se odnose na Kanton Sarajevo u 2020. godini bili su Program sufinansiranja zapošljavanja pripravnika VSS, za šta su bila planirana sredstva u iznosi 1.814.400 KM za 189 osoba iz ciljne kategorije, Program sufinansiranja zapošljavanja vatrogasaca pripravnika, za čiju je namjenu bilo planirano 192.000,00 KM za 40 osoba iz ciljne kategorije.

U 2021. godini programi za mlade bili su:

- Program sufinansiranja zapošljavanja dobitnika Zlatne značke (planirana sredstva 19.200,00 KM za dvije osobe);
- Program sufinansiranja zapošljavanja mladih osoba koje su izašle iz sistema javne brige (9.600 KM za jednu osobu);
- Program zapošljavanja pripravnika VSS kod poslodavaca sa većinskim privatnim vlasništvom (1.008.000,00 KM za 105 osoba iz ciljne kategorije);
- Program zapošljavanja pripravnika VSS kod poslodavaca iz javnog sektora (1.288.000,00 KM za 70 osoba).

Prema podacima Službe za zapošljavanje KS-a, u 2022. godini to je bio program sufinansiranja mladih nezaposlenih osoba do 35 godina života (1.288.000 KM za 70 osoba).

✓ Podrška zapošljavanju kroz aktivnosti Općine Hadžići

Općina je 2019. i 2020. godine provodila program u svrhu finansiranja mladih bez radnog iskustva/volontera, a radi stjecanja radnog iskustva. Kroz program je u dvije godine prošlo 40 mladih, a izdvojeno je približno 200.000,00 KM. Ovaj program se oslanjao na nalaze i mjere iz Strategije za mlade općine Hadžići za period 2017–2020.

Općina Hadžići putem Službe za privredu, finansije i inspeksijski nadzor izdvaja sredstva kroz budžetsku stavku za poticaj obrtu i poduzetništvu u iznosu od 100.000,00 KM. Sredstva se dodjeljuju putem javnog poziva.³⁸ Posebni kriteriji (koji se koriste prilikom bodovanja) definirani su kroz sljedeće stavke: zaposlenje novih zaposlenika, broj zaposlenih, period proveden na birou za zapošljavanje – u slučaju namjere registriranja novog obrta, te druge aktivnosti vezane za razvoj i unapređenje poslovanja.

Općina putem Službe izdvaja sredstva iz budžeta za podršku poljoprivredi, gdje se dio sredstava izdvaja za mlade poljoprivrednike u svrhu kupovine poljoprivredne mehanizacije, dodjelu visokosteonih junica i plastenika putem javnog poziva, a dodatne bodove ostvaruju aplikanti do 40. godine starosti.

✓ Stručno osposobljavanje u Općini Hadžići

Svake godine putem javnog poziva Općina izdvaja sredstva za prijem lica VSS bez radnog iskustva i bez zasnivanja radnog odnosa na određeno vrijeme u Općini Hadžići, ali i obrazovnim institucijama na području općine. Prema podacima preuzetim od Službe za opću upravu, društvene djelatnosti i zajedničke poslove, broj lica koja su bila na stručnom osposobljavanju u 2020. godini iznosio je 17, u 2021. godini ih je bilo 15, a 2022. godine 18. U 2023. godini objavljen je javni poziv³⁹ za prijem 15 osoba visoke stručne spreme bez radnog iskustva na stručno osposobljavanje bez zasnivanja radnog odnosa u Općinu Hadžići na period od jedne godine sa navedenim fakultetima koje kandidati trebaju imati.

³⁸ Javni poziv obrtnicima, adresa: <https://hadzici.ba/userfiles/file/JAvni%20poziv%20obrt%2022.pdf>, pristupljeno: 22. 6. 2023. g.

³⁹ Javni poziv za stručno osposobljavanje u Općini Hadžići (adresa <https://hadzici.ba/post.php?id=707>, pristupljeno 7. 9. 2023. g.).

✓ Informiranje mladih o programima i korištenje programa

Mlade nezaposlene osobe sa evidencije nezaposlenih osoba se o dostupnim programima zapošljavanja informiraju putem web-stranice Službe za zapošljavanje, zatim putem društvenih mreža, aplikacije Zaposli se, općinskih biroa i sajмова za zapošljavanje. Informiranje obavljaju i svi radnici JU Služba za zapošljavanje – Biro Hadžići kao i Odjeljenje za aktivne mjere zapošljavanja na sljedeće načine:

- a) prilikom prve prijave na evidenciju Biroa;
- b) prilikom posredovanja u zapošljavanju;
- c) individualnim savjetovanjem, kroz popunjavanje individualnog plana zapošljavanja;
- d) e-mailom, slanjem newslettera i linkova;
- e) javnim pozivima koji su postavljeni na oglasnoj ploči Biroa i web-stranici Službe, kao i putem medija;
- f) telefonskim putem;
- g) prilikom posjeta Birou na način da sami zatraže informacije od službenika;
- h) na sajmu zapošljavanja u organizaciji Službe.

4.2.4 Finansijski okvir

Općina Hadžići je u budžetu za 2023. godinu imala planiran iznos od 100.000,00 KM za poticaj obrtu i poduzetništvu, kao i budžetsku stavku „Podrška poljoprivredi kroz koju su se dodjeljivala sredstva mladim poljoprivrednicima“. Cjelokupan iznos je utrošen, a isto je važno i za 2022. godinu.

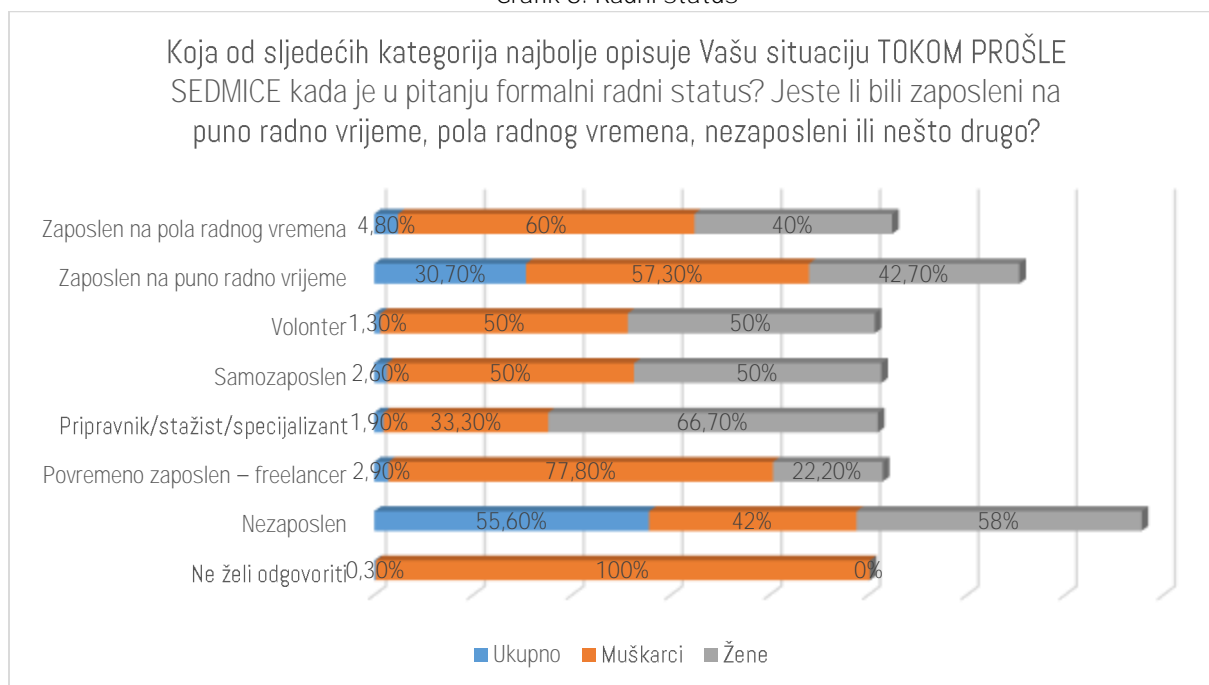
4.2.5 Analiza položaja i potreba mladih

Prema zvaničnim dostupnim podacima, od 2017. do 2022. u Hadžićima je svake godine rastao broj zaposlenih osoba. Naime, 2017. godine u ovoj općini bilo je 4.384 zaposlenih, a taj broj 2022. godine iznosio je 5.336, što je više za 21,7%. Mladi u Hadžićima smatraju da je najbolje imati privatni biznis, što pokazuje i podatak od njih 59,1% koji su istaknuli privatni biznis, dok 18,8% mladih smatra da je najbolje raditi u javnom, odnosno državnom sektoru. Porodična firma je najbolji izbor za 7% ispitanika, a internacionalna korporacija za njih 3,5%.

Prema rezultatima istraživanja položaja i potreba mladih, nezaposleno je više od polovine mladih u Hadžićima, odnosno 55,6% ih je izjavilo da su nezaposleni. Važno je istaknuti da u ovaj podatak ulaze i mladi koji su u procesu formalnog obrazovanja, kao i maloljetni mladi, te samim tim ne mogu biti formalno zaposleni. Najveći postotak nezaposlenih mladih koji su učestvovali u anketi je u procesu školovanja, a on iznosi 89%. Ako se gleda spolna struktura, među nezaposlenim je 58% osoba ženskog spola i 42% osoba muškog spola. Zaposlenih na puno radno vrijeme je 30,7%, od toga je 57,3% muškaraca i 42,7% žena, među kojima je 74% mladih iz vangradskog područja. Mladih koji rade pola radnog vremena ima 4,8%, samozaposlenih je 2,6%, a pripravnika/specijalizanata ima 1,9%. Važno je istaknuti da se ovaj podatak odnosi na vlastitu ocjenu mladih o svom radnom statusu.

Uzimajući u obzir da je zaposlenje jedan od najvažnijih preduvjeta za status i položaj mladih u društvu, ovom problemu je potrebno posvetiti više pažnje te raditi na smanjenju nezaposlenosti mladih.

Grafik 8. Radni status

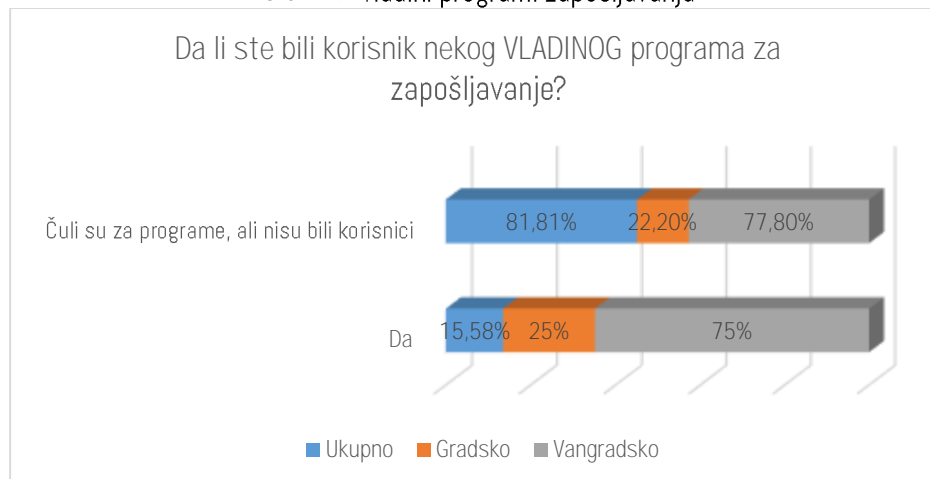

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

1. Mladi nisu dovoljno informirani o programima zapošljavanja i javnim pozivima posebno sa viših nivoa vlasti.

U Hadžićima 74,1% mladih nikada nije čulo za neki vladin program zapošljavanja te samim tim nisu ni bili njegovi korisnici. Od ukupnog broja ispitanih, njih 24,6% je odgovorilo da jesu čuli za neki od programa zapošljavanja koje podržava lokalna zajednica. Razlozi se mogu potražiti u neadekvatnom pristupu informiranja mladih o programima zapošljavanja ili jako malom broju dostupnih programa koji se nude mladima.

Grafik 9. Vladini programi zapošljavanja

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

2. Nedovoljno razvijena svijest kod mladih o aktivnom traženju posla.

Nedovoljno razvijena svijest kod mladih o aktivnom traženju posla predstavlja izazov jer zbog tog ne uočavaju prilike koje im se nude te sredstva potencijalno ostaju neiskorištena. Potrebno je animirati mlade na aktivnosti i korake u aktivnom traženju posla, upoznati ih sa programima koji im se nude, a putem Zavoda za zapošljavanje KS-a – Biro u Hadžićima posebno pažnju bi trebalo posvetiti mladima koji su prijavljeni na evidenciju biroa za zapošljavanje. Ovu grupu mladih je potrebno detaljnije informirati o programima i mjerama koji im se nude.

3. Mladi su sve manje zainteresirani za program stručnog osposobljavanja bez zasnivanja radnog odnosa.

Posljednjih godina zabilježen je značajan pad interesa za volontiranjem u Općini. Raspisuje se javni poziv za zanimanja u skladu sa potrebama općinskih službi i obrazovnih institucija sa područja općine Hadžići, ali se na njega ne javlja traženi broj mladih. Općina je posljednjih godina prihvatila prijave svih zainteresiranih mladih koji su aplicirali na ovaj javni poziv bez obzira na zanimanje, te im je na taj način pružena podrška da steknu godinu radnog iskustva u struci.

4. Projekti i mjere za programe poticaja poduzetništvu nisu namijenjeni i usmjereni isključivo prema mladima.

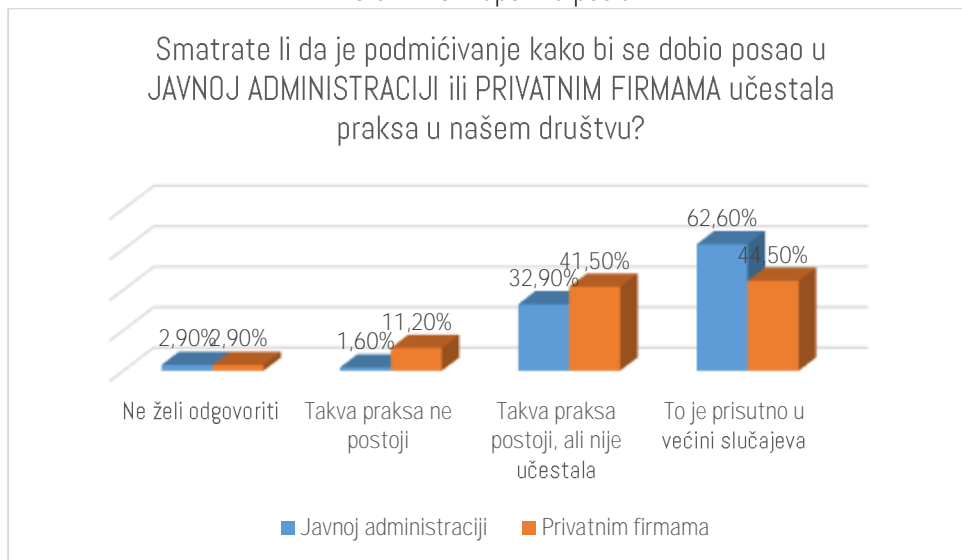
Općina Hadžići nema program poticaja zapošljavanju gdje je određenim kriterijem, pravilnikom ili slično mladima data neka prednost u odnosu na ostale kategorije.

5. Mladi smatraju da su nepotizam i korupcija u velikoj mjeri prisutni i da postoje pri zapošljavanju.

Iz rezultata Analize istraživanja položaja i potreba mladih općine Hadžići, korupciji prilikom zapošljavanja direktno je svjedočilo 3,5% mladih u Hadžićima. Osoba koje su čule da su se određena radna mjesta kupovala ima 49,2%. Na kraju, 46% mladih istaklo je da nikada nisu bili svjedoci, niti su čuli za kupovinu radnih mjesta.

Prema podacima iz istog istraživanja, prema mišljenju 62,6% mladih u Hadžićima, podmićivanje da bi se dobio posao u javnoj administraciji je učestala praksa u većini slučajeva. Osim toga, 32,9% ispitanih mladih smatra da takva praksa postoji, ali da nije učestala. Korupcija ostavlja dugotrajne posljedice po društvo, a spada i među glavne razloge zbog kojih mladi odlaze iz BiH.

Grafik 10. Kupovina posla

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Što se tiče dobivanja posla u privatnim firmama podmićivanjem, 41,5% mladih smatra da takva praksa postoji, ali da nije učestala. Da takva praksa postoji u većini slučajeva, mišljenja je 44,4% ispitanih. Za 11,2% mladih podmićivanje da bi se dobio posao u privatnoj kompaniji ne postoji.

U svrhu djelovanja na poboljšanju položaja mladih u ovoj oblasti i stvaranja stimulatavnog poslovnog ambijenta za mlade u kojem oni uče i razvijaju vještine jačajući kapacitete lokalne zajednice, Općina Hadžići je ponudila nekoliko aktivnosti za narednih pet godina.

Problem	Željeni rezultat	Aktivnosti
1. Mladi nisu dovoljno informirani o programima zapošljavanja i javnim pozivima posebno sa viših nivoa vlasti.	1.1. Mladi su redovno i kontinuirano informirani o programima zapošljavanja i javnim pozivima svih nivoa vlasti putem kanala informiranja prilagođenih mladima te je povećan broj prijavljenih mladih po različitim programima koji se nude kao prilike.	1.1.1. Općina će na svojoj web-stranici i profilima na društvenim mrežama prenositi informacije o programima zapošljavanja i poticaju zapošljavanju. 1.1.2. Općina će organizirati dane otvorenih vrata za vlastite programe namijenjene mladima. 1.1.3. Prilikom objave javnih poziva oni će biti podijeljeni sa drugim medijima u Kantonu Sarajevo, a formati objava više prilagođeni mladima. 1.1.4. Općina će objavljivati pozitivne priče o uspjesima mladih iz prethodnih javnih poziva, a kako bi se mlade i na taj način motiviralo te im se ukazalo na priliku.
2. Nedovoljno razvijena svijest kod mladih o aktivnom traženju posla.	2.1. Mladi su informirani o važnosti aktivnog traženja posla kao i pristupu koji bi bilo dobro da imaju. 2.2. Mladi redovno posjećuju Biro i vrše poslovna savjetovanja s ciljem pronalaska zaposlenja.	2.1.1. Održavanje radionica za jačanje vještina zapošljivosti, pisanja CV-ja i drugih vještina za pronalazak zaposlenja. 2.1.2. Unaprijediti saradnju Općine i Biroa Hadžići u smislu dijeljenja informacija o programima zapošljavanja prema mladima. 2.2.1. Unaprijediti set poticajnih programa prema mladima u oblasti zapošljavanja i samozapošljavanja. 2.2.2. Kroz budžet Općine pružiti mladima kontinuiran sistem podrške za samozapošljavanje.
3. Mladi su sve manje zainteresirani za program stručnog osposobljavanja bez zasnivanja radnog odnosa.	3.1. Informacije o otvorenom javnom pozivu za radno osposobljavanje bez zasnivanja radnog odnosa se prema mladima komuniciraju i promoviraju kanalima koje mladi koriste, a iz	3.1.1. Promocija programa stručnog osposobljavanja bez zasnivanja radnog odnosa na društvenim mrežama i portalima.

	<p>Analize položaja i potreba mladih je navedeno da su to Instagram, Facebook i YouTube.</p>	<p>3.1.2. U toku trajanja javnog poziva organizirati dane otvorenih vrata ili sličnu aktivnost (informativna sesija) gdje će se svi potencijalni kandidati moći obratiti u vezi sa pitanjima i konsultacijama za javni poziv.</p>
<p>4. Projekti i mjere za programe poticaja poduzetništvu nisu namijenjeni i usmjereni isključivo prema mladima.</p>	<p>4.1. Kreiran start-up program namijenjen isključivo populaciji mladih, te izrađen pravilnik sa kriterijima, osigurana budžetska stavka i objavljen javni poziv. Podržana tri start-up projekta populacije mladih.</p>	<p>4.1.1. Općina će kroz budžet osigurati stavku za podršku pokretanja start-up biznisa isključivo mladima, a sredstva će se dodjeljivati u skladu sa pravilnikom i javnim pozivom uz jasno definirane kriterije.</p> <p>4.1.2. Osigurati sistem edukacije i informiranja mladih o mogućnostima i prednostima samozapošljavanja od strane stručnih lica.</p>
<p>5. Mladi smatraju da su nepotizam i korupcija u velikoj mjeri prisutni i da postoje pri zapošljavanju.</p>	<p>5.1. Uspostavljen sistem prevencije i sprečavanja slučajeva korupcije i nepotizma u oblasti zapošljavanja.</p>	<p>5.1.1. Upoznati i informirati mlade o načinima prijave korupcije nadležnim institucijama i tijelima za borbu protiv korupcije.</p> <p>5.1.2. Jednom godišnje održavati radionice unutar K-HUB-a o temi korupcije, prepoznavanju, načinima prijave i sl.</p> <p>5.1.3. Usvojiti set mjera za prevenciju korupcije na nivou lokalne zajednice.</p>

4.3 Socijalna briga

4.3.1 Uvod

Socijalna briga prema mladima podrazumijeva sistem usmjeren ka poticanju razvoja i socijalnog uključivanja mladih u sve segmente života, a posebno grupa koje zahtijevaju dodatnu podršku i pažnju. Socijalna briga o mladima nikako ne bi trebala biti usmjerena samo na pomoć, naprotiv, ona bi trebala biti razvojna te bi mladima trebao biti dostupan sistem koji osigurava njihovu samostalnost, napredak i perspektivu za ostanak u zajednici. Uslijed povećane nezaposlenosti mladi imaju izazove nositi se sa svakodnevnim izazovima i poteškoćama. Nemogućnost osamostaljivanja i zasnivanja porodica još uvijek je prisutan problem u BiH. Mladi se osamostaljuju u kasnijim godinama života u odnosu na vršnjake iz Evropske unije, koji stječu samostalnost već nakon završetka fakulteta. Osamostaljivanje i formiranje porodica kod mladih osoba je posebno izazovno, gdje se ova populacija suočava s mnogobrojnim problemima. U tome im kantonalne i općinske vlasti trebaju pružiti adekvatnu pomoć.

Ovu oblast je potrebno urediti u koordinaciji sa svim nivoima vlasti i nadležnim ministarstvima i institucijama. Samo sveobuhvatan pristup rješavanju problema iz oblasti socijalne brige može dovesti do poboljšanja trenutnog stanja usvajanja programa i mjera koji će zaista rezultirati poboljšanjem položaja mladih. Mladi su heterogena grupa, pa se zato i pitanja i problemi u oblasti socijalne brige razlikuju, stoga je za stručnjake iznimno važan način na koji pristupaju mladima i koliko im je uopće dostupno relevantnih podataka i istraživanja u ovoj oblasti na području BiH.

Socijalna politika za mlade treba biti kreirana zasebno od ostalih jer mladi imaju drugačije probleme i potrebe. Pristup problemu od strane institucija i vlasti se treba promijeniti, odnosno potrebno je s grupom stručnjaka iz oblasti zdravlja, socijalne zaštite i drugih oblasti kreirati efikasne, ali i provodive politike. Zanemaruje se razvoj mjera koje bi poboljšale populacijske politike.

4.3.2 Pravni okvir

Država Bosna i Hercegovina je na sebe preuzela samo obavezu potpisivanja i ratificiranja međunarodnih dokumenata iz oblasti socijalne zaštite, ali ne i donošenje zakona kojima bi se obavezala da pruža socijalnu zaštitu svojim građanima, pa tako na državnom nivou nemamo nijedan zakon kojim je regulirano ostvarivanje prava iz socijalne zaštite. Ovu obavezu Bosna i Hercegovina prepustila je entitetima i Brčko distriktu Bosne i Hercegovine, da je samostalno i nezavisno reguliraju, te je na taj način dopustila nepostojanje jedinstvenog i/ili usaglašenog zakonodavstva i sistema socijalne politike na cijeloj svojoj teritoriji. Socijalna zaštita u Federaciji BiH uređena je Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom („Službene novine Federacije BiH“, br. 36/99, 54/04, 39/06, 14/09, 45/16 i 40/18), a u Kantonu Sarajevo Zakonom o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom Kantona Sarajevo („Službene novine Kantona Sarajevo“, br. 38/14, 38/16, 44/17 i 28/18), te podzakonskim aktima donesenim u skladu s navedenim zakonima. Federalni zakon utvrđuje politiku socijalne zaštite, dok se kantonalnim propisima o socijalnoj zaštiti bliže uređuju uvjeti, postupci i finansiranje prava socijalne zaštite. Nadležnosti za socijalnu politiku podijeljene su između federalnog i kantonalnih nivoa vlasti, a prava iz socijalne zaštite finansiraju se iz budžeta kantona i općina. Mladi kao posebna kategorija korisnika dječije i socijalne zaštite nisu definirani gore navedenim zakonima, kao ni podzakonskim aktima koji reguliraju ovu oblast. Nepostojanje zakonskog okvira na nivou države i istovremeno neusklađenost zakona između entiteta u kojima se regulira ova oblast dovode do isključivanja pojedinih grupa stanovništva, poput mladih, iz sistema zaštite i do diskriminacije.

U oblasti socijalne zaštite izdvajaju se sljedeći zakoni na federalnom i kantonalnom nivou:

- Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom („Službene novine FBiH“, br. 36/1999, 54/2004, 39/2006, 14/2009, 7/2014 - rješenje US BiH, 45/2016, 19/2017 – drugi zakon i 40/2018);

- Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom („Službene novine Kantona Sarajevo“, br. 38/2014 – prečišćen tekst, 38/2016, 44/2017, 28/2018, 52/2021 i 40/2022);
- Zakon o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba („Službene novine Federacije BiH“, br. 41/01, 22/05 i 9/08);
- Zakon o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba u Kantonu Sarajevo („Službene novine Kantona Sarajevo“, br. 4/04, 29/09 i 18/13);
- Zakon o materijalnoj podršci porodicama s djecom u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“, br. 52/22).

4.3.3 Institucionalni okvir

Niti jedno od devet ministarstava na državnom nivou u svojoj nadležnosti nema oblast socijalne zaštite. U Federaciji Bosne i Hercegovine svaki kanton ima posebno ministarstvo zaduženo za oblast socijalne i zdravstvene zaštite, zaštite ratnih invalida i njihovih porodica, raseljenih osoba, izbjeglica, rada i zapošljavanja, koje, između ostalog, vrši nadzor nad provođenjem kantonalnog zakona i drugih podzakonskih akata donesenih za njegovo provođenje, inspekcijски nadzor i poslove revizije. U Kantonu Sarajevo je za navedene poslove zaduženo Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo. Pored navedenog ministarstva, zakon propisuje da poslove iz oblasti socijalne zaštite u prvom stepenu obavlja Javna ustanova „Kantonalni centar za socijalni rad“ Sarajevo putem službi socijalne zaštite te općinske službe za poslove socijalne zaštite. Navedene ustanove i institucije prva su adresa u traženju i ostvarivanju prava iz socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodica s djecom.

Na području općine djeluje Služba socijalne zaštite Općine Hadžići u okviru Javne ustanove „Kantonalni centar za socijalni rad“ Sarajevo. Centar za socijalni rad na području općine djeluje multisektorski, što znači da se u okviru svog djelovanja prvenstveno oslanja na saradnju sa ustanovama i institucijama koje djeluju na navedenom području. Centar za socijalni rad u okviru svojih djelatnosti nudi pravne usluge u pogledu pružanja pravnih uputa za prava za koja je nadležan u prvom stepenu za sve građane bez obzira na uzrast. Centar ne nudi besplatnu pravnu pomoć koja spada u djelatnosti organa starateljstva. U pogledu programa za mlade, Centar za socijalni rad učestvuje kroz saradnju jer na području općine djeluje i Služba socijalne zaštite općine kao jedna od organizacionih jedinica JU „Kantonalni centar za socijalni rad“ Sarajevo.

Na kantonalnom nivou važno je još istaknuti:

- Kantonalnu javnu ustanovu „Dom za djecu bez roditeljskog staranja“;
- Kantonalnu javnu ustanovu „Odgojni centar“, unutar koje djeluju dvije službe koje realiziraju stručni rad sa djecom i mladima: Služba za zbrinjavanje djece u stanju potrebe i Služba za izvršenje sudskih mjera;
- Kantonalna javna ustanova „Porodično savjetovalište“;
- Javna ustanova „Terapijska zajednica – Kampus Kantona Sarajevo“.

S obzirom na to da nema direktnu nadležnost nad svim pitanjima iz oblasti socijalne brige, Općina putem Službe za boračko-invalidsku, socijalnu i zdravstvenu zaštitu osigurava niz prava i usluga koji se odnose i na mlade. Služba provodi utvrđenu politiku i stara se o realizaciji planiranih budžetskih sredstava za oblast za koju je obrazovana, a pored toga iz oblasti dječije zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zdravstvene zaštite vodi upravni postupak i donosi rješenja o pravima na dječiji dodatak, novčane naknade za porodilje i druge naknade, porodičnu i ličnu invalidninu i drugo te utvrđuje i isplaćuje naknade civilnim žrtvama rata te utvrđuje pravo na zdravstvenu zaštitu (osiguranje) pojedinih kategorija stanovništva.

Služba utvrđuje pravo na porodičnu naknadu ženi majci koja je u radnom odnosu, pravo na novčanu pomoć ženi majci koja nije u radnom odnosu, pravo na dodatak na djecu, pravo na jednokratnu pomoć za opremu za novorođenče, pravo na pomoć u prehrani djeteta do šest mjeseci života, pravo na subvencioniranje troškova boravka djece u predškolskim ustanovama. Također, Služba se brine i o provođenju akata Općinskog vijeća Hadžići usmjerenih ka pomoći osobama koje su u stanju socijalne potrebe, pomoći roditeljima i pomoći parovima u postupku vantjelesne oplodnje.

✓ **Sufinansiranje troškova potpomognute oplodnje**

Općina sufinansira troškove potpomognute oplodnje u visini iznosa razlike između cijene usluga potpomognute oplodnje i sredstava koje refundira Zavod za zdravstveno osiguranje Kantona Sarajevo: za prvi pokušaj u maksimalnom iznosu do 2.000,00 KM, a za drugi i treći pokušaj do 1.000,00 KM.

Novčana pomoć se dodjeljuje na osnovu podnesenog zahtjeva i po redoslijedu primljenih zahtjeva, do utroška osiguranih sredstava, sve u skladu sa Pravilnikom. U 2021. je 10 korisnica ostvarilo pravo na potpomognutu oplodnju. U 2022. godini četiri korisnice su ostvarile sufinansiranje troškova potpomognute oplodnje, dok je do septembra 2023. godine šest korisnica ostvarilo ovo pravo.

✓ **Zdravstvena zaštita za osobe u stanju socijalne potrebe**

Općina putem nadležne službe osigurava i zdravstvenu zaštitu za osobe u stanju socijalne potrebe, ako nemaju zdravstveno osiguranje po drugom osnovu, na zahtjev stranke, kao i na zahtjev institucija socijalne zaštite. Ovo pravo ostvaruju djeca do 15. godine života. Općina vrši obračun i uplatu doprinosa za osobe koje se nalaze u stanju socijalne potrebe, te se paušalni iznos od 20,00 KM mjesečno uplaćuje iz budžeta. Iz dostupnih podataka Službe za boračko-invalidsku, socijalnu i zdravstvenu zaštitu, izbjeglice i raseljena lica, u 2022. godini ova prava su definirana budžetskom stavkom „Pomoć stanovništvu“ u iznosu od 100.000,00 KM. Za jednokratnu pomoć za porodilje u 2022. pravo su ostvarile 162 korisnice za prvo i drugo dijete te 23 za treće i svako naredno.

✓ **Podrška organizacijama koje obavljaju djelatnosti u oblasti socijalne zaštite**

Općina putem Službe kabineta općinskog načelnika kontinuirano pruža podršku projektima iz socijalne zaštite za mlade i to kroz grant „Projekti mladih“. U 2022. godini je podržan projekat Udruženja invalidnih i bolesnih osoba „Ruka podrške“ Blažuj pod nazivom „Kad hadžićka umjetnost progovori jezikom inkluzije“, zatim projekat „Znanje je moć“ u 2021. godini te program obilježavanja „Međunarodnog dana osoba sa invaliditetom“ Udruženja „Ruke podrške“.

Tokom 2022. godine na inicijativu Službe kabineta općinskog načelnika, Općina je kandidirala projekte utopljanja zgrade socijalne zaštite u Hadžićima, kao i kupovinu terenskog vozila za potrebe ove službe, što je podržano i finansirano i od strane Međunarodne organizacije za migracije (IOM). Projekti su uspješno implementirani.

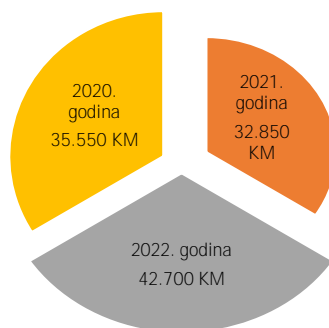
U 2022. godini Općina je sa humanitarnom organizacijom „Arbeiter-Samariter-Bund – ASB“ potpisala sporazum o sufinansiranju projekta pod nazivom „Bolje socijalne usluge za ugrožene osobe u BiH“. Ukupna vrijednost sporazuma iznosila je 20.000 KM, od čega je ASB izdvojio 14.000 KM, dok je Općina Hadžići podržala projekat sa 6.000 KM. Ovim projektom je osigurana tehnička podrška Centru za socijalni rad Hadžići, „Merhametu“ Hadžići te Centru za mentalno zdravlje Hadžići u svrhu unapređenja socijalnih usluga.

Udruženje invalidnih i bolesnih osoba „Ruka podrške“ iz Blažuja Općina je podržala 2022. godine finansijskom podrškom, tačnije prijevozom invalidnih pomagala iz inostranstva, u iznosu od 7.000,00 KM. Na taj su način osigurana pomagala koja se koriste u aktivnostima svakodnevnog života bolesnih osoba (kretanju, higijeni, toaletu, kupanju, oblačenju, transferu i hranjenju).

✓ **Finansiranje troškova prijevoza za učenike s poteškoćama u razvoju**

Putem Službe za opću upravu, društvene djelatnosti i zajedničke poslove Općina je osigurala finansiranje troškova prijevoza za sve učenike sa poteškoćama u razvoju. Ukupan iznos sredstava je iznosio 75.585,55 KM.

Grafik 11. Pregled izdvajanja po godinama za finansiranje troškova prijevoza učenika

Izvor: Koordinaciono tijelo

✓ Podržani projekti Srednjoškolskog centra Hadžići

Općina je podržala projekte iz oblasti socijalne brige kandidirane od strane Srednjoškolskog centra Hadžići, i to pod nazivom „Pružanje socijalne podrške učenicima kroz radionice“, te „Unapređenje mentalnog i fizičkog zdravlja učenika kroz sportsko-edukativne aktivnosti“.

4.3.4 Finansijski okvir

Na budžetskom grantu „Pomoć socijalno ugroženim kategorijama“ u 2020. godini izvršeno je 26.780,00 KM, u 2021. godini izvršeno je 48.045,43 KM, dok je u 2022. godini izvršeno 82.622,12 KM.

Općina izdvaja finansijska sredstva za OO „Crveni križ“ Hadžići te OO „Merhamet“ Hadžići. Iz budžeta Općine u periodu od 2020. do 2022. godine godišnje je za „Crveni križ“ izdvojeno 6.600,00 KM, a za „Merhamet“ 13.000,00 KM.

Mlade osobe nisu definirane zakonskim regulativama koje definiraju programe socijalne podrške mladima. S obzirom na to da mladi kao posebna kategorija korisnika dječije i socijalne zaštite nisu definirani Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom Federacije BiH i Zakonom o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom Kantona Sarajevo, kao ni podzakonskim aktima koji reguliraju ovu oblast, u BiH, kao i Kantonu Sarajevo, nema ni sistemskog rješenja za pružanje adekvatne podrške mladima. Specifične potrebe mladih rijetko su u fokusu sistema socijalne zaštite, iako neulaganje u mlade može imati dugoročne negativne posljedice za društvo. Stoga je potrebno što prije odbaciti uobičajeni pristup na polju socijalnih politika te uspostaviti novi, koji će biti osjetljiviji na specifične i trenutne, savremene potrebe i interese mladih. U pogledu trenutnog položaja mladih neophodno je osigurati višesektorski pristup i saradnju nadležnih institucija za socijalnu politiku, obrazovanje, rad i zapošljavanje, zdravstvo te rad s mladima kao preduvjet za održivu politiku socijalne uključenosti mladih osoba u BiH.

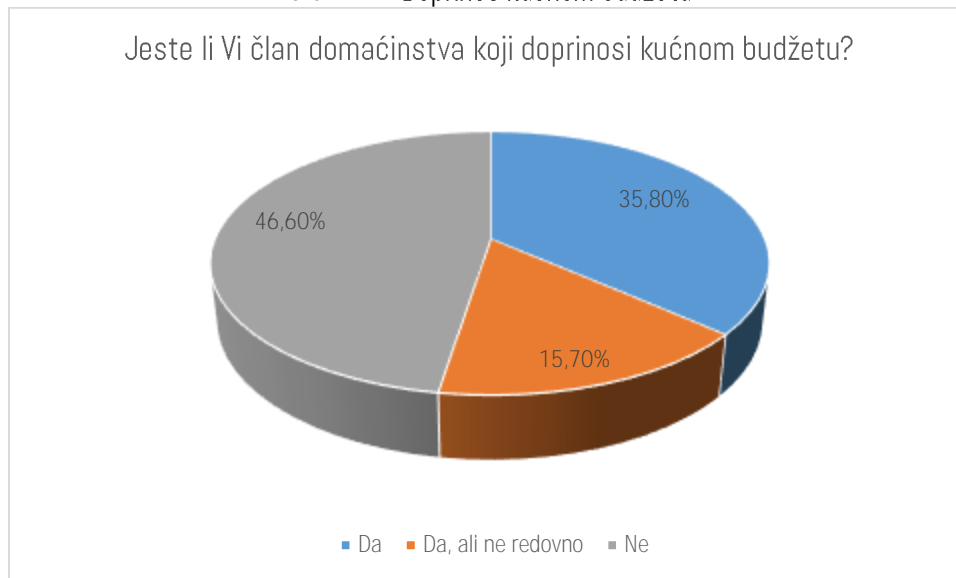
Članovi Koordinacionog tijela i radnih grupa Općine Hadžići istakli su da je potrebno osigurati višesektorski pristup u polju socijalnih politika te kreirati novi, koji će biti fokusiran na potrebe i probleme mladih te saradnju svih relevantnih nadležnih institucija za socijalnu politiku, obrazovanje, rad i zapošljavanje, zdravstvo, te rad s mladima, kako bi se mladi prepoznali kao posebna grupa za koju će se kreirati socijalne politike i omogućiti jednakopravna socijalna uključenost.

4.3.5 Analiza položaja i potreba

Mladih u Hadžićima koji su uglavnom zadovoljni načinom na koji se trenutno odvijaju stvari u njihovom životu je 51,8%, a 35,1% njih tvrdi da su jako zadovoljni. S obzirom na ove podatke, ne iznenađuje ni izrazita optimističnost mladih koji su anketirani po pitanju svoje budućnosti, jer ih je optimistično 51,4%, dok je 20% mladih jako optimistično.

Među mladima koji su učestvovali u anketiranju, najviše ih je potvrdilo da nemaju nikakvih ličnih prihoda (28,1%). Do 200 KM mjesečno, prema tvrdnjama mladih, prima 12,5%, dok od 201 do 400 KM prihode ima 8,3% ispitanika. Na području općine je više mladih iz vangradskih sredina koji doprinose kućnom budžetu (75,9%) u odnosu na one iz gradskih (24,1%), što je očekivan podatak uzimajući u obzir da mnogo više mladih živi u vangradskim sredinama. Mladih koji nikako ne doprinose kućnom budžetu je oko 46%.

Grafik 12. Doprinos kućnom budžetu

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

1. Inkluzivno obrazovanje ne odgovara na potrebe mladih.

U posljednjih nekoliko godina zabilježeno je povećanje broja mladih koji su u procesu formalnog obrazovanja i kojima je neophodan asistent u nastavi. Trenutno je nedovoljan broj asistenata u odnosu na broj djece kojima je potrebna podrška u nastavi.

2. **Nedovoljni materijalni, finansijski, infrastrukturni i ljudski kapaciteti za pružanje socijalnih usluga mladima, djeci sa poteškoćama u razvoju i sl.**

Odnosi se na niz prepreka, od arhitektonskih barijera u fizičkom pristupu institucijama, parkovima do nedostatka službenika koji rade sa kategorijama mladih sa invaliditetom i poteškoćama u razvoju kako u Općini tako i u Centru za socijalni rad. Zatim su tu nedostaci u oblasti obrazovanja, formalnog i neformalnog, za djecu sa poteškoćama u razvoju te mali broj asistenata u nastavi.

3. Mladi koji se nalaze u stanju socijalne potrebe slabije se **uključuju u aktivnosti omladinskih udruženja.**

Teško je govoriti o uključivanju mladih iz ove kategorije i njihovom animiranju ako oni nemaju zadovoljene osnovne životne i egzistencijalne potrebe. Međusektorskom saradnjom potrebno je raditi na uključivanju mladih iz ove kategorije kako bi se aktivirali u različitim aspektima društvenog života, osjetili se važnim članovima lokalne zajednice te bili zagovarači prijedloga i inicijativa koji bi unaprijedili njihov položaj.

4. Neriješeno stambeno pitanje mladih – nedostatak budžetskih sredstava za podršku mladima.

U općini Hadžići 86,3% mladih živi u stanu ili kući koji su u vlasništvu njihovih roditelja. Općina Hadžići nema program podrške mladima pri rješavanju stambenog pitanja. Potrebno je detaljnije analizirati i prikupiti informacije od mladih u smislu koja vrsta pomoći za stambeno zbrinjavanje bi bila najidealnija za mlade s područja ove općine. Visok postotak mladih koji žive sa svojim roditeljima može biti uzrokovan lošim socijalnim položajem, nedostatkom zaposlenja ili generalno lošom ekonomskom situacijom koja vlada u Bosni i Hercegovini, gdje su posebno ugroženi mladi koji ne uspijevaju da pronađu zaposlenje ili u ovom slučaju ne mogu da riješe svoj stambeni status u dužem vremenskom periodu.

Grafik 13. Gdje stanuju mladi

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

U svrhu djelovanja na **poboljšanju položaja mladih u ovoj oblasti Općina Hadžići je ponudila nekoliko** aktivnosti za narednih pet godina, a koje su navedene u tabeli koja slijedi.

Problem	Željeni rezultat	Aktivnosti
1. Inkluzivno obrazovanje ne odgovara na potrebe mladih.	1.1. Inkluzivno obrazovanje zadovoljava potrebe svih učenika kojima je takav vid nastave potreban. Osiguran adekvatan broj asistenata u nastavi s obzirom na broj učenika sa poteškoćama u razvoju. 1.2. Kroz projekte podržani neformalni vidovi inkluzivnog obrazovanja kroz prostor za mlade K-HUB.	1.1.1. Općinsko vijeće na osnovu dopisa i potreba škola upućuje dopis prema nadležnom Ministarstvu za odgoj i obrazovanje u cilju osiguravanja dovoljnog broja asistenata u nastavnom procesu na adekvatan broj učenika koji pohađaju škole na području općine. 1.1.2. Uz osiguran dovoljan broj asistenata pružiti podršku i aktivnostima na polju neformalnog obrazovanja mladih osoba sa teškoćama u razvoju organiziranjem radionica u K-HUB-u. 1.2.1. Putem javnog poziva za dodjelu sredstava sa granta „Projekti mladih“ pružiti podršku projektima inkluzije s obzirom na to da se radi o osjetljivim kategorijama. Svaka aktivnost za mlade sa poteškoćama u razvoju i sa

		invaliditetom na području općine Hadžići od velikog je značaja zbog udaljenosti od centra grada, gdje roditelji moraju odvoziti djecu da bi provodila određene aktivnosti iz neformalnog obrazovanja.
2. Nedovoljni materijalni, finansijski, infrastrukturni i ljudski kapaciteti za pružanje socijalnih usluga mladima i djeci sa poteškoćama u razvoju i sl.	<p>2.1. Svi parkovi u izgradnji prilagođeni djeci i mladima sa poteškoćama u razvoju.</p> <p>2.2. Rukohvati i pristupi institucijama prilagođeni da budu postavljeni funkcionalno za osobe s invaliditetom.</p> <p>2.3. Ojačan kadrovski kapacitet Centra za socijalni rad.</p> <p>2.4. Na semaforima prilagođena zvučna signalizacija.</p> <p>2.5. Kroz budžet Općine osigurano finansiranje kupovine dva stana godišnje za osobe sa invaliditetom i poteškoćama u razvoju, a u skladu sa utvrđenim pravilnikom usvojenim na Općinskom vijeću.</p>	<p>2.1.1. Inicijativa prema nadležnoj službi Općine za uređenje parkova u izgradnji tako da budu prilagođeni djeci i mladima sa invaliditetom i poteškoćama u razvoju.</p> <p>2.1.2. Ispitati potrebe po mjesnim zajednicama u kojima će se u budućnosti raditi na izgradnji igrališta, sportskih ploha i parkova.</p> <p>2.3.1. Osigurana sredstva za nove kadrove i jačanje postojećih pri Centru za socijalni rad. Raspisan poziv za zapošljavanje kadra i uposlen nedostajući kadar.</p> <p>2.4.1. Inicijativa prema MUP-u i Ministarstvu saobraćaja KS-a za uvođenje zvučne signalizacije na semaforima.</p> <p>2.5.1. Izraditi pravilnik za sufinansiranje kupovine stanova osobama sa invaliditetom te ga uputiti prema Općinskom vijeću Hadžići na usvajanje.</p> <p>2.5.2. Raspisati javni poziv za sufinansiranje u skladu s kriterijima i već osiguranom budžetskom stavkom za ovu namjenu.</p>
3. Mladi koji se nalaze u stanju socijalne potrebe slabije se uključuju u aktivnosti omladinskih udruženja.	3.1. Mladi koji se nalaze u stanju socijalne potrebe uključuju se u rad omladinskih organizacija na području općine Hadžići te daju vlastite prijedloge za unapređenje svog položaja.	<p>3.1.1. Kontinuirano se provode radionice s mladima u stanju socijalne potrebe u saradnji sa psiholozima i socijalnim radnicima kroz Centar za socijalni rad i Srednjoškolski centar.</p> <p>3.1.2. Mladi u stanju socijalne potrebe aktiviraju se u različitim aspektima društvenog života te doprinose zajednici kroz aktivnosti u omladinskim organizacijama.</p>
4. Neriješeno stambeno pitanje mladih – nedostatak budžetskih sredstava za podršku mladima.	4.1. Povećana budžetska izdvajanja za stambeno zbrinjavanje mladih u Kantonu Sarajevo i povećan broj	4.1.1. Općina Hadžići i Općinsko vijeće Hadžići putem dopisa i u skladu s potrebama mladih prema višim

	aplikanata za ova sredstva sa područja općine Hadžići.	nivoima vlasti i nadležnom ministarstvu iniciraju povećavanje budžetskih izdvajanja za rješavanje stambenog pitanja mladih. 4.1.2. Općina putem svojih kanala informira mlade o javnom pozivu kantonalnog ministarstva za subvencioniranje rješavanja stambenog pitanja mladih.
--	--	--

4.4 Zdravstvena zaštita mladih

4.4.1 Uvod

Svjetska zdravstvena organizacija zdravlje definira kao stanje potpunog fizičkog, psihičkog i socijalnog blagostanja, a ne samo odsustvo bolesti ili iznemoglosti. Na osnovu ove definicije možemo zaključiti da zdravlje nije isključivo pitanje zdravstvenog sektora. Da bi se u potpunosti osigurala zdravstvena zaštita svih građana, a posebno mladih osoba, potrebno je uključivanje aktera iz drugih oblasti, prije svega obrazovanja i socijalne zaštite. Mladi, kao posebna grupa društva, zahtijevaju pažnju u očuvanju i unapređenju zdravlja, a bolje zdravlje djece i mladih može se postići samo multisektorskim naporima. Zbog različitih izazova i problema s kojima su suočeni u Bosni i Hercegovini zdravlje mladih je posebno ugroženo. Situaciju dodatno usložnjavaju i neadekvatna zdravstvena usluga kao i teški uvjeti rada zdravstvenih ustanova i osoblja koji se odražavaju na njihov rad i usluge koje nude. Nužno je adresirati ključne probleme i izazove u oblasti zdravstva koji se odnose na mlade, uvesti temu održavanja i brige o zdravlju u formalno obrazovanje, programima iz socijalne zaštite osigurati svim mladima jednak pristup zdravstvenim uslugama i ustanovama u kojima mogu potražiti pomoć. Dostizanje boljeg zdravlja za mlade moguće je kroz aktivnu participaciju svih aktera u društvu u cilju promjene uvjeta koji značajno utječu na odnos zdravlja i bolesti. Zaštita zdravlja stanovništva predstavlja investiranje u društveni napredak i blagostanje za ostvarivanje svih ciljeva koji su postavljeni.

4.4.2 Pravni okvir

Pravo na zdravstvenu zaštitu garantirano je mladim osobama kroz različite međunarodne dokumente, poput Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, Međunarodnog sporazuma o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima i Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima djeteta. Oblast zdravstva je prema ustavnim rješenjima u Bosni i Hercegovini u nadležnosti entiteta RS, podijeljenoj nadležnosti entiteta i kantona u Federaciji BiH, odnosno u nadležnosti Brčko distrikta BiH. Kada je riječ o pravnom okviru kojim se uređuje zdravstvena zaštita mladih, najznačajnije mjesto svakako imaju sistemski zakoni – Zakon o zdravstvenoj zaštiti Federacije BiH i Zakon o zdravstvenom osiguranju Federacije BiH, ali tu je i niz drugih zakona, kao i podzakonskih propisa donesenih na osnovu njih.

Zakon o zdravstvenoj zaštiti Federacije BiH uređuje osnovne principe, mjere, način organiziranja i provođenja zdravstvene zaštite, nosioce društvene brige za zdravlje stanovništva, prava i obaveze osoba u korištenju zdravstvene zaštite, te sadržaj, način obavljanja i nadzor nad obavljanjem zdravstvene zaštite na teritoriji Federacije BiH. Isti zakon utvrđuje da se na primarnom nivou zdravstvene zaštite, odnosno pri domovima zdravlja, razvija prijateljski pristup mladima.

Zakonom o zdravstvenom osiguranju Federacije BiH uređuje se zdravstveno osiguranje djece i mladih kroz pripadnost porodici osiguranika, te obavezno zdravstveno osiguranje do 15 godina starosti. Mladi ljudi iznad 15 godina mogu ostvariti zdravstveno osiguranje preko pripadnosti porodici osiguranika do svoje 26. godine ako imaju status redovnog učenika ili studenta. Nezaposleni mladi imaju pravo na zdravstveno osiguranje preko JU „Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo“ ako su se prijavili ovoj službi u roku od 90 dana nakon završetka školovanja.

Pored dva navedena, postoje i drugi zakoni koji se direktno ili indirektno bave pitanjem zdravlja mladih osoba. Tako Zakon o mladima Federacije BiH propisuje da se oblast omladinskog sektora odnosi i na pitanja socijalne, zdravstvene i preventivne zaštite mladih, te reproduktivnog zdravlja mladih. Zakonom o ograničenoj upotrebi duhana i duhanskih prerađevina Federacije BiH („Službene novine FBiH“, br. 50/11) zabranjena je upotreba duhana i duhanskih proizvoda u odgojno-obrazovnim ustanovama, ustanovama za smještaj i boravak djece i studenata, zdravstvenim ustanovama, socijalnim ustanovama i drugim javnim ustanovama. Istim zakonom zabranjuje se prodavati duhanske proizvode osobama mlađim od 15 godina.

Zdravstvena zaštita građana, a samim tim i mladih, dodatno je regulirana sljedećim zakonima:

- Zakon o zdravstvenoj zaštiti („Službene novine FBiH“, br. 46/10, 75/13);

- Zakon o zdravstvenom osiguranju („Službene novine FBiH“, br. 30/97, 7/02, 70/08, 48/11);
- Zakon o liječništvu („Službene novine FBiH“, br. 56/13);
- Zakon o lijekovima („Službene novine FBiH“, br. 109/12);
- Zakon o apotekarskoj djelatnosti („Službene novine FBiH“, br. 40/10);
- Zakon o stomatološkoj djelatnosti („Službene novine FBiH“, br. 37/12);
- Zakon o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti („Službene novine FBiH“, br. 29/05);
- Zakon o pravima, obavezama i odgovornostima pacijenata („Službene novine FBiH“, br. 40/10);
- Zakon o sestринstvu i primalјstvu („Službene novine FBiH“, br. 43/13).

Nadležnosti Ministarstva zdravstva Kantona Sarajevo utvrđene su upravo navedenim zakonima.

4.4.3 Institucionalni okvir

Oblast zdravstva je prema Ustavu BiH u nadležnosti entiteta u Republici Srpskoj i podijeljenoj nadležnosti u Federaciji BiH između entitetske vlasti i deset kantona, odnosno u nadležnosti Brčko distrikta BiH. Na državnom nivou značajno je izdvojiti Sektor za zdravstvo pri Ministarstvu civilnih poslova Bosne i Hercegovine, u čiju nadležnost spada utvrđivanje osnovnih principa koordinacije aktivnosti, usklađivanje planova entitetskih organa vlasti i definiranje strategije na međunarodnom planu. U Federaciji Bosne i Hercegovine zdravstvo je decentralizirano i većina nadležnosti, funkcija i odgovornosti prenesena je na kantone. Federalno ministarstvo zdravstva uspostavlja okvirne zakone na nivou Federacije Bosne i Hercegovine, utvrđuje potrebe za zdravstvenim ulogama i ima koordinirajuću ulogu u odnosu na kantone, dok su kantonalna ministarstva zdravstva zadužena za specifičnu legislativu o zdravstvu na nivou kantona, kao i za provedbu mjera i politika u oblasti zdravstvene zaštite u Federaciji BiH, uključujući i populaciju mladih.

U Kantonu Sarajevo djeluje Ministarstvo zdravstva Kantona Sarajevo, koje, između ostalog, prati zdravstveno stanje stanovništva i rad zdravstvenih ustanova na području kantona. Zdravstvena zaštita mladih u Kantonu Sarajevo uređena je tako da se ovoj populaciji odvaja posebna pažnja. Specijalizirane zdravstvene usluge mladima pružaju se u odgovarajućim zdravstvenim ustanovama, i to zaštita reproduktivnog zdravlja žena i materinstva kroz službu za planiranje porodice, tretman bolesti ovisnosti kroz programe prevencije, ranog otkrivanja poremećaja ponašanja vezanih za zloupotrebu psihoaktivnih supstanci, kao i programe liječenja i rehabilitacije ovisnika o navedenim supstancama, zaštita mentalnog zdravlja kroz centre za mentalno zdravlje u zajednici i poremećaj ishrane kroz savjetovalište za poremećaj ishrane.

Općina Hadžići ima imenovan Zdravstveni savjet Općine, koji broji 14 članova. Prema podacima Općine, u Zdravstvenom savjetu je imenovan i predstavnik mladih.⁴⁰ Zdravstveni savjet u okviru svojih nadležnosti predlaže i evaluira provođenje zdravstvene zaštite na području jedinice lokalne samouprave, daje mišljenje na planove i programe zdravstvene zaštite za područje lokalne samouprave te predlaže mjere za poboljšanje dostupnosti i kvaliteta zdravstvene zaštite.

✓ Zdravstvena zaštita na području općine Hadžići

Organizaciona jedinica Hadžići pruža primarnu zdravstvenu zaštitu za 24.676 stanovnika koji žive na području općine. Pored primarne, pružaju se i usluge specijalističko-konsultativne zdravstvene zaštite. Dom zdravlja Hadžići, koji djeluje u sklopu JU „Dom zdravlja Kantona Sarajevo“, pruža zdravstvenu zaštitu stanovnicima koji žive na području općine. Dom zdravlja pruža usluge prevencije, liječenja i rehabilitacije za sve građane uključujući i mlade. Zdravstvene usluge se osim u centralnom objektu pružaju i u područnoj ambulanti Tarčin, područnoj ambulanti Pazarić i područnoj ambulanti Binježevo.

⁴⁰ Ne postoji definiran kriterij po kojem se bira predstavnik mladih u Zdravstveni savjet. Trenutni predstavnik je odabran sa liste stipendista završnih godina medicinskog fakulteta.

Dom zdravlja Hadžići pruža zdravstvene usluge kroz sljedeće službe:

Primarna zdravstvena zaštita:

- Služba porodične medicine;
- Dispanzer za predškolsku djecu;
- Dispanzer za školsku djecu i omladinu;
- Stomatološka služba;
- Služba za radiološku i ultrazvučnu dijagnostiku;
- Služba za laboratorijsku dijagnostiku;
- Pneumoftiziološki dispanzer;
- Centar za fizikalnu rehabilitaciju;
- Centar za mentalno zdravlje.

Specijalističko-konsultativna djelatnost:

- Oftalmološka služba;
- ORL služba;
- Internistička služba;
- Neurološka služba;
- Dijabetološko savjetovalište.

Na području općine djeluje i Javna ustanova „Zavod za hitnu medicinsku pomoć Kantona Sarajevo“ kao i Javna ustanova „Zavod za zdravstvenu zaštitu žena i materinstva Kantona Sarajevo“.

Iako nije direktno nadležna za oblast zdravstva, Općina pruža podršku izdvajanjem sredstava za zdravstvenu zaštitu putem Službe za boračko-invalidsku, socijalnu i zdravstvenu zaštitu, izbjeglice i raseljena lica u cilju unapređenja kvaliteta zdravstvenih usluga koje se pružaju stanovništvu.

Općina ne podržava i ne provodi posebne programe namijenjene mladima iz ove oblasti.

U cilju poboljšanja zdravstvenih usluga građanima, Općina je 2020. godine za potrebe Doma zdravlja Hadžići odobrila kupovinu jednog aparata EKG Cardiovit AT-102. Za potrebe JU „Dom zdravlja Kantona Sarajevo“ – organizacione jedinice Hadžići, Općina je tokom pandemije koronavirusa u 2020. godini izdvojila sredstva za nabavku zaštitne opreme, rukavica, zaštitnih maski i dezinfekcijskih tečnosti neophodnih za sprečavanje širenja i ublažavanje posljedica pojave koronavirusa (COVID-19). Uz posredstvo Općine, u 2021. godini Dom zdravlja Hadžići dobio je savremenu Castellini stomatološku stolicu od Humanitarne organizacije Katar Alkhaira i Internacionalne organizacije za migracije IOM BiH. U 2021. godini nabavljen je i moderni CTG aparat, koji je Općina donirala JU „Zavod za zdravstvenu zaštitu žena i materinstva Kantona Sarajevo“, lokalitet Hadžići.

Sporazumom o sufinansiranju projekta pod nazivom „Bolje socijalne usluge za ugrožene osobe u BiH“ Općine Hadžići i humanitarne organizacije ASB tokom 2022. godine osigurana je tehnička podrška Centru za mentalno zdravlje Hadžići.

4.4.4 Finansijski okvir

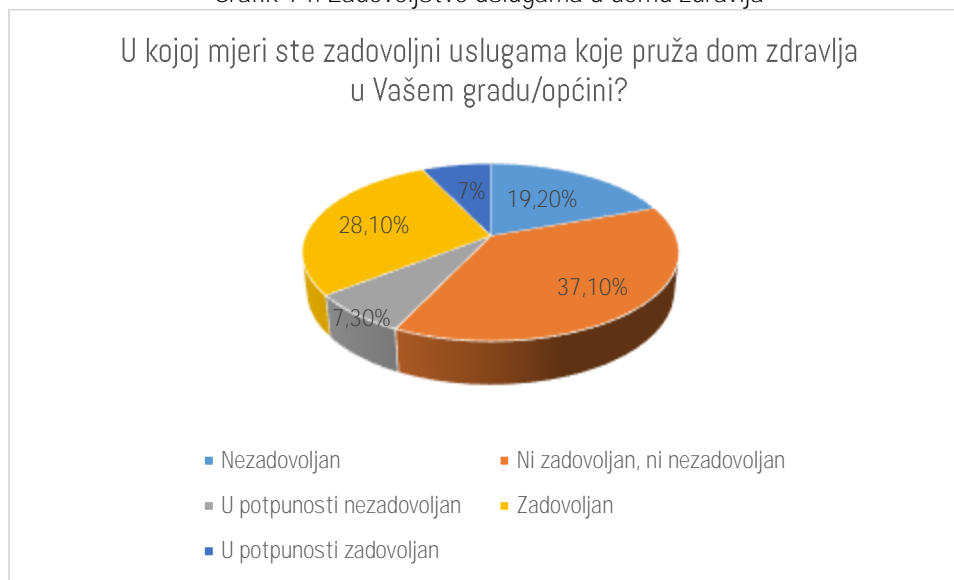
U 2021. godini je 31.997,04 KM bilo namijenjeno za kupovinu aparata, sredstava i potrebne opreme domovima zdravlja, zavodu za mentalno zbrinjavanje i sl. institucijama. U 2023. godini iznos od 40.000 KM je smanjen, odnosno podijeljen na 20.000 KM za već postojeću budžetsku stavku, a 20.000 KM će biti usmjereno na pomoć u izgradnji rehabilitacijske kuće za invalidne i bolesne osobe na Miševićima.

4.4.5 Analiza položaja i potreba mladih

Podaci iz istraživanja pokazuju zabrinjavajuće trendove kada je u pitanju pristup mladih prema vlastitom zdravlju, odnosno nedovoljna pažnja koju posvećuju zdravlju, a može se zaključiti i da mladi nemaju dovoljno informacija o važnosti brige za zdravlje i uslugama koje su im dostupne. Također, ubrzani način života mladih utječe na njihovo mentalno i fizičko zdravlje.

Ukupno 35,1% ispitanika je zadovoljno i u potpunosti zadovoljno pruženim zdravstvenim uslugama u domu zdravlja. Svoje nezadovoljstvo njihovim radom iskazalo je 19,2% mladih, dok je u potpunosti nezadovoljno 7,2% ispitanika. Najviše je mladih koji su odgovorili da nisu ni zadovoljni ni nezadovoljni (37,1%).

Grafik 14. Zadovoljstvo uslugama u domu zdravlja

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

1. Nedovoljna osviještenost o važnosti obavljanja ginekoloških pregleda i dostupnosti besplatne HPV vakcinacije za djevojke 11-26 godina.

Ginekološki pregled nikada nije obavilo 53,75% mladih ispitanica. Ovakav podatak je zabrinjavajući i ukazuje na nedovoljno razvijenu svijest kod mladih žena o važnosti vlastitog zdravlja, posebno kad se radi o preventivnim pregledima.

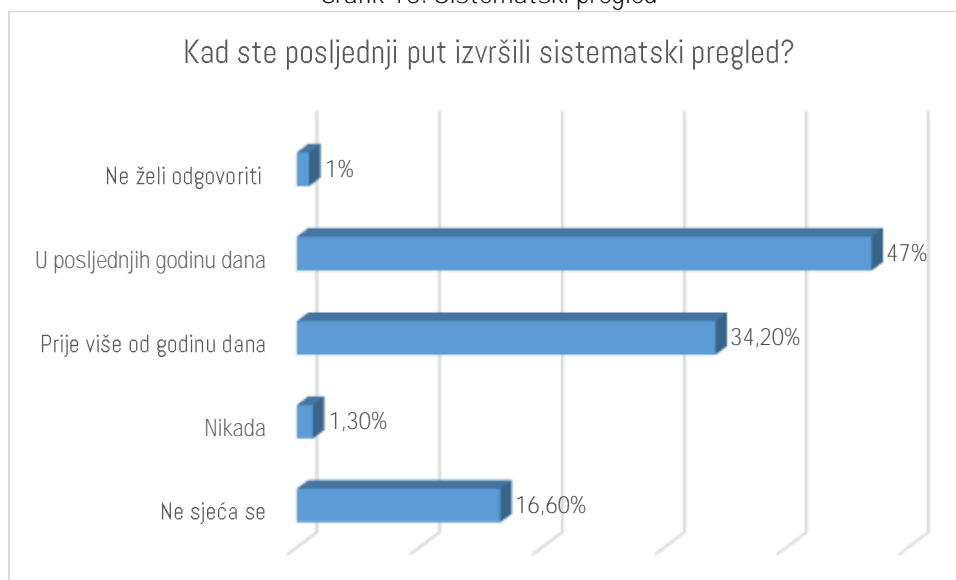
2. Nedovoljna informiranost mladih o reproduktivnom zdravlju, koje je i dalje percipirano kao tabu tema.

Važna komponenta informiranja i edukacije mladih u polju zdravlja je i edukacija o reproduktivnom zdravlju i važnost kontracepcije kod mladih, što je u ruralnijim sredinama još uvijek tema o kojoj se ne razgovara. Kroz različite aktivnosti potrebno je informirati mlade o posljedicama korištenja suplemenata, kao i važnosti samopregleda dojke kod mladih žena.

3. Nedovoljna osviještenost o važnosti obavljanja redovnih sistematskih pregleda i prevencije bolesti.

Da se ne sjećaju kada su obavili sistematski pregled kazalo je 16,6% ispitanika u istraživanju. Prema njihovim tvrdnjama, sistematski nikada nije obavilo 1,3% mladih. Razlozi se mogu tražiti u nedovoljnoj informiranosti mladih te nedovoljnoj upućenosti o važnosti brige o zdravlju. Nedovoljna briga o zdravlju može imati potencijalno opasne posljedice, pogotovo za populaciju mladih, što na kraju predstavlja i ogroman problem za društvo te je nužno osvijestiti mlade o potrebi redovne brige o zdravlju i odlasku ljekaru kako bi se prevenirali neželjeni slučajevi i različite vrste bolesti.

Grafik 15. Sistematski pregled

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

4. Nedostatak informiranosti kod mladih o dostupnosti Centra za mentalno zdravlje i o uslugama psihologa i psihijatra.

Usluge psihologa nikada nije koristilo 84,3% mladih u Hadžićima, dok ih je 14,4% bilo kod psihologa. Kao razlog zbog kojeg nisu koristili usluge psihologa, mladi najčešće navode da nisu potražili pomoć jer nisu osjetili potrebu za tim (73,5%). Osim toga, 3,4% mladih potvrdilo je da je željelo posjetiti psihologa, ali da nisu znali kome da se obrate. Mladih koji su istakli kako u lokalnoj zajednici u kojoj žive nema takve vrste usluga ima 1,3%. Tema mentalnog zdravlja i posjećivanju psihologa je u većini lokalnih zajednica, ali i državi, tabu tema o kojoj se ne razgovara.

Grafik 16. Pomoć psihologa

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Čak 83,4% mladih ne zna da postoje zdravstvene usluge koje su posebno organizirane i specifično namijenjene samo njima. Jedan od razloga može biti neinformiranost mladih te nedovoljna promocija usluga koje se nude.

Za specifične zdravstvene usluge doma zdravlja koje su namijenjene mladima zna, a ujedno ih je i koristilo, 3,2% mladih.

5. Mladi koji koriste psihoaktivne supstance.

Opojne droge tvrdi da ne konzumira 96,2% mladih u Hadžićima. Nijednom u posljednjih mjesec dana drogu nije konzumiralo 1,9% ispitanika, dok je, prema njihovim odgovorima, drogu samo jednom konzumiralo 0,3% mladih. Na ovo pitanje nije željelo odgovoriti 1,6% mladih osoba. Kada je u pitanju korištenje psihoaktivnih supstanci, niti jedan postotak se ne treba zanemariti, te je potrebno raditi na prevenciji ovakvih slučajeva.

6. Rad specijalističkih službi u Domu zdravlja Hadžići je nedovoljan da zadovolji minimum potreba stanovnika općine, a samim tim i mladih.

Iako u općini postoje ambulate, stanovništvo se često susreće s tim da nema na raspolaganju pulmologa, radiologa i sl., a na termine je potrebno čekati po dva ili tri mjeseca. Shodno tome, stanovništvo je primorano ići u Sarajevo da bi ostvarilo preglede ili ih obavljati u privatnim klinikama.

U svrhu djelovanja na poboljšanje položaja mladih u oblasti zdravstvene zaštite, Općina je za narednih pet godina ponudila nekoliko programa koji su usmjereni na edukaciju mladih i mjere prevencije. Oni su navedeni u tabeli koja slijedi.

Problem	Željeni rezultat	Aktivnosti
1. Nedovoljna osviještenost o važnosti obavljanja ginekoloških pregleda i dostupnosti besplatne HPV vakcinacije za djevojke 11-26 godina.	1.1. Povećan postotak djevojaka koje obavljaju redovne ginekološke preglede. 1.2. Povećan postotak vakcinacije među djevojčicama i djevojkama u svrhu prevencije nastanka HPV virusa.	1.1.1. Edukacija mladih u osnovnim školama kao i srednjoj školi na nivou općine o važnosti obavljanja ginekoloških pregleda. 1.1.2. Kampanja podizanja svijesti putem web-platforme i društvenih mreža Općine kao i udruženja i klubova koji djeluju na području općine o važnosti obavljanja redovnih ginekoloških pregleda te dostupnosti besplatne HPV vakcine za mlade žene. 1.1.3. Iznalaženje mogućnosti za angažman ginekologinje.
2. Nedovoljna informiranost mladih o reproduktivnom zdravlju, koje je i dalje percipirano kao tabu tema.	2.1. Povećana svijest mladih o važnosti reproduktivnog zdravlja. 2.2. Razbijanje predrasuda i strahova koji su vezani za odlazak ginekologu. 2.3. Povećana svijest o opasnostima spolno prenosivih bolesti, njihovim posljedicama po zdravlje i važnosti korištenja zaštite prilikom seksualnog odnosa.	2.1.1. Edukacija mladih u osnovnim i srednjoj školi na nivou općine o reproduktivnom zdravlju. 2.1.2. Kampanja podizanja svijesti putem web-platforme i društvenih mreža Općine o reproduktivnom zdravlju. 2.1.3. Online predavanja o temi reproduktivnog zdravlja mladih za sve

		koji nisu pokriveni obrazovnim sistemom.
3. Nedovoljna osviještenost o važnosti obavljanja redovnih sistematskih pregleda i prevencije bolesti.	3.1. Svi mladi obavljaju sistematski pregled jednom godišnje i tako preveniraju potencijalne bolesti. 3.2. Veća informiranost o štetnosti suplemenata i njihovoj pravilnoj upotrebi.	3.1.1. Općina organizira sistematski pregled za sve mlade jednom godišnje na Svjetski dan zdravlja (7. april) u saradnji sa JU Dom zdravlja Hadžići. 3.1.2. Edukacija mladih u sklopu časa odjeljenke zajednice o važnosti obavljanja redovnih sistematskih pregleda i brige o zdravlju. 3.1.3. Edukacija roditelja na roditeljskim sastancima i vijeću roditelja o važnosti obavljanja sistematskih pregleda za njihovu djecu. 3.1.4. Objave na web-platforni i društvenim mrežama edukativnog sadržaja o važnosti brige o zdravlju i redovnog posjećivanja ljekara. 3.2.1. Organizirati predavanja i edukacije mladima u teretanama, JU KSIRC Hadžići, sportskim organizacijama i udruženjima, prostoru za mlade o štetnosti prekomjerne upotrebe suplemenata, odnosno informiranju o njihovoj pravilnoj upotrebi.
4. Nedostatak informiranosti kod mladih o dostupnosti Centra za mentalno zdravlje i o uslugama psihologa i psihijatra.	4.1. Smanjene predrasude u vezi s posjetom psihologu i psihijatru. 4.2. Mladi su informirani o uslugama dostupnim u Centru za mentalno zdravlje.	4.1.1. Organizirati predavanja o važnosti očuvanja mentalnog zdravlja i tačne smjernice o rješavanju vlastitih problema u prostoru za mlade K-HUB. 4.1.2. Organizacije koje se bave temom mentalnog zdravlja u saradnji sa Domom zdravlja Hadžići, a uz koordinaciju službenika za mlade, provode radionice za mlade u domenu zdravstvene zaštite sa fokusom na mentalno zdravlje.
5. Mladi koji koriste psihoaktivne supstance.	5.1. Strožija kontrola protoka psihoaktivnih supstanci i njihovo smanjeno korištenje.	5.1.1. Predavanja i edukacije u osnovnim i srednjim školama o štetnosti korištenja psihoaktivnih supstanci i posljedicama koje ostavljaju na mlade i njihovo zdravlje. 5.1.2. Online kampanje za informiranje mladih o štetnosti i

		opasnosti korištenja psihoaktivnih supstanci.
<p>6. Rad specijalističkih službi u Domu zdravlja Hadžići je nedovoljan da zadovolji minimum potreba stanovnika općine, a samim tim i mladih.</p>	<p>6.1. Specijalističke ambulante u okviru svojih radnih dana redovno na raspolaganju imaju specijaliste u oblasti svojih nadležnosti, te su zdravstvene potrebe svih stanovnika, a time i mladih, zadovoljene na adekvatan način.</p>	<p>6.1.1. Zdravstveni savjet putem Općinskog vijeća, a prema kantonalnom Ministarstvu zdravstva, kontinuirano apeluje i iznosi probleme u radu specijalističkih službi te zahtijeva da se pronađe adekvatno rješenje.</p> <p>6.1.2. Kantonalno ministarstvo zdravstva u saradnji sa Domom zdravlja Hadžići radi na otklanjanju problema sa kojima se susreće stanovništvo te provodi mjere kojima će rad specijalističkih službi biti na raspolaganju građanima općine.</p>

4.5 Kultura i sport

4.5.1 Uvod

Pod pojmom kultura podrazumijeva se složena društvena pojava koja obuhvata oblast duhovnog i materijalnog stvaralaštva i predstavlja bitnu kariku u odgoju i obrazovanju, očuvanju kulturne tradicije i vrijednosti društva, te bitno utječe na nadgradnju svake ličnosti. Učešćem i bavljenjem sportom i sportskim aktivnostima mladi utječu na rast i razvoj tijela jačajući psihomotoričke sposobnosti. Bavljenje sportom doprinosi i zdravlju mladih. Sportske i kulturne aktivnosti mladima omogućavaju da razvijaju socijalne vještine, ispolje ideje i talenat koji posjeduju. Kultura i sport su među najboljim promotorima jednog društva i države te je zbog toga potrebno ulagati i brinuti se o kulturi i sportu kao i akterima koji djeluju unutar navedenih oblasti. Upravo akteri kao što su udruženja, klubovi, neformalne grupe okupljaju veliki broj mladih.

4.5.2 Pravni okvir

Zakon o principima lokalne samouprave u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, br. 49/2006 i 51/2009) utvrđuje nadležnosti jedinica lokalne samouprave u oblastima koje su uobičajene za lokalne zajednice, među kojima je i oblast kulture i sporta. Osim toga, Zakon o principima lokalne samouprave u FBiH kao vlastite nadležnosti jedinica lokalne samouprave propisuje ocjenjivanje kvaliteta pružanja usluga javnih ustanova u oblastima kulture i sporta. Općine i gradovi također, prema svojim mogućnostima, mogu finansijskim sredstvima pomoći takve javne ustanove u vršenju njihovih nadležnosti kako bi se podigao kvalitet usluga u skladu s potrebama građana.

Zakonski akti iz oblasti kulture i sporta koji se trenutno primjenjuju u Kantonu Sarajevo i Općini, a koji se direktno ili indirektno tiču mladih su:

- Zakon o ustanovama („Službeni list R BiH“, br. 6/92, 8/93 i 19/94);
- Zakon o arhivskoj djelatnosti („Službene novine Kantona Sarajevo“, br. 50/16);
- Zakon o bibliotečkoj djelatnosti („Službene novine Kantona Sarajevo“, br. 4/99);
- Zakon o estradnoj djelatnosti („Službene novine Kantona Sarajevo“, br. 17/01);
- Zakon o istaknutim samostalnim umjetnicima („Službene novine Kantona Sarajevo“, br. 45/15);
- Zakon o javnim skijalištima („Službene novine Kantona Sarajevo“, br. 54/12);
- Zakon o muzejskoj djelatnosti („Službene novine Kantona Sarajevo“, br. 13/17);
- Zakon o pozorišnoj djelatnosti („Službene novine Kantona Sarajevo“, br. 42/13 i 6/16);
- Zakon o muzejskoj djelatnosti („Službene novine Kantona Sarajevo“, br. 13/17);
- Zakon o sportu („Službene novine Kantona Sarajevo“, br. 45/12);
- Zakon o sprječavanju nasilja i nedoličnog ponašanja („Službene novine Kantona Sarajevo“, br. 7/07 i 23/07);
- Zakon o zaštiti kulturne baštine („Službene novine Kantona Sarajevo“, br. 37/08 i 2/00).

4.5.3 Institucionalni okvir

U Bosni i Hercegovini oblast kulture i sporta je decentralizirano uređena. Ministarstvo civilnih poslova BiH nadležno je za utvrđivanje osnovnih principa koordinacije, usklađivanje planova entitetskih organa vlasti i definiranje strategije na međunarodnom planu u oblasti kulture. Na nivou entiteta postoje ministarstva nadležna za pitanja kulture i sporta, i to u Republici Srpskoj Ministarstvo prosvjete i kulture, a u Federaciji BiH Ministarstvo kulture i sporta. U Federaciji BiH nadležnosti u oblasti kulture i sporta dalje su na nivou kantonalnih ministarstava, pa tako nadležnost za provođenje politika i mjera iz oblasti kulture i sporta u Kantonu Sarajevo provodi Ministarstvo kulture i sporta Kantona Sarajevo. Poslove iz oblasti kulture i sporta Ministarstvo kulture i sporta Kantona Sarajevo vrši u okviru tri organizacijske jedinice, i to: Sektor za sport, Sektor za kulturu, Sektor za ekonomske i pravne poslove. Sektor za sport utvrđuje i predlaže politike u oblasti sporta, odmora i rekreacije, te organizira i učestvuje u organiziranju značajnih sportskih manifestacija i takmičenja. Sektor za kulturu obavlja poslove koji se odnose na utvrđivanje i predlaganje politike razvoja kulture i kulturnih djelatnosti, osnivanje i nadzor nad radom javnih ustanova kulture iz nadležnost ministarstva, organiziranje i učestvovanje

u organiziranju kulturnih manifestacija od značaja za Kanton Sarajevo, kao i reguliranje i osiguravanje uvjeta za zaštitu, revitalizaciju, restauraciju kulturno-historijskog i graditeljskog naslijeđa, muzeja, spomenika i spomeničkih ansambala na području Kantona Sarajevo.

Općina Hadžići u skladu sa nadležnostima također provodi politike i mjere usmjerene na oblasti kulture i sporta. U sklopu Općine djeluje Služba za opću upravu, društvene djelatnosti i zajedničke poslove, u kojoj je zaposlen i službenik za kulturu i sport. Služba organizira javne i kulturne manifestacije iz oblasti kulture i sporta, vodi registar udruženja iz oblasti kulture i sporta te priprema, organizira i provodi sportske manifestacije i manifestacije kulturno-zabavnog karaktera povodom obilježavanja Dana općine i drugih značajnijih datuma i događaja. Općinsko vijeće na sjednicama raspravlja o pitanjima i problemima iz ovih oblasti. U skladu s mogućnostima i nadležnostima Općine kao lokalne zajednice, osigurani su uvjeti za djelovanje i rad javne ustanove iz oblasti kulture i sporta – Javne ustanove „Kulturno-sportski i rekreacioni centar Hadžići“.⁴¹

✓ Sportske organizacije i udruženja

Na području općine funkcionira 27 organizacija i udruženja u sportu, odnosno klubova, koji okupljaju oko 1.300 učesnika registriranih u svim starosnim dobima i u oba spola. U općini egzistiraju i dva kantonalna sportska saveza, i to Rukometni savez KS-a i Taekwondo savez KS-a. Na prostoru općine Hadžići najveći broj mladih okuplja FK Radnik Hadžići, s obzirom na to da se radi o najmasovnijem sportskom kolektivu na području ove općine. Pored njega, također veliki broj mladih okuplja i Ženski rukometni klub Hadžići, te su to dva najveća sportska kolektiva u općini.

Sportovi sa loptom	Rang/oblik takmičenja
1. Ženski rukometni klub „Hadžići“	Premijer liga BiH
2. Košarkaški klub „Bošnjak“	Premijer liga BiH
3. Fudbalski klub „Radnik“	Prva liga FBiH
4. Odbojkaški klub invalida – SID „Igman“	Prva liga BiH
5. Škola fudbala „Bukovica“	Amaterska takmičenja
6. Škola fudbala „La Paz“	Liga Kantona Sarajevo
7. Košarkaški klub „Rolling“	Liga Kantona Sarajevo
8. Sportsko udruženje „Futuro“	Turnirska takmičenja

Borilački sportovi

1. Kickboxing Police Academy	Državna prvenstva
2. Taekwondo klub „Centar“	Međunarodna prvenstva
3. Defendo akademija	Međunarodna prvenstva
4. Karate klub „Hadžići“	Državna prvenstva
5. Taekwondo klub „Iskra“	Međunarodna prvenstva

Ostali sportovi

1. Ski klub „Šavnici“	Državna prvenstva
2. Šahovski klub „Bjelašnica“	Prva liga BiH
3. Sport i rekreacija invalida	Kantonalni turniri
4. Streljački klub „Igman“	Državna takmičenja
5. Lovačko društvo „Bjelašnica“	Rekreativno
6. USRD „Zujevina“	Rekreativno

⁴¹ Kulturno-sportski i rekreacioni centar Hadžići (adresa: <https://ksirc.ba/>, datum posjete: 4. 7. 2023. g.).

7. Planinarsko društvo „Pazarić“	Rekreativno
8. Planinarsko društvo „Brezovača“	Rekreativno
9. Konjički klub „Basqil“	Državna takmičenja
10. Stonoteniski klub „Ormanj“	Druga liga BiH
11. Atletski klub Sarajevo – sekcija Hadžići	Državna prvenstva
12. Udruženje ljubitelja ekstremnih sportova „Limit“	Rekreativno
13. Ski klub „Brezovača“	Državna prvenstva
14. Udruženje škola sporta i rekreativnog sporta „LT sport“	

U općini Hadžići registrirana su i dva udruženja iz domena fitnesa: Fitness centar „Dynamic“ Zovik i Udruženje „Sportska priča“ Hadžići.

Udruženja iz oblasti kulture:

- KUD „Ivan planina“ Tarčin;
- KUD „Bjelašnica“ Pazarić;
- KUD „Igman“ Hadžići;
- KUD „Mladi metalac“ Hadžići;
- Udruženje za afirmaciju kulture i umjetnosti „ARS POPULI“.

✓ Manifestacija **Hadžićko ljeto**

Najznačajnija kulturna manifestacija na području općine je „Hadžićko ljeto“, koja se održava svake godine i u prosjeku okuplja preko 30.000 posjetilaca. Manifestacija uključuje mlade kao posjetioce, ali i kao učesnike programa kroz nastupe kulturno-umjetničkih društava sa područja općine, druženja i razmjenu iskustava sa mladim članovima kulturno-umjetničkih društava iz drugih zemalja koji učestvuju na manifestaciji.

✓ Javni poziv za raspodjelu sredstava iz budžeta Općine Hadžići iz oblasti sporta sa granta „Ostale aktivnosti – sport“

Općina Hadžići je donijela Pravilnik o kriterijima, načinu i postupku raspodjele sredstava Općine iz oblasti sporta sa granta „Ostale aktivnosti – sport“. Pravilnikom⁴² je jasno preciziran način dodjele sredstava sa ovog granta, putem dva javna poziva u toku kalendarske godine. Pravo učešća imaju sportski klubovi, odnosno udruženja iz oblasti sporta sa sjedištem i registracijom na području općine. Pravo učešća imaju i sekcije sportskih klubova registriranih na području Kantona Sarajevo koje svoje sportske aktivnosti obavljaju na području općine sa najmanje pet godina kontinuiranog rada na području općine.

Prvi javni poziv je objavljen 1. februara 2022. godine i na njega se prijavilo 14 udruženja iz oblasti sporta sa ukupno 21 projektom. Komisija je podržala 19 projekata, dok dva projekta nisu zadovoljila eliminatorne kriterije.

Drugi javni poziv objavljen je 8. septembra 2022. godine. Komisija za odabir projekata je, prema Pravilniku o kriterijima, načinu i postupku raspodjele sredstava Općine Hadžići iz oblasti sporta sa granta „Ostale aktivnosti – sport“, izvršila otvaranje pristiglih aplikacija i provjeru da li su zadovoljeni eliminatorni kriteriji te pristupila ocjenjivanju pristiglih

⁴² Prema Pravilniku, naglašeno je i da se mogu prijaviti sportski klubovi i udruženja koji se ne nalaze na redovnom budžetskom finansiranju od strane Općine Hadžići kao i sportski klubovi na redovnom budžetskom finansiranju ako je iznos odobrenih redovnih budžetskih sredstava na godišnjem nivou manji od 20.000 KM.

prijedloga. Na javni poziv se prijavilo 12 udruženja iz oblasti sporta sa ukupno 13 projekata, od čega je komisija nakon pregleda svih pristiglih aplikacija podržala devet projekata.

Ovo je bio prvi put da se sredstva za vanredne sportske aktivnosti dodjeljuju putem javnog poziva, a na ovaj način utrošeno je preko 80% sredstava sa granta „Ostale aktivnosti – sport“. Rezultati konkursa i iznos sredstava objavljeni su na oficijalnoj web-stranici kao i putem društvenih mreža. Ostatak sredstava je dodijeljen udruženjima i pojedincima za aktivnosti koje nisu mogle biti obuhvaćene Pravilnikom o kriterijima, načinu i postupku raspodjele sredstava Općine Hadžići iz oblasti sporta sa granta „Ostale aktivnosti – sport“ za aktivnosti koje su se dešavale van teritorije općine Hadžići (finansiranje odlaska na takmičenja).

✓ K-HUB

Javna ustanova Kulturno-sportski i rekreacioni centar Hadžići u saradnji sa Općinom Hadžići otvorila je u decembru 2021. godine vrata prvog HUB-a na području općine pod nazivom K-HUB. Radi se o multifunkcionalnom prostoru namijenjenom srednjoškolicima, studentima kao i freelancerima. HUB nudi mogućnost organizacije radionica za mlade, organiziranja individualnih i grupnih instrukcija iz svih oblasti te pokretanje start-up biznisa. U okviru HUB-a mladima su na raspolaganju kursevi stranih jezika (engleski i njemački) te edukacije iz različitih oblasti socijalne inkluzije, kohezije, pisanja projekata i sl. Za adaptaciju i opremanje Općina Hadžići je izdvojila 28.000 KM. Međunarodna organizacija za migracije (IOM BiH) donirala je računarsku opremu u vrijednosti od 8.000 KM. Potpuno je besplatan na korištenje uz najavu rukovodstvu radi adekvatne organizacije provedenih aktivnosti. Važeći cjenovnik koji je formiran od osnivanja odnosi se na pravna lica, te pojedince, udruženja i organizacije koji nisu sa područja općine Hadžići.

✓ **Multimedijalna sala Općine Hadžići**

Sala je dostupna na besplatno korištenje svim zainteresiranim korisnicima za različite aktivnosti iz oblasti kulture (promocije knjiga, tribine, izvođenje predstava i sl.) ako su navedene aktivnosti nekomercijalnog karaktera. Ako su aktivnosti komercijalnog karaktera, korištenje sale dodjeljuje se u skladu sa Pravilnikom o korištenju multimedijalne sale.

✓ Priznanja sportskim kolektivima i pojedincima

Povodom Dana općine Hadžići, na svečanoj sjednici Općinskog vijeća Općina Hadžići svake godine dodjeljuje priznanja najuspješnijem sportskom kolektivu i pojedincima za proteklu godinu po kategorijama kako slijedi:

- najuspješniji sportista općine Hadžići;
- najuspješnija sportistkinja općine Hadžići;
- najuspješniji trener općine Hadžići;
- najuspješnija ekipa općine Hadžići;
- najperspektivniji sportista općine Hadžići;
- najperspektivnija sportistkinja općine Hadžići;
- najuspješniji sportista sa invaliditetom općine Hadžići;
- perspektivni sportisti općine Hadžići;
- posebno priznanje „Zasluzni sportski radnik“ (za doprinos u razvoju sporta, tj. za životno djelo).

✓ **Podrška individualnim projektima**

Pored sportskih klubova te udruženja iz oblasti sporta, Općina podržava i individualne projekte pojedinaca te neformalnih grupa mladih, kao i finansiranje škole za plivanje za učenike osnovnih škola sa područja općine, a putem Službe za opću upravu, društvene djelatnosti i zajedničke poslove. Na grantu „Škola plivanja“ u budžetu Općine izdvojena su sljedeća sredstva 18.000,00 KM (2020), 28.000,00 (2021) te 18.000,00 (2022).

4.5.4 Finansijski okvir

Općina Hadžići putem granta za kulturu vrši redovna izdvajanja sredstava na mjesečnom nivou za kulturno-umjetnička društva sa područja općine, te vrši finansiranje putovanja navedenih društava u inostranstvo, što je već i istaknuto u prijašnjem dijelu. Pored toga, kroz finansiranje JU Kulturno-sportski i rekreacioni centar Hadžići na godišnjem nivou, također posredno finansira i aktivnosti navedene institucije iz oblasti kulture. Općina osigurava uvjete za djelovanje i rad javne ustanove iz oblasti kulture i sporta JU „Kulturno-sportski i rekreacioni centar“ Hadžići. Budžetom Općine za rad ove ustanove izdvojena su sljedeća sredstva: 186.000,00 KM (2020), 200.000,00 KM (2021), 210.000,00 KM (2022).

Aktivnosti namijenjene mladima u okviru JU KSIRC Hadžići podržane su i kroz budžetsku poziciju „Projekti mladih u 2022. godini“ kroz projekat „Edukacija mladih unutar K-HUB-a“ u iznosu od 2.500,00 KM. U 2021. godini je to bio projekat „Opremanje prostora za mlade K-HUB uz aktivnosti za mlade“ u iznosu od 5.000,00 KM. Isto tako, Općina putem svojih grantova pomaže rad akademskih slikara i književnika iz općine, kao i sve vanredne projekte pojedinaca (izložbe, promocije knjiga, tribine i sl.).

Općina putem granta za kulturu vrši redovna izdvajanja sredstava na mjesečnom nivou za kulturno-umjetnička društva sa područja općine, te pruža podršku finansiranjem putovanja navedenih društava u inostranstvo.

Tabela 11. Izdvojena sredstva za sportska udruženja i drugo

IZDOJENA SREDSTVA ZA SPORTSKA UDRUŽENJA I DRUGO			
REDOVNA SREDSTVA	2020. godina	2021. godina	2022. godina
FK „RADNIK“ Hadžići	95.000,00 KM	135.000,00 KM	195.000,00 KM
KK „BOŠNJAK“ Hadžići	60.000,00 KM	80.000,00 KM	80.000,00 KM
RK „HADŽIĆI“	70.000,00 KM	70.000,00 KM	80.000,00 KM
SID „IGMAN“ Hadžići	8.000,00 KM	8.000,00 KM	8.000,00 KM
SKI KLUB „Šavnici“	5.249,97 KM	6.999,96 KM	6.999,96 KM
ŠK „Bjelašnica“ Pazarić	2.000,00 KM	10.000,00 KM	10.000,00 KM
Udruženje za sport i rekreaciju invalidnih lica	2.000,00 KM	2.000,00 KM	2.000,00 KM
SRD „Zujevina“ Hadžići	1.800,00 KM	2.400,00 KM	2.400,00 KM
LD „Bjelašnica“	2.400,00 KM	2.400,00 KM	2.400,00 KM
SK „IGMAN“	3.000,00 KM	3.600,00 KM	3.600,00 KM
KSIRC Hadžići	175.381,18 KM	199.998,00 KM	210.000,00 KM

Ostale aktivnosti – sport – vanredna sredstva	104.060,00 KM	102.739,00 KM	128.700,00 KM
---	---------------	---------------	---------------

Izvor: Služba za opću upravu, društvene djelatnosti i zajedničke poslove

Tabela 12. Izdvojena sredstva iz oblasti kulture

IZDVOJENA SREDSTVA IZ OBLASTI KULTURE			
REDOVNA SREDSTVA	2020. godina	2021. godina	2022. godina
KUD „Ivan planina“ Tarčin	4.500,00 KM	6.000,00 KM	6.000,00 KM
KUD „Bjelašnica“ Pazarić	4.500,00 KM	6.000,00 KM	6.000,00 KM
KUD „IGMAN“ Hadžići	4.500,00 KM	6.000,00 KM	6.000,00 KM
KUD „Mladi metalac“ Hadžići	4.500,00 KM	6.000,00 KM	6.000,00 KM
Manifestacija „Hadžićko ljeto“ ⁴³	-	-	39.839,18 KM
Ostale aktivnosti – kultura – vanredna sredstva	1.156,64 KM	36.738,81 KM	40.460,66 KM

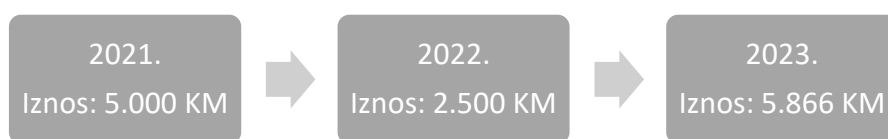
Izvor: Služba za opću upravu, društvene djelatnosti i zajedničke poslove

Općina Hadžići je putem budžeta Općine finansirala izgradnju sportskih ploha te je u te svrhe izdvojila sljedeće iznose:

- 2020. godina – 241.740,89 KM;
- 2021. godina – 399.000,43 KM;
- 2022. godina – 597.951,23 KM.

Na osnovu podataka Službe kabineta općinskog načelnika, Općina podržava rad K-HUB-a kroz grant „Projekti mladih“, na koji aplicira JU Kulturno-sportski i rekreacioni centar Hadžići, u okviru kojeg djeluje HUB. K-HUB je podržan upravo kroz ovaj grant.

Grafik 17. Izdvajanja za grant „Projekti mladih“

Izvor: Koordinaciono tijelo Općine

⁴³ Manifestacija se 2020. i 2021. godine nije održavala zbog pandemije koronavirusa.

4.5.5 Analiza položaja i potreba mladih

Mladi u općini Hadžići zainteresirani su za sadržaje iz oblasti kulture i sporta. Tako je 24,6% mladih zainteresirano za kulturu i umjetnost, a 29,7% veoma zainteresirano, što pokazuje da više od polovine anketiranih zanima kultura. Više od polovine mladih u Hadžićima bi sasvim sigurno posjećivalo sportske događaje kada bi za to imali priliku (50,2%). I pored toga što mladi iskazuju interes za sadržaje iz oblasti kulture i sporta, ističu da bi željeli vidjeti više sportskih i kulturnih sadržaja na području općine.

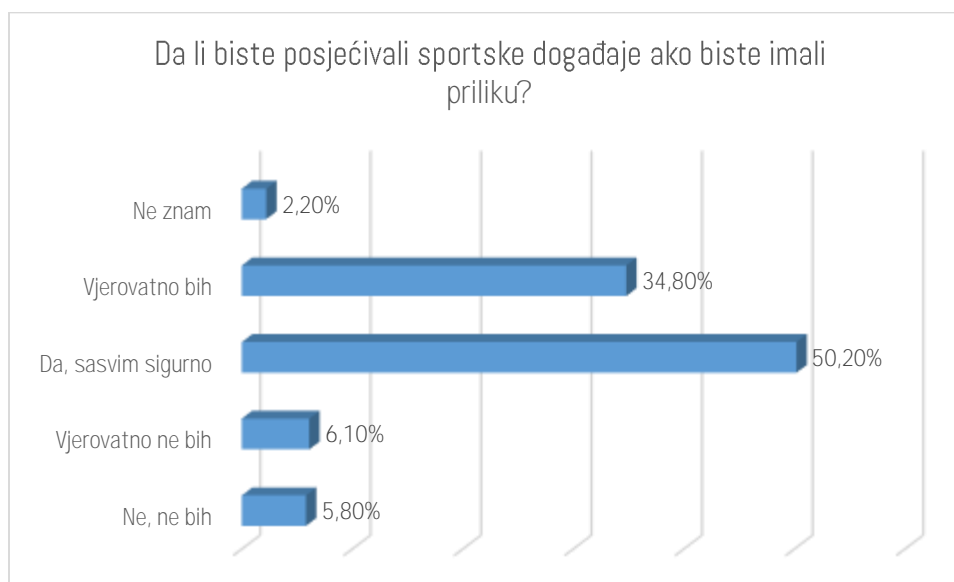
U 2022. godini je povećan iznos izdvajanja za sport u odnosu na prethodne godine, iako je i prethodnih godina Općina procentualno prednjačila u visini izdvajanja za sport u odnosu na ostale općine u sastavu Kantona Sarajevo, a dobrim dijelom i Federacije BiH. Općina je u 2022. godini prvi put dodijelila sredstva sa granta „Ostale aktivnosti – sport“ i javnim pozivom. Ovakav odnos Općine prema klubovima koji egzistiraju na području općine je uveliko ublažio opći porast cijena te time i troškova bavljenja sportom, kako u amaterskom tako i u profesionalnom pogledu. Bez dodatne podrške, većina klubova bi bila prinuđena da stopira svoje aktivnosti ili u potpunosti prestane sa radom. Pojedini klubovi su suočavaju sa problemima iznalaženja adekvatnog prostora za svoje trenajne aktivnosti i adaptacije postojećih prostora.

Jedan od problema u općini kada je u pitanju kultura jeste da ne postoji registrirano udruženje iz oblasti kulture (osim kulturno-umjetničkih društava) koje bi isključivo okupljalo mlade i radilo na promociji i organizaciji kulturnih sadržaja za mlade u općini Hadžići.

Najviše je neodlučnih kada je u pitanju zadovoljstvo mladih odnosom medija prema kulturnim događajima, te je 45% onih koji su niti zadovoljni, niti nezadovoljni. Isti je stav i kada je u pitanju odnos lokalne zajednice prema kulturnim događajima (42,5% niti zadovoljni, niti nezadovoljni), kao i sportskim događajima (36,4% niti zadovoljni, niti nezadovoljni).

Prilikom diskusije u fokusnoj grupi mladi su naveli da situacija što se tiče sporta nije kritična, te da postoji dosta mogućnosti za bavljenje sportom i sportskih sadržaja. Mladi su također navodili da se situacija može popraviti što se tiče sadržaja iz kulture i umjetnosti.

Grafik 18. Posjećivanje sportskih događaja

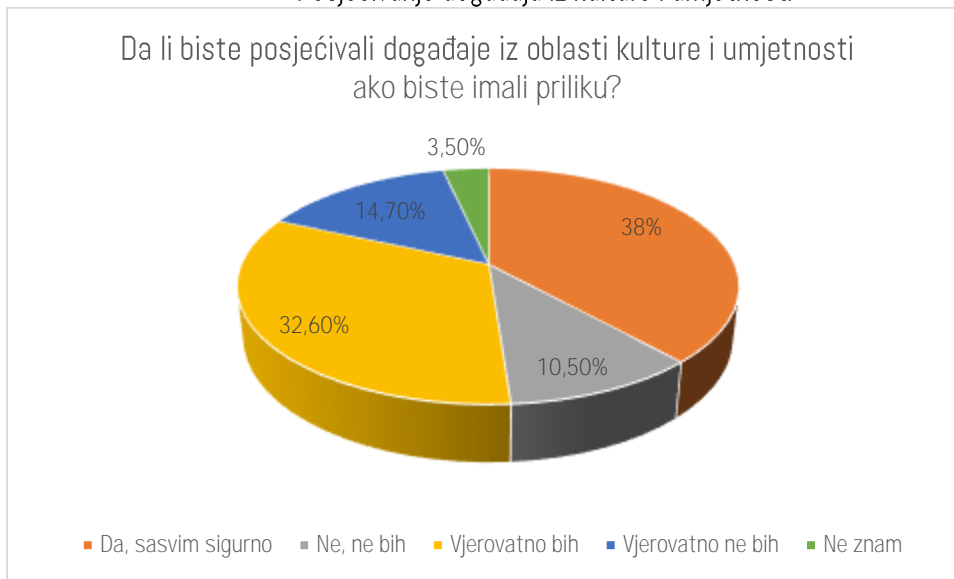

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

1. Mladi nemaju na raspolaganju dovoljan broj kulturnih manifestacija prilagođenih mladima koje bi ih zanimalo.

Iako postoji interes za sadržajem iz oblasti kulture i umjetnosti, mladi bi željeli vidjeti još raznovrsniju ponudu u ovoj lokalnoj zajednici. Kako nemaju priliku posjećivati kulturne događaje ističe 20,4% ispitanih. Da imaju priliku, 38% mladih kaže da bi sasvim sigurno posjećivalo kulturne događaje (59,7% žena i 40,3% muškaraca), a 32,6% kaže da bi vjerovatno išlo na takve događaje (63,7% žena i 36,3% muškaraca).

Grafik 19. Posjećivanje događaja iz kulture i umjetnosti

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

2. Na području općine Hadžići ne postoji udruženje koje se u svom radu primarno bavi kulturom.

Na području općine djeluju kulturno-umjetnička društva i jedno udruženje koje okuplja žene koje se bave rukotvorinama. Iz tog razloga se javlja potreba za udruženjem koje bi promoviralo kulturu, kulturne sadržaje i provodilo širi spektar kulturnih aktivnosti, a istovremeno i okupljalo mlade i aktivnosti usmjerilo na sadržaje za mlade na području općine. Ovaj pristup bi mogao doprinijeti razvoju kulture i aktivnijeg učešća mladih.

3. Na području općine ne postoji kino

Mladi sa područja općine, da bi pogledali film, moraju putovati u Sarajevo. Ako uzmemo u obzir probleme koji su navođeni u oblasti prijevoza, ali i činjenicu da su projekcije kasno navečer, redovnim autobuskim linijama bi se bilo nemoguće vratiti u Hadžiće. Shodno Analizi istraživanja položaja i potreba mladih, mladi su iskazali potrebu i interes za kinosadržajem te im je to potrebno omogućiti.

4. Na području općine nije usvojena odluka o udruženjima od posebnog značaja za općinu Hadžići iz oblasti kulture i sporta čiji će rad biti podržan kroz budžet Općine.

Izradom pravilnika bi se definirala udruženja koja su od posebnog značaja iz različitih oblasti kao i načini njihovog finansiranja iz budžeta Općine, a na taj način bi se dodatno podržao rad ovih udruženja i aktivnosti koje oni provode.

5. Multimedijalna sala Općine nije dovoljno iskorištena za sadržaje iz oblasti kulture i umjetnosti.

Općina raspolaže multimedijalnom salom (namijenjena za održavanje pozorišnih, filmskih, koncertnih i drugih sadržaja iz ove oblasti), ali ona nije dovoljno iskorištena niti su aktivnosti koje se sporadično provode u ovom prostoru dovoljno promovirane. Potrebno je kontinuirano provoditi aktivnosti u ovom prostoru, kako bi se svijest mladih o dostupnosti kulturnih sadržaja i njihovoj važnosti povećala.

6. Ne postoji javni bazen otvorenog ili zatvorenog tipa

Na području općine postoje bazeni koji se nalaze u sklopu hotelskih kapaciteta koji su smješteni na području općine, ali su oni cjenovno neprihvatljivi mladima. Izgradnja bazena je definitivno jedan od ozbiljnijih i finansijski izdatnijih projekata u budućnosti na području općine. Na ovom pitanju je potrebno raditi u narednih pet godina, ali s obzirom na potrebna ulaganja za realizaciju ovog projekta, u akcioni plan je smješten plan aktivnosti kako privatne bazene učiniti dostupnijim i pristupačnijim mladima.

7. Mladi zbog povećane upotrebe pametnih telefona i provođenja slobodnog vremena korištenjem društvenih mreža sve manje čitaju te ne posjećuju biblioteku u Hadžićima.

Mladi uslijed povećanog korištenja pametnih telefona i korištenja društvenih mreža slabo posjećuju JU „Biblioteka Sarajeva“, odjeljenje u Hadžićima, te ne pokazuju interes za čitanjem knjiga, što utječe na njihov razvoj i usvajanje znanja.

Općina Hadžići je ponudila nekoliko aktivnosti za narednih pet godina u svrhu djelovanja na poboljšanju položaja mladih u ovoj oblasti s ciljem obogaćivanja kulturnog sadržaja za mlade na području općine i kontinuiranog podržavanja i promoviranja kulturnih i sportskih događaja.

Problem	Željeni rezultat	Aktivnosti
1. Mladi nemaju na raspolaganju dovoljan broj kulturnih manifestacija prilagođenih mladima koje bi ih zanimale.	1.1. Povećan broj kulturnih manifestacija (kinoprojekcije, predstave, likovne izložbe), te povećanje njihove posjećenosti. 1.2. Povećan interes mladih za kulturom i učestvovanjem u organizaciji kulturnih manifestacija.	1.1.1. Saradnja sa registriranim udruženjima i ustanovama te nadležnim ministarstvom iz oblasti kulture u Kantonu Sarajevo. 1.2.1. Ispitivanje potreba i zanimanja mladih kako bi oni iskazali svoje interese u ovoj oblasti. 1.2.2. Promjena pristupa prema mladima uz pomoć korištenja društvenih mreža koje su popularne među mladima objavljivanjem poziva za događaje iz oblasti kulture.
2. Na području općine Hadžići ne postoji udruženje koje se u svom radu primarno bavi kulturom.	2.1. Postoje registrirana udruženja koja se bave kulturom na području općine Hadžići.	2.1.1. Poticanje mladih za osnivanje udruženja kroz radionice i edukativne sadržaje. 2.1.2. Na društvenim mrežama općina i javne ustanove promoviraju svoj rad i prilike koje se nude u oblasti kulture. 2.1.3. Podržati osnivanje i rad sekcija i udruženja, projekata koji će

		promovirati i organizirati kulturne sadržaje.
3. Na području općine ne postoji kino.	3.1. Mladi uživaju u filmskim sadržajima najmanje jednom mjesečno. Uveden i dostupan novi kinosadržaj kako bi mladi kvalitetno provodili svoje slobodno vrijeme.	3.1.1. Nabavka kinoopreme i saradnja sa drugim kinima. 3.1.2. Ispitati kapacitete multimedijalne sale za ovu namjenu. 3.1.3. Aplicirati sa projektom za uvođenje kina kao novog sadržaja na području općine u cilju dobijanja sredstava od međunarodnih organizacija. 3.1.4. Saradnja sa multimedijalnom salom na projekciji filmova i drugih sadržaja zanimljivih mladima u multimedijalnoj sali.
4. Na području općine nije usvojena odluka o udruženjima od posebnog značaja za općinu Hadžići iz oblasti kulture i sporta, čiji će rad biti podržan kroz budžet općine.	4.1. Usvojena odluka o udruženjima od posebnog značaja iz oblasti kulture, sporta, mladih itd.	4.1.1. Izrada pravilnika o kriterijima za određivanje udruženja od posebnog značaja na području općine Hadžići. 4.1.2. Inicijativa za usvajanje odluke o proglašenju udruženja od posebnog interesa prema Općinskom vijeću. 4.1.3. Podržan rad udruženja od posebnog značaja kroz budžet Općine.
5. Multimedijalna sala Općine nije dovoljno iskorištena za sadržaje iz oblasti kulture i umjetnosti.	5.1. Multimedijalna sala predana na upravljanje JUKSIRC Hadžići te se kontinuirano održavaju aktivnosti i sadržaji iz oblasti kulture u ovoj sali.	5.1.1. Donesena odluka o upravljanju multimedijalnom salom u sklopu JU KSIRC. 5.1.2. Kreirana procedura upravljanja i korištenja multimedijalne sale u sklopu JU KSIRC. 5.1.3. Promotivne aktivnosti putem oficijelnih kanala informiranja Općine, JU KSIRC, te izrada web-stranice i profila društvenih mreža putem kojih će se promovirati aktivnosti koje će biti provođene u multimedijalnoj sali. 5.1.4. Uspostavljena saradnja sa nadležnim ministarstvom kako bi se obogatila ponuda kulturnih sadržaja u multimedijalnoj sali. 5.1.5. Kontinuirana podrška aktivnostima iz oblasti kulture kroz budžetska izdvajanja.
6. Ne postoji javni bazen otvorenog ili zatvorenog tipa.	6.1. Uspostavljena međusobna saradnja Srednjoškolskog centra i hotela Tarčin Forest Resort and Spa, koja će kao rezultat imati niže cijene	6.1.1. Inicirati i organizirati sastanak Općine, škole i hotela. 6.1.2. Dogovoriti i predložiti najefikasniji sistem putem kojeg će

	propusnica za učenike sa područja općine Hadžići.	mladi po povoljnim cijenama koristiti usluge bazena. 6.1.3. Sufinansirati dio sredstava od strane Općine.
7. Mladi zbog povećane upotrebe pametnih telefona i provođenja slobodnog vremena korištenjem društvenih mreža sve manje čitaju te ne posjećuju biblioteku u Hadžićima.	7.1. Povećan broj mladih koji koriste usluge JU „Biblioteka Sarajeva“ – odjeljenje Hadžići.	7.1.1. Promovirati čitalačke navike kod mladih finansiranjem besplatne članarine za mlade od 15 do 30 godina, te osigurati besplatne članarine za 50 mladih godišnje.

4.6 Aktivizam (mobilnost, slobodno vrijeme mladih i informiranost)

4.6.1 Uvod

Aktivizmom u društvenom, političkom i ekonomskom životu u zajednici mladi doprinose ne samo svom ličnom nego i napretku i razvoju zajednice. Temelj aktivnog učešća mladih u društvu je koncept aktivnog građanstva koji podrazumijeva niz aktivnosti u različitim oblastima svakodnevnog života, a koje doprinose osnaživanju građanske (demokratske) kulture mladih. Aktivno učešće mladih znači postojanje ne samo određenih prava mladih koja moraju osigurati i garantirati nosioci vlasti i donosioci odluka nego i aktivnu ulogu mladih te njihovo aktivno učešće u lokalnoj zajednici i procesima donošenja odluka.

Informiranost mladih jedna je od važnih karika u funkcioniranju društva. To potvrđuje i Evropska povelja o participaciji mladih u lokalnom i regionalnom životu, ističući značaj informiranja kao ključnog za participaciju, te ujedno afirmirajući pravo mladih na pristup informacijama o povoljnim prilikama i temama koje ih se tiču.

4.6.2 Pravni okvir

Na državnom nivou ne postoji niti je u proceduri zakon koji bi regulirao položaj mladih, kao ni njihovo učešće u organima mladih ili mobilnost mladih. Zakoni koji direktno tretiraju populaciju mladih usvojeni su na nivou entiteta i Brčko distrikta BiH, i to: Zakon o omladinskom organizovanju Republike Srpske, Zakon o mladima Federacije BiH i Zakon o mladima Brčko distrikta BiH.

Usvajanjem Zakona o mladima Federacije BiH 2010. godine prvi put je regulirano pitanje učešća mladih u procesima odlučivanja te se mladima garantiraju prava na uključenost i informiranost na svim nivoima vlasti. Zakonom o mladima Federacije BiH uređeni su sistem organiziranja mladih od lokalnog do entitetskog nivoa te programi i oblasti od interesa za mlade. Također, neformalno obrazovanje je prepoznato kao oblast od interesa za mlade i omladinski sektor, te stoga treba biti sastavni dio strateških dokumenata za mlade na nivou kantona i Federacije BiH. Pored neformalnog obrazovanja, Zakon o mladima definira i sljedeće oblasti:

- formalno i cjeloživotno obrazovanje;
- zapošljavanje, mjere protiv nezaposlenosti te omladinsko poduzetništvo;
- socijalna, zdravstvena i preventivna zaštita mladih te reproduktivno zdravlje mladih;
- stambeno zbrinjavanje mladih;
- rad s mladima, jačanje i razvoj sposobnosti mladih i slobodno vrijeme mladih;
- aktivno učešće mladih u javnom životu, izgradnja civilnog društva i volonterstvo;
- mobilnost i saradnja među mladima;
- informiranje i savjetovanje mladih;
- stručni rad i usavršavanje u vezi s radom s mladima;
- usavršavanje za rad u omladinskim udruženjima i prostorima za mlade;
- omladinski turizam, oporavak mladih i boravak u prirodi;
- aktivnosti mladih po pitanju kulture, sporta, estetike, etike, ekologije, duhovnosti, humanističkih vrijednosti, lične i društvene odgovornosti;
- rad s mladima s teškoćama u razvoju i
- druga pitanja od interesa za mlade i poboljšanje njihovih uvjeta života.

Pored Zakona o mladima Federacije BiH, učešće i mobilnost mladih regulirani su i Zakonom o volontiranju Federacije BiH.⁴⁴

⁴⁴ Zakon o volontiranju Federacije Bosne i Hercegovine, 2012: <https://s.mladi.org/ZakonovolontiranjuFBiH>.

Strateški dokument na nivou Kantona Sarajevo jeste Strategija prema mladima Kantona Sarajevo za period 2019–2023. godine, a u okviru nje se jedna od oblasti, između ostalih, odnosila i na aktivizam, gdje su se posebno tretirale teme učešća, volontiranja, mobilnosti i slobodnog vremena mladih.

4.6.3 Institucionalni okvir

Na nivou države Bosne i Hercegovine nadležnost nad pitanjima mladih pripada Ministarstvu civilnih poslova BiH, gdje u okviru Sektora za obrazovanje djeluje Odsjek za mobilnost i mlade. U nadležnost Sektora za obrazovanje, između ostalih, spadaju i poslovi vezani za učešće u evropskim programima i projektima u oblasti obrazovanja i mobilnosti mladih. Glavni akter politike prema mladima u Federaciji BiH jeste Federalno ministarstvo kulture i sporta, ali je nadležnost nad pitanjima mladih podijeljena na deset kantona, gdje su u svakom određena ministarstva koja su nadležna za pitanja mladih. Nadležno resorno ministarstvo za pitanja mladih u Kantonu Sarajevo do decembra 2020. bilo je Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade, nakon čega su nadležnosti ovog ministarstva podijeljena na dva ministarstva, i to Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo i Ministarstvo za nauku, visoko obrazovanje i mlade Kantona Sarajevo. Institucionalni okvir odnosa ka mladima na području Kantona Sarajevo obuhvata i rad Komisije za mlade, koja djeluje pri Skupštini Kantona Sarajevo. Komisija razmatra pitanja u svim oblastima društveno-političkog života, obrazovanja, nauke, kulture, sporta, razmatra i analizira pojave i probleme u ovim oblastima i obavještava Skupštinu, te razmatra inicijative mladih i predlaže ih Skupštini.

✓ Podrška aktivizmu mladih

Mladi na području općine nisu aktivni u smislu organiziranja u omladinska udruženja. U junu 2023. godine pokrenuto je prvo omladinsko udruženje na području općine.⁴⁵ Udruženje ispunjava uvjete u skladu sa Zakonom o mladima FBiH za upis u Spisak omladinskih organizacija Općine te je nakon završene registracije upisano u Spisak omladinskih organizacija u septembru 2023. godine. Prethodno, u julu 2023. godine, Općina je zaprimila zahtjev za upis u Spisak omladinskih organizacija od strane sportskog udruženja „LT sport“, koje ispunjava uvjete u skladu sa zakonom.

Uspostavljanje Registra omladinskih organizacija Općine Hadžići predstavlja korak ka ozbiljnijem omladinskom organiziranju udruženja koja se bave pitanjima i problemima mladih i na čijem su čelu mladi, te potencijalni put ka formiranju Vijeća mladih Općine Hadžići u budućem periodu.

Općina podržava aktivizam mladih kroz podršku udruženjima i organizacijama iz oblasti sporta i neformalnih grupa mladih. Mladi se primarno okupljaju oko sportskih udruženja, neformalnih grupa, kulturno-umjetničkih društava i školskih projekata. Na inicijativu službenice za mlade 2022. godine donesen je Pravilnik o upisu u spisak omladinskih organizacija.⁴⁶ Shodno tome, objavljen je i javni poziv omladinskim udruženjima za upis u spisak omladinskih udruženja. U skladu sa Zakonom o mladima FBiH, svaka lokalna zajednica treba imati službenika za mlade, te je u Općini Hadžići kroz sistematizaciju definirano radno mjesto višeg stručnog saradnika za mlade u okviru Službe kabineta općinskog načelnika. Mladi mogu direktno od službenika za mlade dobiti informacije koje ih zanimaju, a koje se tiču politika za mlade i njihovih prava.

✓ Budžetski grant „Projekti mladih“

Općina pruža podršku mladima kroz budžetski grant „Projekti mladih“, a kroz ovaj grant se dodjeljuju sredstva i neformalnim grupama mladih uz administrativnu podršku udruženja. Sredstva u iznosu od 35.000 KM osigurana u budžetu Općine na poziciji „Projekti mladih“ dodjeljuju se putem raspisanog javnog poziva koji se objavljuje jednom u toku

⁴⁵ Udruženje „START“ je novo udruženje koje je tek krenulo sa radom i aktivnostima. To je ujedno i prvo udruženje mladih u općini Hadžići. Kroz rad na razvoju mladih među osnivačima se javila potreba da se osnuje udruženje. Iako je tek na samom početku djelovanja, Udruženje već broji više od 40 članova. Cilj je da kroz društvenokorisni rad poboljšaju uvjete i društveni život mladih u općini Hadžići.

⁴⁶ Pravilnik o upisu u spisak omladinskih udruženja, web-lokacija: <https://hadzici.ba/post.php?id=623>, pristupljeno 2. 10. 2023. g.

kalendarske godine, a provodi ga Služba kabineta Općinskog načelnika. Općina je u 2020. godini izdvojila 35.000,00 KM za finansiranje projekata za mlade, što se provodilo upravo putem javnog poziva.

Na osnovu javnog poziva za dodjelu sredstava iz granta za mlade u 2022. godini te na osnovu prijedloga Komisije za odabir projekata za finansiranje i sufinansiranje iz sredstava budžeta Općine, načelnik je donio odluku o raspodjeli sredstava u ovu svrhu, kojom je planirano dodjeljivanje 35.000 KM.⁴⁷

U 2020. godini sa ovog granta podržano je 19 projekata mladih, u 2021. godini 22 projekta, dok su u 2022. godini dodijeljena sredstva za 21 projekat.

✓ **Komisija za pitanje mladih Općine Hadžići**

Općina Hadžići je u skladu sa Zakonom o mladima osnovala Komisiju za sport i mlade, koja se sastoji od predsjednika, zamjenika predsjednika i tri člana. Komisija je radno tijelo Općinskog vijeća i predstavlja zakonodavnu a ne izvršnu vlast. Komisija ne raspolaže vlastitim sredstvima. U Komisiji su predstavnici različitih političkih partija, a predstavnik mladih nije njen član. Komisija prati i analizira stanje u oblasti sporta te predlaže mjere za poboljšanje uvjeta rada sportskih klubova i pojedinaca u oblasti sporta, prati oblast organiziranja i života mladih, razmatra materijale upućene Općinskom vijeću koji se bave pitanjima iz oblasti sporta i mladih. Komisija u dosadašnjem radu nije ostvarila značajne rezultate niti je zabilježen visok samoinicijativni nivo zalaganja članova kada su u pitanju prijedlozi za unapređenje položaja mladih prema Općinskom vijeću. Potrebno je raditi na unapređenju uloge ove komisije, te razvoju kapaciteta njenih članova kako bi bolje razumjeli zakonske odredbe koje se tiču mladih i generalno politika prema mladima.

✓ **Službenica za mlade**

U skladu sa Zakonom o mladima FBiH, svaka lokalna zajednica treba imati službenika za mlade. Općina Hadžići je u skladu s tim kroz sistematizaciju definirala radno mjesto višeg stručnog saradnika za mlade u okviru Službe kabineta općinskog načelnika. Službenica za mlade posjeduje certifikat za rad s mladima, prošla je šestomjesečnu osnovnu obuku za službenicu za mlade, te dodatnu obuku za službenike i službenice za mlade Instituta za razvoj mladih KULT. Mladi od službenice mogu direktno dobiti informacije koje ih zanimaju, a koje se tiču politika prema mladima i njihovih prava. Mladi putem Službe kabineta općinskog načelnika, a preko službenice za mlade, putem različitih radionica kroz rad Srednjoškolskog centra kao i Kulturno-sportskog i rekreacionog centra Hadžići mogu dobiti informacije o različitim aktivnostima koje su namijenjene ovoj kategoriji.

✓ **Slobodno vrijeme mladih**

Mladi na području općine većinu slobodnog vremena provode u lokalnim kafićima, ali je primjetno da se u posljednje vrijeme dosta okreću i ka sportskim aktivnostima, što se ogleda u korištenju teretana i općenito bavljenja sportom.

✓ **Informiranje mladih**

Mladi na području općine Hadžići informiraju se na više načina i putem različitih kanala komunikacije. Kada govorimo o poslovima informiranja u Općini Hadžići, na ovim poslovima radi stručni savjetnik za informiranje i odnose sa javnošću u Službi kabineta općinskog načelnika i to putem različitih kanala – web-stranice (hadzici.ba), društvenih mreža (Facebook, Instagram, YouTube), informativnih općinskih biltena i sl. Na navedenim platformama objavljuju se javni pozivi za stipendiranje, projekte mladih, sport, volontiranje, različite kulturne i sportske manifestacije...

⁴⁷ Od pristigle 24 prijave od strane 23 aplikanta, eliminatorne kriterije je zadovoljio 21 projekat (dostupno na: <https://hadzici.ba/userfiles/file/Odluka%20-%20Projekti%20mladih%202022.pdf>, pristupljeno 17. 7. 2023. godine).

Mladi u Hadžićima kao izvore informiranja najčešće koriste internet i televiziju. Internetske portale svakodnevno prati 72,8% mladih, a televiziju njih 44,7%. Radio svaki dan sluša 14,7% mladih.

Što se tiče društvenih mreža i online servisa, najzastupljeniji je Instagram, koji svaki dan koristi 89,8% mladih. YouTube na dnevnoj bazi koristi njih 74,4%, Facebook 59,4% i TikTok 55,6%, a Snapchat 43,8% mladih. Naprimjer, Twitter nikako ne koristi 81,8% mladih, a LinkedIn 84,3%.

U Službi za opću upravu, društvene djelatnosti i zajedničke poslove zaposlen je i stručni saradnik za obradu zahtjeva za pristup informacijama. Informiranje mladih se vrši i preko obrazovnih institucija na području općine, putem sportskih udruženja, kulturno-umjetničkih društava i sl.

- ✓ Rad ustanova/organizacija koje se bave informiranjem

Općina Hadžići ima sklopljen ugovor o vršenju usluga medijskog praćenja rada Općinskog načelnika, Općinskog vijeća te službi za upravu Općine Hadžići, i to putem provedenog postupka javne nabavke – direktni sporazum. Također, Općina ima ugovor sa medijskom kućom za koprodukciju i sufinansiranje programskih materijala. Općina ima i ugovor za isporuku dnevnih listova.

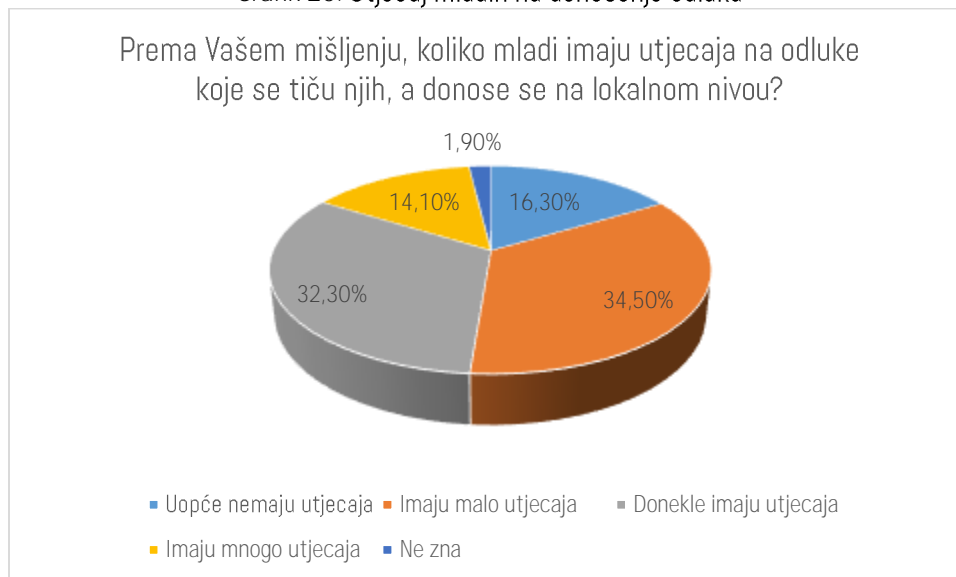
4.6.4 Analiza položaja i potreba mladih

U ovom dijelu istraživanja mladima su postavljena različita pitanja koja su se ticala zainteresiranosti za lokalnu politiku i toga koliko mladi učestvuju u procesima donošenja odluka, koliko su mladi mobilni, članstva mladih u organizacijama, izvorima informiranja koje koriste mladi te načinu iskorištavanja slobodnog vremena.

Kao najveći razlog za nedovoljnu aktivnost i zainteresiranost mladih pri utjecaju na donošenje odluka koje se tiču njih navodi se pasivnost mladih.

U istraživanju mladi navode da donekle imaju utjecaja na odluke koje se tiču njih, a koje se donose na lokalnom nivou. Da imaju malo ili da uopće nemaju utjecaja na donošenje odluka na lokalnom nivou, smatra ukupno malo više od polovine mladih.

Grafik 20. Utjecaj mladih na donošenje odluka

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Da se na promjene u društvu može se utjecati kroz rad u nevladinim organizacijama, smatra 45,7% ispitanika, a da je rad u organizacijama vrlo učinkovit smatra 12,1% mladih.

Jako mali broj mladih na području općine Hadžići su članovi organizacija civilnog društva te oko 84% mladih tvrdi da nisu članovi niti jedne organizacije. I pored činjenice da većina anketiranih nisu članovi organizacija, određen broj mladih je ipak na neki način učestvovao u aktivnostima omladinskih organizacija u protekle dvije godine. Radi se o 7,7% mladih koji su bili dio određenih aktivnosti omladinskih organizacija.

1. Mladi nemaju dostupne informacije za mlade na jednom mjestu.

Postojeći kanali komunikacije koje Općina koristi nisu dovoljno zanimljivi mladima, što ima za posljedicu da mladi nisu dovoljno informirani o aktivnostima koje Općina provodi. Uvođenje novih kanala komunikacije na društvenim mrežama moglo bi unaprijediti interakciju mladih i Općine. Mladi u Hadžićima kao izvore informiranja najčešće koriste internet i televiziju. Internetske portale svakodnevno prati 72,8% mladih, a televiziju njih 44,7%. Radio svaki dan sluša 14,7% mladih. Kao izvor informacija mladi najčešće koriste web-portale, a odmah poslije toga društvene mreže kao što su Facebook, Instagram i YouTube.

Grafik 21. Svakodnevno korištenje interneta

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

2. Mladima nije osigurana **posebna budžetska stavka za mobilnost mladih**.

U posljednje dvije godine u druge gradove u BiH putovalo je 85,6% mladih iz Hadžića, dok je 10,9% njih istaklo kako nigdje nije putovalo. Kao razloge putovanja mladi koji su putovali u protekle tri godine najčešće su navodili da je to bilo u sklopu ekskurzije unutar entiteta. Na studijska putovanja išlo je njih 6,1%, dok je u školu u prirodi išlo 8,3% mladih. U volonterskim i drugim kampovima boravilo je 6,4% ispitanika. U budžetu Općine trenutno ne postoji ova stavka kao izdvojeni dio, a sredstva se izdvajaju po zahtjevima i u skladu sa raspoloživim budžetom sa različitim grantova.

3. Mladi nisu dovoljno zainteresirani i informirani o prostoru za mlade K-HUB.

Prema podacima dobijenim iz Analize istraživanja položaja i potreba mladih, iskazima mladih, ali i sastancima sa različitim grupama mladih tokom procesa izrade strategije prema mladima, evidentno je da ovaj problem postoji i da je potrebno raditi na njegovom rješavanju. Mladi nisu dovoljno informirani o mogućnostima koje im ovaj prostor pruža, nisu informirani o načinima korištenja te ih je potrebno kroz različite aktivnosti i radionice detaljno upoznati s tim i animirati.

4. Mladima nedostaje kvalitetna ponuda volonterskih programa.

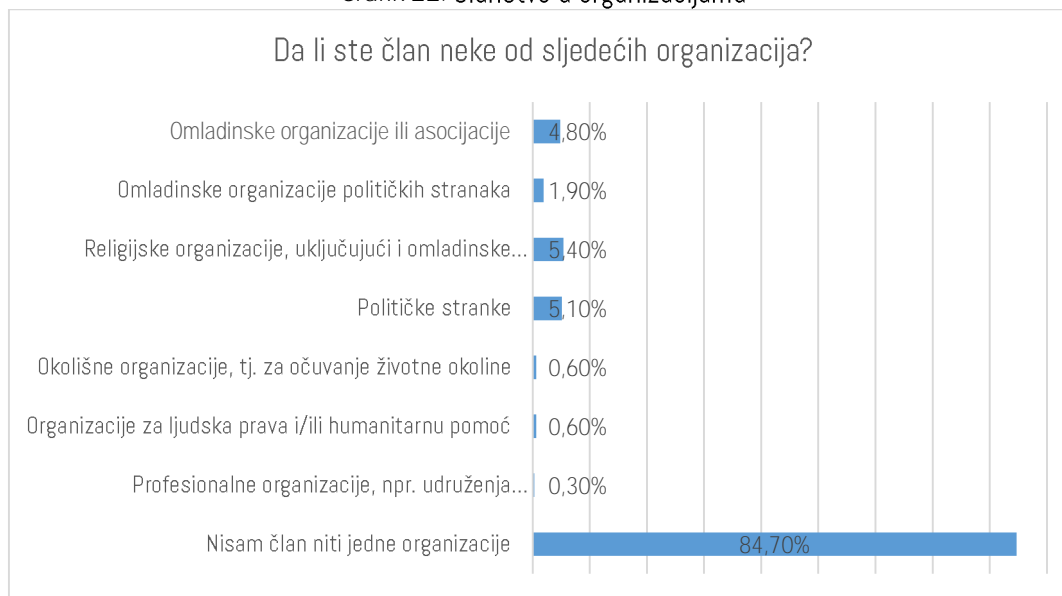
U Analizi istraživanja položaja i potreba mladih mladi su istakli da imaju slabu ponudu volonterskih aktivnosti, ali da bi za njih bili zainteresirani. Uključenost u organiziranu volontersku aktivnost u posljednje dvije godine imalo je 20,4% mladih, od čega je bilo 51,6% muškaraca i 48,4% žena.

U skorije vrijeme nisu organizirane volonterske akcije koje bi okupljale određeni broj mladih na jednom mjestu.

5. Nedovoljan broj omladinskih organizacija koje okupljaju mlade i koje bi formirale **vijeće mladih Općine Hadžići**.

Članstvo mladih u organizacijama civilnog društva je na veoma niskom nivou u Hadžićima. Mladi u najvećoj mjeri nisu članovi organizacija, odnosno njih 84,7% kaže da nisu član niti jedne organizacije. Ako su članovi nekih organizacija, onda su to najčešće političke stranke (5,1%), omladinske organizacije (7,7%) ili religijske omladinske organizacije 5,4%.

Grafik 22. Članstvo u organizacijama

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

6. Nedovoljno samoinicijativno zalaganje Komisije za sport i mlade, te **nedovoljna aktivnost i iskorištenost za bavljenje pitanjima i potrebama mladih na području općine**.

Nije zabilježen značajan samoinicijativni nivo zalaganja Komisije za sport i mlade kada su u pitanju prijedlozi za unapređenje položaja mladih prema Općinskom vijeću, zbog čega je potrebno raditi na unapređenju uloge ove Komisije te razvoju kapaciteta njenih članova kako bi bolje razumjeli pitanja mladih i politike prema mladima.

Plan aktivnosti koje će biti realizirane kroz Strategiju prema mladima 2024–2028. godine naveden je u tabeli koja slijedi.

Problem	Željeni rezultat	Aktivnosti
1. Mladi nemaju dostupne informacije za mlade na jednom mjestu.	1.1. Uspostavljena posebna „sekcija“ pod nazivom „MLADI“ na web-portalu Općine sa svim potrebnim informacijama i programima/prilikama koje se nude mladima u lokalnoj zajednici.	1.1.1. Prikupljanje svih potrebnih informacija (uredbe, pravilnici, javni pozivi i sl.) koje će biti objavljene u posebnoj sekciji. 1.1.2. Ažurirani i prezentirani zakonski i podzakonski akti, odluke, javni pozivi, registri, linkovi iz ove oblasti te dodani pod sekciju „mladi“. 1.1.3. Selektiranje i distribucija na web-stranici Općine. 1.1.4. Prilagođen način komunikacije prema mladima putem društvenih mreža koje koriste – Facebook, Instagram, YouTube.
2. Mladima nije osigurana posebna budžetska stavka za mobilnost mladih.	2.1. Osigurana stavka za mobilnost mladih u budžetu Općine, koja će jačati aktivizam mladih, odnosno njihova znanja, vještine i kapacitete kroz seminare i radionice na koje će odlaziti, a pri povratku bi bili u mogućnosti prenijeti stečena znanja i vještine u svoju zajednicu.	2.1.1. Inicijativa prema općinskom načelniku/Općinskom vijeću/Službi za privredu, finansije i inspeksijski nadzor za uvrštavanje stavke za mobilnost mladih u budžet Općine. 2.1.2. Izrada pravilnika i kriterija za odabir aplikacija za mobilnost mladih. 2.1.3. Uvođenje stavke za mobilnost mladih u budžet Općine. 2.1.4. Promocija mobilnosti od strane omladinskih organizacija koje djeluju na području općine.
3. Mladi nisu dovoljno zainteresirani i informirani o prostoru za mlade K-HUB.	3.1. Mladi su informirani i zainteresirani za prostor za mlade K-HUB i redovno ga koriste za različite aktivnosti.	3.1.1. Informiranje o prostoru putem škola, odjeljenjskih zajednica, društvenih mreža JU KSIRC-a i kanala Općine. 3.1.2. Informiranje putem udruženja koja okupljaju mlade o dostupnosti prostora K-HUB za mlade za aktivnosti koje žele organizirati. 3.1.3. Redovno informiranje mladih o aktivnostima koje se dešavaju unutar K-HUB-a. 3.1.4. Organiziranje „otvorenih vrata K-HUB-a“. 3.1.5. Provođenje kreativnih i zabavnih aktivnosti u prostoru za

		<p>mlade u cilju privlačenja mladih da koriste prostor.</p> <p>3.1.6. Organiziranje aktivnosti za starije u prostoru za mlade kako bi se potakla međugeneracijska saradnja – neformalna druženja profesora i učenika kroz društvene igre i sl.</p>
4. Mladima nedostaje kvalitetna ponuda volonterskih programa.	4.1. Mladi imaju adekvatnu i raznovrsnu ponudu volonterskih programa i za nju su zainteresirani.	<p>4.1.1. Animirati mlade o važnosti volonterskih akcija za dobrobit zajednice kroz sportsku i ekološku zajednički organiziranu volontersku akciju u organizaciji Službe kabineta i Službe za opću upravu, udruženja koja koriste grantove za sport i mlade, škola te neformalnih grupa mladih.</p> <p>4.1.2. Kreiranje i uvođenje novih volonterskih programa u sadržaj koji se nudi mladima.</p> <p>4.1.3. Istražiti interese mladih za volontiranjem.</p>
5. Nedovoljan broj omladinskih organizacija koje okupljaju mlade i koje bi formirale vijeće mladih Općine Hadžići.	5.1. Tri omladinske organizacije upisane u Registar omladinskih organizacija, formirano vijeće mladih Općine i podržano kroz budžetsku stavku i kroz prostor za mlade K-HUB.	<p>5.1.1. Organizacija sastanaka sa postojećim udruženjima, neformalnim grupama mladih, Vijećem učenika Srednjoškolskog centra kako bi se potakli omladinski aktivizam i organiziranje iz različitih oblasti.</p> <p>5.1.2. Dijalozi sa mladima unutar K-HUB-a.</p> <p>5.1.3. Javni poziv za upis u spisak omladinskih organizacija.</p> <p>5.1.4. Dovoljan broj aktivnih omladinskih organizacija koje će moći formirati vijeće mladih Općine Hadžići.</p> <p>5.1.5. Pokretanje aktivnosti na formiranju vijeća mladih od postojećih omladinskih udruženja koja djeluju u općini.</p> <p>5.1.6. Osigurana budžetska stavka za vijeće mladih.</p> <p>5.1.7. Za organizacije koje su u Registru omladinskih organizacija predviđeno dodatno bodovanje prilikom prijave na javni poziv za projekte mladih.</p>

<p>6. Nedovoljno samoinicijativno zalaganje Komisije za sport i mlade, te nedovoljna aktivnost i iskorištenost za bavljenje pitanjima i potrebama mladih na području općine.</p>	<p>6.1. Komisija za sport i mlade ostvaruje redovnu komunikaciju sa predstavnicima mladih s ciljem poboljšanja položaja mladih, radi se na jačanju kapaciteta ove komisije, a u svom sastavu ima predstavnika mladih.</p>	<p>6.1.1. Komisija predlaže inicijative koje su usmjerene prema poboljšanju položaja mladih u općini. 6.1.2. Izraditi kriterije za odabir predstavnika mladih u Komisiju za sport i mlade. 6.1.3. U rad Komisije uključiti i člana koji predstavlja mlade, a nije član nijedne političke organizacije. 6.1.4. U saradnji sa Institutom za razvoj mladih KULT, Vijećem mladih FBiH ili nekom drugom organizacijom jačati kapacitete Komisije za sport i mlade kroz prezentacije na kojima će im se predstaviti Zakon o mladima FBiH i odgovornosti koje Komisija ima. Prezentirati im okvire u kojima Komisija može djelovati.</p>
--	---	---

4.7 Sigurnost

4.7.1 Uvod

Sigurnost mladih u današnjem okruženju možda nikad nije bila značajnija s obzirom na mnogobrojne opasnosti i izazove koje donose savremene tehnologije i novi trenovi među mladima. Mladi predstavljaju najizazovnije i najzahtjevniju grupu, koja privlači dosta pažnje i zahtijeva poseban pristup u radu. Ponašanje mladih je u današnjem okruženju uvjetovano mnogobrojnim izazovima kao što su nezaposlenost, neadekvatna zdravstvena zaštita, različiti oblici nasilja, kompleksni socijalni odnosi u društvu (porodica). Navedeni faktori mogu izazvati neželjena ponašanja kod mladih. U BiH problem u oblasti sigurnosti predstavlja veoma decentraliziran sistem, koji ne uspijeva odgovoriti na sve probleme i izazove. Prevencija devijantnih i neželjenih oblika ponašanja mora biti u fokusu svih nadležnih tijela i institucija. Kako bi se unaprijedila sigurnost mladih, odnosno kako bi se smanjio broj mladih koji čine prekršaje i krivična djela, potrebno je uključiti i obrazovne institucije, ustanove i institucije iz oblasti socijalne brige i zdravstvene zaštite. Samo multisektorskim djelovanjem može se postići sigurnost mladih i ostatka stanovništva. Pored ranije navedenih problema, mladi se suočavaju i sa opasnostima od narkotičkih sredstava i alkohola, koji mogu negativno utjecati na ponašanje mladih. U Bosni i Hercegovini je pored rada policijskih uprava i stanica iznimno važna i uključenost kantonalnih, entitetskih i državnih institucija, tijela i agencija.

4.7.2 Pravni okvir

Sigurnost mladih u Bosni i Hercegovini garantirana je, između ostalih, propisima krivičnog zakonodavstva, koje čine Krivični zakon BiH te krivični zakoni entiteta i Brčko distrikta BiH. Pored krivičnih zakona koji čine osnovu, sigurnost mladih, iako ne izričito, garantirana je i kroz druge zakone države Bosne i Hercegovine, entiteta i Brčko distrikta BiH kojima su eventualno propisana krivična djela. Navedeni zakoni čine dopunsko krivično zakonodavstvo, te se kazne i druge sankcije mogu propisivati jedino ako su u skladu s odredbama sistemskog krivičnog zakonodavstva. U širem smislu, u pravni okvir kojim se osigurava sigurnost mladih ubrajaju se i krivični procesni zakoni (Zakon o krivičnom postupku BiH, zakoni o krivičnom postupku na nivou entiteta te Zakon o krivičnom postupku Brčko distrikta BiH), kao i Zakon o izvršenju krivičnih sankcija. Važno je navesti i posebno krivično zakonodavstvo, poput Zakona o ravnopravnosti spolova BiH, kojim je 2003. godine prvi put regulirano seksualno uznemiravanje, kao i Zakona o zabrani diskriminacije BiH, a koji moraju biti u skladu s krivičnim zakonima u pogledu uvjeta odgovornosti i kažnjivosti.

Važno je napomenuti da Krivični zakon Federacije BiH ne propisuje krivično djelo vršnjačkog nasilja, stoga se na maloljetne osobe koje su počinio krivičnih djela primjenjuju Krivični zakon Federacije BiH, Zakon o krivičnom postupku Federacije BiH kao i Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Federacije BiH. Također, na maloljetne prijestupnike primjenjuje se i Zakon o prekršajima Federacije BiH. Postupanje s djecom i mladima počiniteljima krivičnih djela podrazumijeva prvenstveno njihovu zaštitu, podršku i pronalazak najboljih rješenja kako bi se korigirala njihova neprilagođena ponašanja. Djeca i mladi spadaju u osjetljivu kategoriju čija se ličnost odlikuje posebnim psihofizičkim karakteristikama, što zahtijeva i posebna pravila postupanja. Ona su utvrđena Zakonom o zaštiti i postupanju sa maloljetnicima u krivičnom postupku Federacije BiH, koji u svojoj primjeni ima zadatak da štiti najbolji interes djeteta. Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku FBiH podrazumijeva brojne aktere koji su uključeni u pružanje pomoći djetetu, a to su: policija, organi starateljstva, porodica, škola, brojne institucije društvene zajednice te na kraju tužilaštva i sudovi.

U Kantonu Sarajevo primjenjuje se Zakon o unutrašnjim poslovima Kantona Sarajevo.⁴⁸ Rad Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo temelji se na Ustavu BiH, Ustavu Federacije BiH, Ustavu Kantona te zakonima i drugim propisima BiH, FBiH i Kantona. Propisi koje donosi Ministarstvo i sve ostale radnje Ministarstva moraju biti u skladu sa međunarodno prihvaćenim principima policijske službe.

⁴⁸ "Službene novine Kantona Sarajevo", br. 1/16, 26/19, 31/19, 39/20.

Propisi prema kojima postupaju Ministarstvo unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo su brojni, a ističemo neke od njih koji su važni za mlade i njihovu sigurnost:

- Porodični zakon Federacije BiH („Službene novine FBiH“, br. 35/05, 34/14, 41/05);
- Krivični zakon Federacije BiH („Službene novine FBiH“, br. 36/3, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14, 76/14, 46/16, 75/17);
- Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku („Službene novine FBiH“, br. 7/14, 72/20);
- Zakon o prekršajima protiv javnog reda i mira („Službene novine Kantona Sarajevo“, br. 18/07, 7/08, 34/20);
- Zakon o sprečavanju i suzbijanju zloupotrebe opojnih droga („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, br. 08/06);
- Zakon o zaštiti od nasilja u porodici („Službene novine FBiH“, br. 20/13).

4.7.3 Institucionalni okvir

Ustavno uređenje Bosne i Hercegovine usložnjava i oblast sigurnosti, a što za posljedicu ima velik broj institucija, tijela i službi koji se bave pitanjem sigurnosti u BiH. Na nivou BiH za pitanje sigurnosti je nadležno Ministarstvo sigurnosti BiH. U sastavu Ministarstva su Direkcija za koordinaciju policijskih tijela Bosne i Hercegovine, Granična policija BiH, Državna agencija za istrage i zaštitu, Agencija za forenzička ispitivanja i vještačenja, Agencija za školovanje i stručno usavršavanje kadrova, Agencija za policijsku podršku i Služba za poslove sa strancima. Na nivou Federacije Bosne i Hercegovine djeluje Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova, u okviru kojeg policijske poslove iz svog djelokruga vrše policajci Federalne uprave policije. Usvajanjem Dejtonskog mirovnog sporazuma 1995. godine napravljena je asimetrija u hijerarhiji i organizaciji policijskih poslova. Temeljna organizacija je i dalje policijska stanica u okviru policijske uprave, a policijske uprave su u sastavu kantonalnih ministarstava unutrašnjih poslova. Svako od deset kantonalnih ministarstava ima vlastite zakone o unutrašnjim poslovima i zakone o policijskim službenicima, što dodatno usložnjava sistem sigurnosti u FBiH. Pored toga, kantonalna ministarstva samostalno vrše svoje poslove propisane zakonima kao i odabir i školovanje kadrova, činovanje, te svi imaju svoje budžete. Nadležno kantonalno ministarstvo je Ministarstvo unutrašnjih poslova, koje čine MUP u sjedištu i osam policijskih uprava: PU Stari Grad, PU Centar, PU Novo Sarajevo, PU Novi Grad, PU Ilidža, PU Hadžići i Trnovo, PU Vogošća, PU Ilijaš. U okviru PU Hadžići i Trnovo djeluju Policijska stanica Hadžići, Policijska stanica Trnovo i Policijsko odjeljenje Bjelašnica.

Nadležno ministarstvo za oblast sigurnosti u Kantonu Sarajevo je Ministarstvo unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo, koje je zaduženo za izvršavanje poslova propisanih Zakonom o unutrašnjim poslovima Kantona Sarajevo.⁴⁹

✓ Aktivnosti Općine Hadžići i Policijske uprave

Općina u saradnji sa Policijskom upravom Hadžići i Policijskom stanicom nastoji kroz rad i različite aktivnosti poboljšati sigurnost mladih u lokalnoj zajednici.

U 2021. godini Općina Hadžići je Šestoj policijski upravi u Hadžićima uručila donaciju u vidu informatičko-računarske opreme, kancelarijskog namještaja kao i specijalističke opreme koja se svakodnevno koristi prilikom obavljanja preventivnih i operativno-taktičkih radnji policijskih službenika na terenu, što je svakako doprinijelo stvaranju povoljnije sigurnosne situacije na području ove općine.

U 2020. godini na inicijativu Općine Hadžići održani su sastanci predstavnika Policijske uprave Hadžići i Općine Hadžići zbog problema migrantske krize koja je u to vrijeme obuhvatala ovo područje. Više od 60% migranata koji su se nalazili na prostoru BiH bilo je smješteno u kampove Ilidža i Hadžići, te je bilo potrebno uputiti apel nadležnim institucijama i odgovornim osobama za rasterećenje kampova u Blažuju i Ušivku. Općina Hadžići je tada zatražila od IOM-a i Službe za poslove sa strancima BiH te od odgovornih u migrantskom kampu Ušivak da ograniče kretanje migranata, pogotovo u

⁴⁹ „Službene novine“, br. 1/16, 26/19, 31/19, 39/20.

večernjim satima, te da se pooštri kućni red kampa. Zatraženo je od organa sigurnosti da vrše dodatne kontrole okupljanja na javnim mjestima i ugostiteljskim objektima, a sve u cilju poboljšanja sigurnosti lokalnog stanovništva.

✓ **Saradnja Policijske uprave Hadžići i obrazovnih institucija s područja općine**

U cilju sprečavanja maloljetničkog prijestupništva, policijski službenici ove policijske uprave provode projekte u saradnji sa obrazovnim institucijama sa područja ove općine (Srednjoškolski centar Hadžići i osnovne škole, i to od 2016. godine do danas, kroz različita predavanja na teme međuvršnjačkog nasilja, sigurnosti učesnika u saobraćaju, prevencije narkomanije), dok je za sve učenike šestih razreda osnovnih škola provedeno predavanje na temu „Lopov uvijek bude otkriven“, s ciljem povećanja svijesti kod djece o štetnosti nezakonitog ponašanja, te njegovim posljedicama i kažnjivosti. Na inicijativu Srednjoškolskog centra Hadžići, RPZ policajac ove PU prisustvovao je časovima odjeljenjskih zajednica prvih i drugih razreda u kojima su bili narušeni odnosi između učenika, odnosno gdje je ispoljen jedan vid nasilja, pa je tom prilikom održano i predavanje na temu međuvršnjačkog nasilja.

Policijski službenici Policijske uprave Hadžići prisustvovali su redovno radnim sastancima sa predstavnicima svih obrazovnih ustanova sa područja općine Hadžići, predstavnicima Službe za socijalnu zaštitu Hadžići, predstavnicima DZ Hadžići i Centra za mentalno zdravlje Hadžići, gdje je dogovarana dalja strategija djelovanja i sprečavanja maloljetničkog prijestupništva.

Postupajući po Planu aktivnosti MUP-a Kantona Sarajevo od 2018. godine, koji se odnosi na edukaciju učenika, nastavnog osoblja i roditelja u srednjim školama u Kantonu Sarajevo o protivpravnom ponašanju koje se odnosi na lažne dojave o postavljenim eksplozivnim napravama, policijski službenici ove PU održali su predavanja u SŠC Hadžići, gdje je prisustvovalo oko 400 učenika srednje škole, od čega oko 30 uposlenika i nastavnog osoblja. Cilj ovog predavanja bio je preventivno utjecati na eventualne počiniocce upoznavajući ih sa zakonskim odredbama, pravnim posljedicama, kao i time koje krivičnopravne sankcije zakon predviđa za maloljetne počiniocce navedenih krivičnih djela (odgojne preporuke, odgojne mjere i kažnjavanje maloljetnika). Prisutni su tom prilikom upoznati sa odredbama KZ FBiH, a koji se primjenjuje u Kantonu Sarajevo kada su u pitanju lažne dojave o postavljenim eksplozivnim napravama, što je rezultiralo smanjenjem ovakvih dojava.

✓ **Policijska uprava Hadžići**

Imajući u vidu da vršnjačko nasilje nije propisano kao krivično djelo Krivičnim zakonom Federacije BiH, tako ni nadležna policijska uprava ne raspolaže statističkim podacima o broju slučajeva vršnjačkog nasilja. Shodno Izvještaju o radu Policijske stanice za 2020. i 2021. godinu, u nastavku donosimo broj podnesenih zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka i prekršajnih naloga iz oblasti javnog reda i mira:

do 18 godina po jedno lice u 2020. i 2021. godini;

od 18 do 25 godina – 193 lica u 2020. i 114 u 2021. godini;

od 25 do 35 godina – 256 lica u 2020. i 159 u 2021. godini.

Prekršajnih prijava u školama nije bilo evidentirano.

U oblasti saobraćajnih prekršaja na putevima donosimo sljedeći pregled po starosnoj strukturi mladih:

- upravljanje vozilom pod dejstvom alkohola do 25 godina – 19 lica, od 25 do 35 godina 26 lica;

- upravljanje vozilom bez položenog vozačkog ispita do 25 godina – 34 lica, od 25 do 35 godina 45 lica;

- upravljanje vozilom u vrijeme trajanja zaštitne mjere: do 25 godina – 10 lica, od 25 do 35 godina 17 lica;

- upravljanje neregistriranim vozilom: do 25 godina – 15 lica, od 25 do 35 godina 21 lice;

- ostali prekršaji: do 35 godina 977, od 25 do 35 godina 1250.

Izvršenom analizom stanja sigurnosti iz oblasti kriminaliteta na području Šeste policijske uprave, konstatirano je da je smanjen broj izvršenih krivičnih djela tokom 2021. u odnosu na 2020. godinu za tri krivična djela.

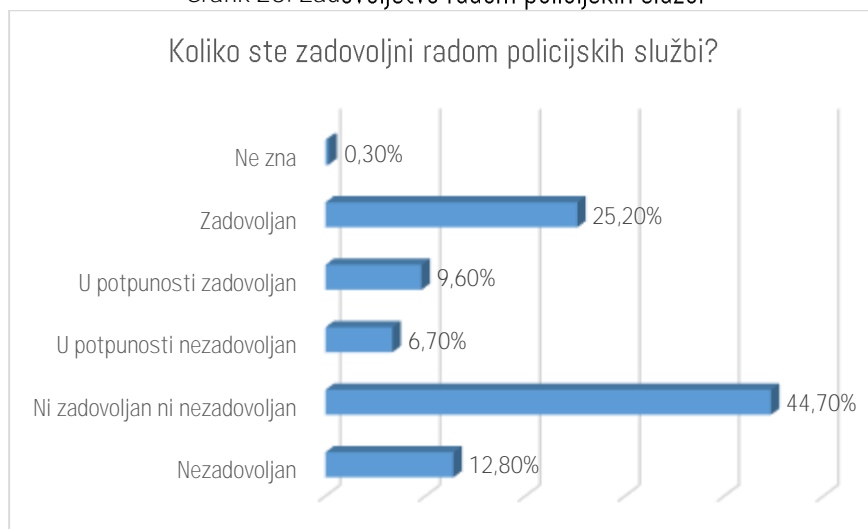
Što se tiče maloljetničke delinkvencije, u kojoj se pojavljuju maloljetnici u sukobu sa zakonom, odnosno maloljetnici u svojstvu oštećenih, Policijskoj upravi Hadžići je u proteklim godinama prijavljeno više krivičnih djela u kojima se pojavljuju maloljetnici u svojstvu osumnjičenih i u svojstvu oštećenih. Policijska uprava bilježi slučajeve vršnjačkog nasilja, cyber nasilja (cyberbulling), manji broj seksualnog nasilja gdje su žrtve najčešće djeca ili mlađi maloljetnici. Prema podacima policijskih uprava Hadžići i Trnovo, trenutno je najzastupljeniji oblik nasilja kod mladih cyber nasilje, odnosno nasilje na internetu, što podrazumijeva korištenje digitalnih tehnologija, korištenje društvenih mreža i platformi za dopisivanje, kao i igranje igrica te mobilne telefone. Riječ je o ponašanju koje se ponavlja sa namjerom zastrašivanja, izazivanja bijesa ili sramoćenja onih koji su na meti. Kao primjeri ovog ponašanja navode se sljedeći:

- širenje laži ili objavljivanje slika čiji je cilj osramotiti nekoga na društvenim mrežama – koji je trenutno najzastupljeniji;
- slanje uvredljivih poruka ili prijetnji putem platforme za dopisivanje;
- lažno predstavljanje i slanje zlonamjernih poruka u ime drugih osoba.

4.7.4 Analiza položaja i potreba mladih

Kada je u pitanju rad policijskih službi u Hadžićima, najviše je neodlučnih, odnosno niti zadovoljnih, niti nezadovoljnih (47,7%). Pored toga, 39,6% mladih više ima nego što nema povjerenja u policijske službenike.

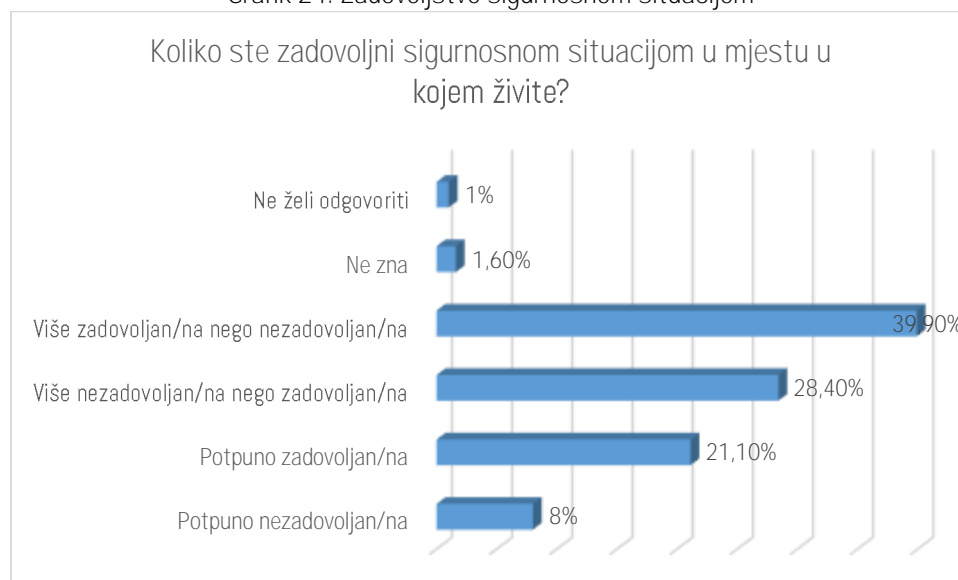
Grafik 23. Zadovoljstvo radom policijskih službi

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Sigurnosnom situacijom u Hadžićima 39,9% mladih više je zadovoljno nego nezadovoljno. S druge strane, sigurnosnom situacijom je više nezadovoljno nego zadovoljno 28,4% ispitanih. Da su potpuno zadovoljni sigurnosnom situacijom odgovorilo je 21,1% Hadžićana. Mladi su u fokusnoj grupi navodili šta je potrebno unaprijediti da bi se poboljšala sigurnosna situacija, a ističe se sljedeće: bolja saobraćajna signalizacija, pojačan videonadzor i sprečavanje prebrze vožnje – radari.

Grafik 24. Zadovoljstvo sigurnosnom situacijom

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

1. Općina nema ureden sistem videonadzora kako bi se mladi osjećali sigurno.

U samom centru općine, odnosno na najfrekventnijim lokacijama, ne postoji videonadzor koji bi dodatno služio u svrhu sigurnosti građana, a time i mladih, pogotovo kada je u pitanju kretanje u večernjim satima.

2. Na ključnim tačkama u općini zabilježen je nedostatak saobraćajne (horizontalne, radarske ili elektronske) signalizacije kako bi se mladi osjećali sigurno u saobraćaju.

Postoje tačke na području općine gdje je situacija u pogledu saobraćajnih propisa zaista alarmantna i gdje je zabilježen veliki broj nesreća sa smrtnim posljedicama. Shodno tome, u saradnji sa višim nivoima vlasti i nadležnim ministarstvima potrebno je raditi na prevenciji ovakvih prekršaja kao i postavljanju adekvatne saobraćajne signalizacije u saobraćaju.

3. Mladi su izloženi riziku od različitih oblika nasilja, međuvršnjačkom i nasilju na internetu.

Zaštita djece i maloljetnika na internetu je jednako važna koliko i njihova zaštita u realnom svijetu. Djeca i maloljetnici pripadaju ranjivoj grupi korisnika interneta koji nisu svjesni svih opasnosti, među kojima je najopasnija pornografija. Uporedo sa stalnim tehnološkim razvojem i porastom broja korisnika interneta i značaj u svijetu interneta je sve veći, jer, nažalost, pruža velike mogućnosti za zloupotrebu djece. Internet je omogućio ekspanziju jednog od uznemirujućih oblika nasilja, a to je dječija pornografija, o čemu svjedoči rastući broj pornografskih sadržaja na stranicama interneta. Dječija pornografija postala je tako, prema podacima PU, jedan od raširenijih oblika seksualnog zlostavljanja djece i maloljetnika. Stalnim usavršavanjem i povećanjem dostupnosti upotrebe elektronskih sredstava komunikacije, zloupotreba dječije pornografije doseže nesagledive razmjere, što zahtijeva jedinstven sistem suprotstavljanja dječijoj pornografiji i drugim oblicima seksualnog iskorištavanja i zloupotrebe djece i maloljetnika te njezinog sprečavanja kako na međunarodnom tako i na nivou Bosne i Hercegovine. Pored toga, prisutno je i međuvršnjačko nasilje, koje također predstavlja opasnost za sigurnost mladih.

Plan aktivnosti koje će biti realizirane kroz Strategiju prema mladima 2024–2028. godine naveden je u tabeli koja slijedi.

Problem	Željeni rezultat	Aktivnosti
1. Općina nema uređen sistem videonadzora kako bi se mladi osjećali sigurno.	1.1. Osiguran sistem videonadzora u centralnim dijelovima regionalnih centara Hadžići, Pazarić i Tarčin. 1.2. Smanjen broj prekršaja javnog reda i mira po regionalnim centrima Hadžići, Pazarić i Tarčin gdje kao počiniocce krivičnih djela imamo mlade. 1.3. Poboljšana kontrola kretanje ljudi u pokretu u slučaju pojave većeg broja migranata u kampu Ušivak.	1.1.1. Uputiti dopise prema nadležnim ministarstvima za osiguravanje videonadzora na ključnim centralnim lokacijama po regionalnim centrima Tarčin, Pazarić i Hadžići u cilju poboljšanja sigurnosti i prevencije krivičnih djela. 1.1.2. Videonadzor koji je već osiguran u centralnom dijelu Hadžića, a koji često nije u funkciji, u saradnji sa nadležnim institucijama pustiti u funkciju. 1.2.1. Intenziviran rad policijskih službenika kroz patrolne obilaske, ali i kroz rad sa učenicima osnovnih i srednjih škola, uključeni i roditelji djece kao i nastavnici u rješavanje problema. 1.3.1. Kontinuirana međusobna saradnja i razmjena informacija sa IOM-om, uredom za strance i nadležnim ministarstvima, te održavanje informativnih sastanaka.
2. Na ključnim tačkama u općini zabilježen je nedostatak saobraćajne (horizontalne, radarske ili elektronske) signalizacije kako bi se mladi osjećali sigurno u saobraćaju.	2.1. Smanjen broj saobraćajnih nezgoda na kritičnim tačkama. 2.2. Smanjen broj činjenja višestrukih prekršaja u saobraćaju te bolja i adekvatnija sigurnost u saobraćaju.	2.1.1. Uputiti inicijativu od strane Općine prema MUP-u KS-a za uspostavljanje adekvatne radarske kontrole na najkritičnijoj lokaciji na području općine Hadžići – dionica od skretanja za Gradac do pumpe Bucomerc, gdje je zabilježen najvećih broj nesreća sa smrtnim posljedicama i težim tjelesnim povredama. 2.2.1. U saradnji sa nadležnim ministarstvom (Ministarstvo unutrašnjih poslova KS-a) ispitati i istražiti ostale kritične tačke te inicirati horizontalne, radarske ili elektronske kontrole na njima.
3. Mladi su izloženi riziku od različitih oblika nasilja, međuvršnjačkom i nasilju na internetu.	3.1. Mladi prijavljuju slučajeve međuvršnjačkog i cyber nasilja relevantnim institucijama i tijelima zaduženim za sigurnost.	3.1.1. Održati edukativne radionice o tome kako prepoznati i prijaviti različite oblike nasilja za učenike, nastavnike i roditelje.

	<p>3.2. Poboljšana sigurnost u školama, kako djece tako i nastavnog i stručnog osoblja.</p>	<p>3.1.2. Promovirati rad policije u zajednici.</p> <p>3.1.3. Održavati redovne zajedničke sastanke Policijske uprave sa predstavnicima škola, vijećima roditelja i Općine Hadžići.</p> <p>3.1.4. Učenici završnih razreda osnovne škole kao i srednjoškolci informirani su o različitim vidovima cyber nasilja, prepoznavanju pojava oblika kao i mogućnostima prevencije, zaštite i prijave.</p> <p>3.2.1. Dopis prema Ministarstvu unutrašnjih poslova KS-a kojim bi se iniciralo provođenje niza aktivnosti putem direktnih kontakata policijskih službenika u školama sa djecom, što bi rezultiralo smanjenim brojem delinkventnih slučajeva, međuvršnjačkog nasilja, korištenja nedozvoljenih supstanci i sl.</p> <p>3.2.2. Dopis nadležnom Ministarstvu obrazovanja – međusektorskom saradnjom raditi na zajedničkim aktivnostima i što većem angažmanu kroz direktne radionice, prezentacije i kontakt policijskih službenika na časovima odjeljenske zajednice.</p>
--	---	--

AKCIONI PLAN 2024–2028. GODINE I PLANIRANI GODIŠNJI TROŠKOVI

Operativni cilj 1: Unaprijediti sistem poticanja i razvoja formalnog i neformalnog obrazovanja.									
Problem	Rezultati	Aktivnosti	Vrijeme provođenja					Nosioci provedbe	Troškovi
			2024.	2025.	2026.	2027.	2028.		
1. Učenici nemaju mogućnost besplatnog korištenja javnog gradskog prijevoza u svim zonama.	1.1. Osigurana besplatna karta svim učenicima osnovnih i srednjih škola za korištenje javnog gradskog prijevoza u svim zonama prijevoza radi stjecanja formalnog i neformalnog obrazovanja, mobilnosti i manifestacija drugog karaktera.	1.1.1. Općinskom vijeću uputiti zahtjev od strane uprave škola za osiguravanje besplatnih karata za korištenje gradskog prijevoza učenicima osnovnih i srednjih škola. 1.1.2. Odluku Općinskog vijeća proslijediti Ministarstvu obrazovanja KS-a i Ministarstvu saobraćaja KS-a s ciljem osiguravanja besplatnih karata za učenike osnovnih i srednjih škola. 1.1.3. Kreirati prijedloge za budžetska izdvajanja kojim bi Općina Hadžići sufinansirala besplatan prijevoz svim učenicima u svim zonama na području općine.	x	x	x	x	x	Općinsko vijeće Hadžići Osnovne i srednje škole Min. obrazovanja Ministarstvo saobraćaja Kantona Sarajevo	Redovne aktivnosti
	1.2. Općina u saradnji sa ministarstvom unapređuje sistem obrazovanja.								
2. U Hadžićima ne postoje redovne linije gradskog prijevoza za učenike osnovnih i srednjih škola kao i studente.	2.1. Gradski prijevoz unaprijeđen i redovan na cijeloj općini.	2.1.1. Općinsko vijeće će proslijediti odluku/zahtjev Ministarstvu saobraćaja KS-a, u kojem će se prezentirati problem i posljedice koje neredovan gradski prijevoz ima na učenike i studente sa područja općine Hadžići, te tražiti njegovo rješavanje od strane nadležnog ministarstva.	x	x	x	x	x	Općina Hadžići Općinsko vijeće Hadžići Ministarstvo saobraćaja KS	Redovne aktivnosti

		<p>2.1.2. Kreirati set preporuka za unapređenje saobraćaja na području općine.</p> <p>2.1.3. Inicirati povećanje i redovan broj prijevoznih linija na području općine prema Ministarstvu saobraćaja KS-a.</p> <p>2.1.4. Nastaviti sufinansirati popravku autobusa i minibusa na kritičnim tačkama gdje su problemi sa prijevozom učenika i studenata najalarmantniji.</p>						Autobuski prijevoznici (GRAS, Centrotrans)	
3. Izbor zvanja srednjih škola nije u skladu sa potrebama mladih i tržišta rada.	3.1. Uvedena informatička gimnazija kao smjer u Srednjoškolskom centru Hadžići.	<p>3.1.1. Uraditi situacijsku analizu potreba za uvođenjem novog smjera na osnovu datog prijedloga.</p> <p>3.1.2. Na osnovu rezultata analize i zaključaka, uputiti inicijativu ka resornom ministarstvu i Vladi KS-a za uspostavljanje novog smjera.</p> <p>3.1.3. Jačanje kapaciteta nastavnog osoblja za vođenje ovog nastavnog procesa.</p> <p>3.1.4. Uspostaviti novo usmjerenje u Srednjoškolskom centru.</p>	x	x	x	x	x	<p>Srednjoškolski centar Hadžići</p> <p>Općinsko vijeće Hadžići</p> <p>Ministarstvo za odgoj i obrazovanje KS-a</p> <p>Vlada KS-a</p>	Redovne aktivnosti
4. Mladi nisu zadovoljni programom praktične nastave koju pohađaju.	4.1. Unaprijeđen sistem praktične nastave kroz detaljnije i obavezujuće ugovore sa ustanovama i firmama, ali i u samoj školi.	<p>4.1.1. Srednjoškolski centar treba revidirati ugovore i dostaviti plan i program obaveznog rada sa učenicima prema institucijama i firmama gdje učenici pohađaju praktičnu nastavu. Maksimalno koristiti postojeće kapacitete za ovu namjenu unutar škole.</p> <p>4.1.2. Iskoristiti prilike proširenja ponude praktične nastave s obzirom na to da na području ove općine svoje sjedište imaju neke od najvećih i najuspješnijih domaćih i inozemnih kompanija.</p>	x	x	x	x	x	<p>Srednjoškolski centar Hadžići</p> <p>Ministarstvo za odgoj i obrazovanje KS-a</p> <p>Općina Hadžići</p> <p>Institucije i firme sa kojima Srednjoškolski centar ima ugovor</p>	

								o izvođenju praktične nastave	
5. Trenutni kapaciteti vanjskog terena za izvođenje nastave sporta Srednjoškolskog centra Hadžići ne zadovoljavaju potrebe učenika.	5.1. Izgrađen vanjski sportski teren za učenike Srednjoškolskog centra Hadžići te stavljen u funkciju nastavnog procesa i izvođenja nastave sporta.	5.1.1. Općina će pripremiti potrebne dozvole za izgradnju sportskog terena. 5.1.2. Pripremiti projekat i svu neophodnu dokumentaciju za gradnju terena. 5.1.3. Osigurati sredstva od donatora te planirati izdvajanje budžetskih sredstava. 5.1.4. Izgradnja terena.	x	x	x			Srednjoškolski centar Općina Hadžići Ministarstvo za odgoj i obrazovanje KS-a Ministarstvo kulture i sporta KS-a Međunarodni donatori (IOM)	200.000,00
6. Nepotpuna provedba Zakona o zapošljavanju asistenata u nastavi za djecu sa poteškoćama u razvoju, što kao posljedicu ima nedovoljan broj asistenata u procesu formalnog obrazovanja.	6.1. Adekvatna briga o djeci sa poteškoćama u razvoju, što podrazumijeva potpunu primjenu Zakona o zapošljavanju asistenata u nastavi. Osiguran dovoljan broj asistenata u radu u odnosu na broj učenika sa poteškoćama u razvoju.	6.1.1. Srednjoškolski centar i osnovne škole trebaju uputiti dopis prema Općinskom vijeću. U dopisu će se elaborirati problem sa kojim se susreću profesori, asistenti u nastavi, učenici sa poteškoćama u razvoju i njihovi roditelji kako bi bio delegiran prema višim nivoima vlasti. 6.1.2. Općinsko vijeće treba uputiti dopis prema nadležnom ministarstvu u kojem će se tražiti poboljšanje obrazovnog procesa djece sa poteškoćama u razvoju u smislu angažiranja većeg broja asistenata u nastavi. 6.1.3. Unaprijediti neformalno obrazovanje učenika sa poteškoćama u razvoju kroz organizaciju radionica unutar K-HUB-a kako bi se ono osnažilo i kako bi se unaprijedilo njihovo mentalno zdravlje.						Srednjoškolski centar Općina Hadžići Općinsko vijeće Ministarstvo za odgoj i obrazovanje JU KSIRC Hadžići Službenik za mlade	2024: 2.000,00 2025: 2.000,00 2026: 2.000,00 2027: 3.000,00 2028: 3.000,00
7. Sadržaj neformalnog obrazovanja ne odgovara potrebama i	7.1. Aktivnosti iz oblasti neformalnog obrazovanja usklađene sa	7.1.1. Planirati Godišnji program rada škole koji uključuje segmente neformalnog obrazovanja.	x	x	x	x	x	Srednjoškolski centar Hadžići	2024: 2.000,00 2025: 2.000,00 2026: 4.000,00 2027: 4.000,00

<p>interesovanjima mladih.</p>	<p>potrebama mladih, uvrštene u godišnje programe rada škola, podržane budžetom Općine, te uvrštene u program rada Službe za opću upravu, društvene djelatnosti i zajedničke poslove.</p>	<p>7.1.2. U budžetu izdvojiti sredstva za provedbu aktivnosti u oblasti neformalnog obrazovanja.</p> <p>7.1.3. Služba za opću upravu, društvene djelatnosti i zajedničke poslove u svoj program rada treba uvrstiti aktivnosti u oblasti neformalnog obrazovanja.</p>						<p>Općinsko vijeće Hadžići</p> <p>Službenik za mlade</p> <p>Služba za opću upravu, društvene djelatnosti i zajedničke poslove</p>	<p>2028: 4.000.00</p> <p>Kroz redovno budžetsko izdvajanje: Ostale aktivnosti – obrazovanje</p>
--------------------------------	---	---	--	--	--	--	--	---	---

Operativni cilj 2: Stvarati stimulativan poslovni ambijent za mlade u kojem oni uče i razvijaju vještine jačajući kapacitete lokalne zajednice.									
Problem	Rezultati	Aktivnosti	Vrijeme provođenja					Nosioci provedbe	Troškovi
			2024	2025	2026	2027	2028		
1. Mladi nisu dovoljno informirani o programima zapošljavanja i javnim pozivima posebno sa viših nivoa vlasti.	1.1. Mladi su redovno i kontinuirano informirani o programima zapošljavanja i javnim pozivima svih nivoa vlasti putem kanala informiranja prilagođenih mladima te je povećan broj prijavljenih mladih po različitim programima koji se nude kao prilike.	1.1.1. Općina će na svojoj web-stranici i profilima na društvenim mrežama prenositi informacije o programima zapošljavanja i poticaju zapošljavanju. 1.1.2. Općina će organizirati dane otvorenih vrata za vlastite programe namijenjene mladima. 1.1.3. Prilikom objave javnih poziva oni će biti podijeljeni sa drugim medijima u Kantonu Sarajevo, a formati objava više prilagođeni mladima. 1.1.4. Općina će objavljivati pozitivne priče o uspjesima mladih iz prethodnih javnih poziva, a kako bi se mlade i na taj način motiviralo i ukazalo im se na priliku.	x	x	x	x	x	Općina Hadžići Zavod za zapošljavanje – Biro Hadžići Služba kabineta (službenik za mlade, službenik za informiranje) Služba za opću upravu Služba za privredu, finansije i inspekcijски nadzor	Redovne aktivnosti
2. Nedovoljno razvijena svijest kod mladih o aktivnom traženju posla.	2.1. Mladi su informirani o važnosti aktivnog traženja posla kao i pristupu koji bi bilo dobro da imaju.	2.1.1. Održavanje radionica za jačanje vještina zapošljivosti, pisanja CV-ja i drugih vještina za pronalazak zaposlenja. 2.1.2. Unaprijediti saradnju Općine i Biroa Hadžići u smislu dijeljenja informacija o programima zapošljavanja prema mladima.	x	x	x	x	X	Općina Hadžići Služba za privredu, finansije i inspekcijски nadzor Služba kabineta Zavod za zapošljavanje – Biro Hadžići	Redovne aktivnosti
	2.2. Mladi redovno posjećuju Biro i vrše poslovna savjetovanja s ciljem pronalaska zaposlenja.	2.2.1. Unaprijediti set poticajnih programa prema mladima u oblasti zapošljavanja i samozapošljavanja. 2.2.2. Kroz budžet Općine pružiti mladima kontinuiran sistem podrške za samozapošljavanje.	x	x	x	x	x	Općina Hadžići Služba za privredu, finansije i inspekcijски nadzor Služba kabineta Zavod za zapošljavanje – Biro Hadžići	Redovne aktivnosti
3. Mladi su sve manje zainteresirani za program stručnog osposobljavanja bez zasnivanja radnog odnosa.	3.1. Informacije o otvorenom javnom pozivu za radno osposobljavanje bez zasnivanja radnog odnosa se prema	3.1.1. Promocija programa stručnog osposobljavanja bez zasnivanja radnog odnosa na društvenim mrežama i portalima. 3.1.2. U toku trajanja javnog poziva organizirati dane otvorenih vrata ili sličnu						Služba za opću upravu, društvene djelatnosti i zajedničke poslove Služba kabineta (službenik za	Redovne aktivnosti

	mladima komuniciraju i promoviraju kanalima koje mladi koriste, a iz Analize položaja i potreba mladih je navedeno da su to Instagram, Facebook i YouTube.	aktivnost (informativna sesija), gdje će se odrediti službenik kojem će se svi potencijalni kandidati moći obratiti u vezi sa pitanjima i konsultacijama za javni poziv.						mlade i službenik za informiranje)	
4. Projekti i mjere za programe poticaja poduzetništvu nisu namijenjeni i usmjereni isključivo prema mladima.	4.1. Kreiran start-up program namijenjen isključivo populaciji mladih, te izrađen pravilnik sa kriterijima, osigurana budžetska stavka i objavljen javni poziv. Podržana tri start-up projekta populacije mladih.	4.1.1. Općina će kroz budžet osigurati stavku za podršku pokretanja start-up biznisa isključivo mladima, a sredstva će se dodjeljivati u skladu sa pravilnikom i javnim pozivom uz jasno definirane kriterije.		x	x	x	X	Općina Hadžići Služba kabineta općinskog načelnika Službenik za mlade Služba za privredu, finansije i inspeksijski nadzor	2025: 20.000,00 2026: 20.000,00 2027: 30.000,00 2028: 30.000,00
		4.1.2. Osigurati sistem edukacije i informiranja mladih o mogućnostima i prednostima samozapošljavanja od strane stručnih lica.		x	x	x	x	Općinski načelnik Općinsko vijeće Hadžići	2025: 2.000,00 2026: 3.000,00 2027: 3.000,00 2028: 3.000,00
5. Mladi smatraju da su nepotizam i korupcija u velikoj mjeri prisutni i da postoje pri zapošljavanju.	5.1. Uspostavljen sistem prevencije i sprečavanja slučajeva korupcije i nepotizma u oblasti zapošljavanja.	5.1.1. Upoznati i informirati mlade sa načinima prijave korupcije nadležnim institucijama i tijelima za borbu protiv korupcije. 5.1.2. Jednom godišnje održavati radionice unutar K-HUB-a o temi korupcije, prepoznavanja, načinima prijave i sl. 5.1.3. Usvojiti set mjera za prevenciju korupcije na nivou lokalne zajednice.	x	x	x	x	x	Služba za opću upravu Službenik za mlade JU KSIRC Hadžići K-HUB Hadžići Udruženja Nadležna tijela za borbu protiv korupcije u Kantonu Sarajevo Nevladine organizacije koje se bave ovom temom	2024: 500,00 2025: 1.000,00 2026: 1.000,00 2027: 1.000,00 2028: 1.000,00

Operativni cilj 3: Kreirati nove programe institucije vlasti kojima se ostvaruje socijalna sigurnost mladih uz podršku viših nivoa vlasti.										
Problem	Rezultati	Aktivnosti	Vrijeme provođenja					Nosioci provedbe	Troškovi	
			2024	2025	2026	2027	2028			
1. Inkluzivno obrazovanje ne odgovara na potrebe mladih.	1.1. Inkluzivno obrazovanje zadovoljava potrebe svih učenika kojima je takav vid nastave potreban. Osiguran adekvatan broj asistenata u nastavi s obzirom na broj učenika sa poteškoćama u razvoju.	1.1.1. Općinsko vijeće na osnovu dopisa i potreba škola upućuje dopis prema nadležnom Ministarstvu za odgoj i obrazovanje u cilju osiguravanja dovoljnog broja asistenata u nastavnom procesu na adekvatan broj učenika koji pohađaju škole na području općine. 1.1.2. Uz osiguran dovoljan broj asistenata, pružiti podršku i aktivnostima na polju neformalnog obrazovanja mladih osoba sa teškoćama u razvoju organiziranjem radionica u K-HUB-u.	x	x	x	x	X	Općina Hadžići Općinsko vijeće Hadžići Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice KS-a Osnovne škole JU Srednjoškolski centar Službenik za mlade	Redovne aktivnosti	
	1.2. Kroz projekte podržati neformalne vidove inkluzivnog obrazovanja kroz prostor za mlade K-HUB.	1.2.1. Putem javnog poziva za dodjelu sredstava sa granta „Projekti mladih“ pružiti podršku projektima inkluzije s obzirom na to da se radi o osjetljivim kategorijama. Svaka aktivnost za mlade sa poteškoćama u razvoju i sa invaliditetom na području općine Hadžići od velikog je značaja zbog udaljenosti od centra grada, gdje roditelji moraju odvoziti djecu da bi provodila određene aktivnosti iz neformalnog obrazovanja.	x	x	x	x	x	Služba kabineta općinskog načelnika – Službenik za mlade JU KSIRC Srednjoškolski centar Udruženja	Kontinuirana podrška kroz finansiranje/sufinansiranje projekata za mlade u okviru budžetske stavke „Projekti mladih“	
2. Nedovoljni materijalni, finansijski, infrastrukturni i ljudski kapaciteti za	2.1. Svi parkovi u izgradnji prilagođeni djeci i mladima sa poteškoćama u razvoju.	2.1.1. Inicijativa prema nadležnoj službi Općine za uređenje parkova u izgradnji tako da budu prilagođeni djeci i mladima sa invaliditetom i poteškoćama u razvoju.	x	x	x	x	x	Općina – nadležne službe: Služba kabineta Služba za boračko-invalidsku,	Redovne aktivnosti	

<p>pružanje socijalnih usluga mladima, djeci sa poteškoćama u razvoju i sl.</p>	<p>2.2. Rukohvati i pristupi institucijama prilagođeni da budu funkcionalno za osobe s invaliditetom. 2.3. Ojačan kadrovski kapacitet Centra za socijalni rad. 2.4. Na semaforima prilagođena zvučna signalizacija. 2.5. Kroz budžet Općine osigurano finansiranje kupovine dva stana godišnje za osobe sa invaliditetom i poteškoćama u razvoju, a u skladu sa utvrđenim pravilnikom usvojenim na Općinskom vijeću.</p>	<p>2.1.2. Ispitati potrebe po mjesnim zajednicama u kojima će se u budućnosti raditi na izgradnji igrališta, sportskih ploha i parkova. 2.3.1. Osigurana sredstva za nove kadrove i jačanje postojećih pri Centru za socijalni rad. Raspisan poziv za zapošljavanje kadra i uposlen nedostajući kadar. 2.4.1. Inicijativa prema MUP-u i Ministarstvu saobraćaja za uvođenje zvučne signalizacije na semaforima. 2.5.1. Izraditi pravilnik za sufinansiranje kupovine stanova osobama sa invaliditetom te ga uputiti prema OV Hadžići na usvajanje. 2.5.2. Raspisati javni poziv za sufinansiranje u skladu sa kriterijima i već osiguranom budžetskom stavkom za ovu namjenu.</p>						<p>socijalnu i zdravstvenu zaštitu, Općinsko pravobranilaštvo, Općinsko vijeće, Služba za razvoj i stambeno-komunalne poslove Komisija za dodjelu stanova</p> <p>Nadležna ministarstva: Ministarstvo saobraćaja KS-a, Ministarstvo unutrašnjih poslova KS-a, Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice</p> <p>Centar za socijalni rad Hadžići i Kanton Sarajevo</p> <p>Mjesne zajednice</p>	
<p>3. Mladi koji se nalaze u stanju socijalne potrebe se slabije uključuju u aktivnosti omladinskih udruženja.</p>	<p>3.1. Mladi koji se nalaze u stanju socijalne potrebe se uključuju u rad omladinskih organizacija na</p>	<p>3.1.1. Kontinuirano se provode radionice sa mladima u stanju socijalne potrebe u saradnji sa psiholozima i socijalnim radnicima kroz Centar za socijalni rad i Srednjoškolski centar.</p>						<p>Općina Hadžići Službenik za mlade JU KSIRC i K-HUB JU Centar za socijalni rad Hadžići</p>	<p>U skladu sa budžetom Općine izdvojena sredstva kroz grant „Projekti mladih“ – do 1.000,00 KM</p>

	području općine Hadžići te daju vlastite prijedloge za unapređenje svog položaja.	3.1.2. Mladi u stanju socijalne potrebe aktiviraju se u različitim aspektima društvenog života te doprinose zajednici kroz aktivnosti u omladinskim organizacijama.						Udruženja mladih Škole	
4. Neriješeno stambeno pitanje mladih – nedostatak budžetskih sredstava za podršku mladima.	4.1. Povećana budžetska izdvajanja za stambeno zbrinjavanje mladih u Kantonu Sarajevo i povećan broj aplikata za ova sredstva sa područja općine Hadžići.	4.1.1. Općina Hadžići i Općinsko vijeće Hadžići putem dopisa i u skladu s potrebama mladih prema višim nivoima vlasti i nadležnom ministarstvu iniciraju povećavanje budžetskih izdvajanja za rješavanje stambenog pitanja mladih. 4.1.2. Općina putem svojih kanala informira mlade o javnom pozivu kantonalnog ministarstva za subvencioniranje rješavanja stambenog pitanja mladih.	x	x	x	x	x	Općina Hadžići Općinski načelnik Općinsko vijeće Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša Kantona Sarajevo	Redovne aktivnosti

Operativni cilj 4: U sistemu zdravstvene zaštite ponuditi programe koji su usmjereni na edukaciju mladih i mjere prevencije.									
Problem	Rezultati	Aktivnosti	Vrijeme provođenja					Nosioci provedbe	Troškovi
			2024	2025	2026	2027	2028		
1. Nedovoljna osviještenost o važnosti obavljanja ginekoloških pregleda i dostupnosti besplatne HPV vakcinacije za djevojke od 11 do 26 godina.	1.1. Povećan postotak djevojaka koje obavljaju redovne ginekološke preglede.	1.1.1. Edukacija mladih u osnovnim školama kao i srednjoj školi na nivou općine o važnosti obavljanja ginekoloških pregleda. 1.1.2. Kampanja podizanja svijesti putem web-platforme i društvenih mreža Općine kao i udruženja i klubova koji djeluju na području općine o važnosti obavljanja redovnih ginekoloških pregleda te dostupnosti besplatne HPV vakcine za mlade žene. 1.1.3. Iznalaženje mogućnosti za angažman ginekologinje.	x	x	x	x	X	Općina Hadžići Zdravstveni savjet Dom zdravlja Hadžići Zavod za zaštitu žena i materinstva – lokalitet Hadžići Porodične ambulante Kantonalno ministarstvo zdravstva Osnovne škole i Srednjoškolski centar Hadžići Web-platforma i društvene mreže Općine	2024: 1.500,00 2025: 1.500,00 2026: 3.000,00 2027: 3.000,00 2028: 3.000,00
	1.2. Povećan postotak vakcinacije među djevojčicama i djevojkama u svrhu prevencije nastanka HPV virusa.		x	x	x	x	x		
2. Nedovoljna informiranost mladih o reproduktivnom zdravlju, koje je i dalje percipirano kao tabu tema.	2.1. Povećana svijest mladih o važnosti reproduktivnog zdravlja.	2.1.1. Edukacija mladih u osnovnim i srednjoj školi na nivou općine o reproduktivnom zdravlju. 2.1.2. Kampanja podizanja svijesti putem web-platforme i društvenih mreža Općine o reproduktivnom zdravlju. 2.1.3. Online predavanja o temi reproduktivnog zdravlja mladih za sve koji nisu pokriveni obrazovnim sistemom.	x	x	x	x	x	Općina Hadžići Zdravstveni savjet Dom zdravlja Hadžići Zavod za zaštitu žena i materinstva – lokalitet Hadžići Porodične ambulante	2024: 1.000,00 2025: 1.500,00 2026: 1.500,00 2027: 2.000,00 2028: 2.000,00
	2.2. Razbijanje predrasuda i strahova koji su vezani za odlazak ginekologu.								

	2.3. Povećana svijest o opasnostima spolno prenosivih bolesti, njihovim posljedicama po zdravlje i važnosti korištenja zaštite prilikom seksualnog odnosa.								Kantonalno ministarstvo zdravstva Osnovne škole i Srednjoškolski centar Hadžići Web-platforma i društvene mreže Općine	
3. Nedovoljna osviještenost o važnosti obavljanja redovnih sistematskih pregleda i prevencije bolesti.	3.1. Svi mladi obavljaju sistematski pregled jednom godišnje i tako preveniraju potencijalne bolesti.	3.1.1. Općina organizira sistematski pregled za sve mlade jednom godišnje na Svjetski dan zdravlja (7. april) u saradnji sa JU Dom zdravlja Hadžići. 3.1.2. Edukacija mladih u sklopu časa odjeljske zajednice o važnosti obavljanja redovnih sistematskih pregleda i brige o zdravlju. 3.1.3. Edukacija roditelja na roditeljskim sastancima i vijeću roditelja o važnosti obavljanja sistematskih pregleda za njihovu djecu. 3.1.4. Objave na web-platfomi i društvenim mrežama edukativnog sadržaja o važnosti brige o zdravlju i redovnog posjećivanja ljekara.	x	x	x	x	X	Općina Hadžići Zdravstveni savjet Dom zdravlja Hadžići Porodične ambulante Kantonalno ministarstvo zdravstva Osnovne škole i Srednjoškolski centar Hadžići Web-platforma i društvene mreže Općine	2024: 1.000,00 2025: 1.500,00 2026: 1.500,00 2027: 2.000,00 2028: 2.000,00	
	3.2. Veća informiranost o štetnosti suplemenata i njihovoj pravilnoj upotrebi.	3.2.1. Organizirati predavanja i edukacije mladima u teretanama, JU KSIRC Hadžići i sportskim organizacijama i udruženjima, prostoru za mlade K-HUB o štetnosti prekomjerne upotrebe suplemenata, odnosno informiranje o njihovoj pravilnoj upotrebi.	x	x	x	x	x	Općina Hadžići Zdravstveni savjet Dom zdravlja Hadžići Kantonalno ministarstvo zdravstva Teretane JU KSIRC Hadžići	2024: 1.000,00 2025: 1.000,00 2026: 1.000,00 2027: 1.000,00 2028: 1.000,00	

								Sportska udruženja i organizacije Web-platforma i društvene mreže Općine	
4. Nedostatak informiranosti kod mladih o dostupnosti Centra za mentalno zdravlje i o uslugama psihologa i psihijatra.	4.1. Smanjene predrasude u vezi s posjetom psihologu i psihijatru. 4.2. Mladi su informirani o uslugama dostupnim u Centru za mentalno zdravlje.	4.1.1. Organizirati predavanja o važnosti očuvanja mentalnog zdravlja i dati tačne smjernice o rješavanju vlastitih problema u prostoru za mlade K-HUB. 4.1.2. Organizacije koje se bave temom mentalnog zdravlja u saradnji sa domom zdravlja, a uz koordinaciju službenika za mlade, provode radionice za mlade u domenu zdravstvene zaštite sa fokusom na mentalno zdravlje.	x	x	x	x	x	Općina Hadžići Zdravstveni savjet Dom zdravlja Hadžići Centar za mentalno zdravlje Porodične ambulante Kantonalno ministarstvo zdravlja Osnovne škole i Srednjoškolski centar Hadžići Web-platforma i društvene mreže Općine	2024: 1.000,00 2025: 1.000,00 2026: 1.000,00 2027: 1.000,00 2028: 1.000,00
5. Mladi koji koriste psihoaktivne supstance.	5.1. Strožija kontrola protoka psihoaktivnih supstanci i njihovo smanjeno korištenje.	5.1.1. Predavanja i edukacije u osnovnim i srednjim školama o štetnosti korištenja psihoaktivnih supstanci i posljedicama koje ostavljaju na mlade i njihovo zdravlje. 5.1.2. Online kampanje za informiranje mladih o štetnosti i opasnosti korištenja psihoaktivnih supstanci.	x	x	x	x	x	Općina Hadžići Zdravstveni savjet Dom zdravlja Hadžići Kantonalno ministarstvo zdravlja Osnovne škole i Srednjoškolski centar Hadžići Polijska stanica Hadžići – MUP KS-a Web-platforma i društvene mreže Općine	2024: 1.000,00 2025: 1.000,00 2026: 1.000,00 2027: 1.000,00 2028: 1.000,00

6. Rad specijalističkih službi u Domu zdravlja Hadžići je nedovoljan da zadovolji minimum potreba stanovnika općine, a samim tim i mladih.	6.1. Specijalističke ambulante u okviru svojih radnih dana redovno na raspolaganju imaju specijaliste u oblasti svojih nadležnosti, te su zdravstvene potrebe svih stanovnika, a time i mladih, zadovoljene na adekvatan način.	6.1.1. Zdravstveni savjet putem Općinskog vijeća, a prema Kantonalnom ministarstvu zdravstva, kontinuirano apeluje i iznosi probleme u radu specijalističkih službi te zahtijeva da se pronađe adekvatno rješenje. 6.1.2. Kantonalno ministarstvo zdravstva u saradnji sa Domom zdravlja Hadžići radi na otklanjanju problema sa kojima se susreće stanovništvo, te provodi mjere kojima će rad specijalističkih službi biti na raspolaganju građanima općine.	x	x	x	x	x	Kantonalno ministarstvo zdravstva Dom zdravlja Hadžići Općina Hadžići Općinsko vijeće Hadžići Zdravstveni savjet	Redovne aktivnosti
--	---	---	---	---	---	---	---	--	--------------------

Operativni cilj 5: Obogatiti kulturni sadržaj za mlade na području općine i kontinuirano podržavati i promovirati kulturne i sportske događaje.									
Problem	Rezultati	Aktivnosti	Vrijeme provođenja					Nosioci provedbe	Troškovi
			2024	2025	2026	2027	2028		
1. Mladi nemaju na raspolaganju dovoljan broj kulturnih manifestacija prilagođenih mladima koje bi ih zanimale.	1.1. Povećan broj kulturnih manifestacija (kinoprojekcije, predstave, likovne izložbe), te povećanje njihove posjećenosti.	1.1.1. Saradnja sa registriranim udruženjima i ustanovama te nadležnim ministarstvom iz oblasti kulture u KS-u.	x	x	x	x		Općina Hadžići Službenik za mlade Službenik za kulturu JU KSIRC Hadžići Direktor JU KSIRC Ministarstvo kulture i sporta KS-a	Redovne aktivnosti
	1.2. Povećan interes mladih za kulturom i učestvovanjem u organizaciji kulturnih manifestacija.	1.2.1. Ispitivanje potreba i zanimanja mladih kako bi oni iskazali svoje interese u ovoj oblasti. 1.2.2. Promjena pristupa prema mladima uz pomoć korištenja društvenih mreža koje su popularne među mladima objavljivanjem poziva za događaje iz oblasti kulture.						Općina Hadžići Službenik za mlade Službenik za kulturu Službenik za informiranje JU KSIRC Hadžići Osnovne škole	Redovne aktivnosti

								Srednjoškolski centar	
2. Na području općine Hadžići ne postoji udruženje koje se u svom radu primarno bavi kulturom.	2.1. Postoje registrirana udruženja koja se bave kulturom na području općine Hadžići.	2.1.1. Poticanje mladih za osnivanje udruženja kroz radionice i edukativne sadržaje. 2.1.2. Na društvenim mrežama Općina i javne ustanove promoviraju svoj rad i prilike koje se nude u oblasti kulture. 2.1.3. Podržati osnivanje i rad sekcija i udruženja, projekata koji će promovirati i organizirati kulturne sadržaje.	x	x	x	x		Općina Hadžići JU KSIRC Hadžići Škole Udruženja Mjesne zajednice	2024: 2.000,00 2025: 2.000,00 2026: 3.000,00 2027: 3.000,00 2028: 3.000,00
3. Na području općine ne postoji kino.	3.1. Mladi uživaju u filmskim sadržajima najmanje jednom mjesečno. Uveden i dostupan novi kinosadržaj kako bi mladi kvalitetno provodili svoje slobodno vrijeme.	3.1.1. Nabavka kinoopreme i saradnja sa drugim kinima. 3.1.2. Ispitati kapacitete multimedijalne sale za namjenu projekcije filmova. 3.1.3. Aplicirati sa projektom za uvođenje kina kao novog sadržaja na području općine u cilju dobijanja sredstava od međunarodnih organizacija. 3.1.4. Saradnja sa multimedijalnom salom na projekciji filmova i drugih sadržaja zanimljivih mladima u multimedijalnoj sali.	x	x	x	x		Općina Hadžići Službenik za mlade Službenik za kulturu Službenik Općine zadužen za multimedijalnu salu Multimedijalna sala Općine Hadžići JU KSIRC Hadžići Donatori	100.000,00
4. Na području općine nije usvojena odluka o udruženjima od posebnog značaja za općinu Hadžići iz oblasti kulture i sporta čiji će rad biti podržan kroz budžet Općine.	4.1. Usvojena odluka o udruženjima od posebnog značaja iz oblasti kulture, sporta, mladih itd.	4.1.1. Izrada pravilnika o kriterijima za određivanje udruženja od posebnog značaja na području općine Hadžići. 4.1.2. Inicijativa za usvajanje odluke o proglašenju udruženja od posebnog interesa prema Općinskom vijeću. 4.1.3. Podržan rad udruženja od posebnog značaja kroz budžet Općine.	x	x	x	x		Općinski načelnik Općinsko vijeće Službenik za kulturu i sport Službenik za mlade Pomoćnici načelnika	Redovna budžetska izdvajanja

<p>5. Multimedijalna sala Općine nije dovoljno iskorištena za sadržaje iz oblasti kulture i umjetnosti.</p>	<p>5.1. Multimedijalna sala predata na upravljanje JU KSIRC Hadžići te se kontinuirano održavaju aktivnosti i sadržaj iz oblasti kulture u ovoj sali.</p>	<p>5.1.1. Donesena odluka o upravljanju multimedijalnom salom u sklopu JU KSIRC. 5.1.2. Kreirana procedura upravljanja i korištenja multimedijalne sale u sklopu JU KSIRC. 5.1.3. Promotivne aktivnosti putem oficijelnih kanala informiranja Općine, JU KSIRC, te izrada web-stranice i profila društvenih mreža putem kojih će se promovirati aktivnosti koje će biti provođene u multimedijalnoj sali. 5.1.4. Uspostavljena saradnja sa nadležnim ministarstvom kako bi se obogatila ponuda kulturnih sadržaja u multimedijalnoj sali. 5.1.5. Kontinuirana podrška aktivnostima iz oblasti kulture kroz budžetska izdvajanja.</p>		x	x			<p>Općinski načelnik Općinsko vijeće JU KSIRC Ministarstvo kulture i sporta KS-a</p>	<p>Redovna budžetska izdvajanja sa granta „Ostale aktivnosti – kultura“</p>
<p>6. Ne postoji javni bazen otvorenog ili zatvorenog tipa.</p>	<p>6.1. Uspostavljena međusobna saradnja Srednjoškolskog centra i hotela Tarčin Forest Resort and Spa, koja će kao rezultat imati niže cijene propusnica za učenike sa područja općine Hadžići.</p>	<p>6.1.1. Inicirati i organizirati sastanak Općine, škole i hotela. 6.1.2. Dogovoriti i predložiti najefikasniji sistem putem kojeg će mladi po povoljnim cijenama koristiti usluge bazena. 6.1.3. Sufinansirati dio sredstava od strane Općine.</p>	x	x	x	x	x	<p>Općina Hadžići Srednjoškolski centar Hadžići Hoteli</p>	<p>Redovne aktivnosti</p>
<p>7. Mladi zbog povećane upotrebe pametnih telefona i provođenja slobodnog vremena korištenjem društvenih mreža sve manje čitaju te ne</p>	<p>7.1. Povećan broj mladih koji koriste usluge JU „Biblioteka Sarajeva“ – Odjeljenje Hadžići.</p>	<p>7.1.1. Promovirati čitalačke navike kod mladih finansiranjem besplatne članarine za mlade od 15 do 30 godina, te osigurati besplatne članarine za 50 mladih godišnje.</p>		x	x	x	x	<p>Općinski načelnik Službenik za mlade u Općini Hadžići Službenik za kulturu u Općini</p>	<p>1.000,00 godišnje</p>

posjećuju biblioteku u Hadžićima.								JU „Biblioteka Sarajeva“ – Odjeljenje Hadžići	
-----------------------------------	--	--	--	--	--	--	--	---	--

Operativni cilj 6: Uspostaviti adekvatnu sistemsku podršku omladinskom organiziranju i razvoju projekata za mlade te nastaviti poticati razvoj omladinskog sektora.

Problem	Rezultati	Aktivnosti	Vrijeme provođenja					Nosioci provedbe	Troškovi
			2024	2025	2026	2027	2028		
1. Mladi nemaju dostupne informacije za mlade na jednom mjestu.	1.1. Uspostavljena posebna „sekcija“ pod nazivom „MLADI“ na web-portalu Općine sa svim potrebnim informacijama i programima/prilikama koje se nude mladima u lokalnoj zajednici.	1.1.1. Prikupljanje svih potrebnih informacija (uredbe, pravilnici, javni pozivi i sl.) koje će biti objavljene u posebnoj sekciji. 1.1.2. Ažurirani i prezentirani zakonski i podzakonski akti, odluke, javni pozivi, registri, linkovi iz ove oblasti te dodani pod sekciju „mladi“. 1.1.3. Odabir i distribucija na web-stranici Općine. 1.1.4. Prilagođen način komunikacije prema mladima putem društvenih mreža koje koriste – Facebook, Instagram, YouTube.	x					Općina Hadžići Službenica za mlade Službenik za informiranje Služba za opću upravu, društvene djelatnosti i zajedničke poslove Eksterna kompanija za podršku web-stranici sa kojom Općina ima ugovor	Redovne aktivnosti
2. Mladima nije osigurana posebna budžetska stavka za mobilnost mladih.	2.1. Osigurana stavka za mobilnost mladih u budžetu Općine koja će jačati aktivizam mladih, odnosno njihova znanja, vještine i kapacitete	2.1.1. Inicijativa prema općinskom načelniku/Općinskom vijeću/Službi za privredu, finansije i inspekcijski nadzor za uvrštavanje stavke za mobilnost mladih u budžet Općine. 2.1.2. Izrada pravilnika i kriterija za odabir aplikacija za mobilnost mladih.	x	x				Općina Hadžići Općinsko vijeće Službenik za mlade Pomoćnik za privredu, finansije i inspekcijski nadzor	5.000,00 godišnje, a odnosi se samo na putne troškove takmičenja, troškove kotizacije, troškove boravka

	<p> kroz seminare i radionice na koje će odlaziti, a pri povratku bi bili u mogućnosti prenijeti stečena znanja i vještine u svoju zajednicu.</p>	<p>2.1.3. Uvođenje stavke za mobilnost mladih u budžet Općine. 2.1.4. Promocija mobilnosti od strane omladinskih organizacija koje djeluju na području općine.</p>							<p>te viza za odlazak POJEDINACA na razne edukacije, seminare i treninge, konferencije, konvencije, takmičenja, stručna usavršavanja i slične skupove.</p>
<p>3. Mladi nisu dovoljno zainteresirani i informirani o prostoru za mlade K-HUB.</p>	<p>3.1. Mladi su informirani i zainteresirani za prostor za mlade K-HUB i redovno ga koriste za različite aktivnosti.</p>	<p>3.1.1. Informiranje o prostoru putem škola, odjeljenskih zajednica, društvenih mreža JU KSIRC-a i kanala Općine. 3.1.2. Informiranje putem udruženja koja okupljaju mlade o dostupnosti prostora K-HUB za mlade za aktivnosti koje žele organizirati. 3.1.3. Redovno informiranje mladih o aktivnostima koje se dešavaju unutar K-HUB-a. 3.1.4. Organiziranje otvorenih vrata K-HUB-a. 3.1.5. Provođenje kreativnih i zabavnih aktivnosti u prostoru za mlade u cilju privlačenja mladih da koriste prostor. 3.1.6. Organiziranje aktivnosti za starije u prostoru za mlade kako bi se potakla međugeneracijska saradnja – neformalna druženja profesora i učenika kroz društvene igre i sl.</p>	x	x	x	x	x	<p>Općina Službenik za mlade Službenik za informiranje Direktor JU KSIRC Škole Udruženja</p>	<p>Kontinuirana podrška kroz finansiranje/sufinansiranje projekata za mlade u okviru budžetske stavke „Projekti mladih“ Redovne aktivnosti</p>
<p>4. Mladima nedostaje kvalitetna ponuda volonterskih programa.</p>	<p>4.1. Mladi imaju adekvatnu i raznovrsnu ponudu volonterskih</p>	<p>4.1.1. Animirati mlade o važnosti volonterskih akcija za dobrobit zajednice kroz sportsku i ekološku zajednički organiziranu volontersku akciju u organizaciji Službe kabineta i Službe za</p>	x	x	x	x	x	<p>Općina Službenik za mlade Službenik za informiranje</p>	<p>2.000,00 KM</p>

	programa i za nju su zainteresirani.	opću upravu, udruženja koja koriste grantove za sport i mlade, škola te neformalnih grupa mladih. 4.1.2. Kreiranje i uvođenje novih volonterskih programa u sadržaj koji se nudi mladima. 4.1.3. Istražiti interese mladih za volontiranjem.						Službenik za kulturu i sport Direktor JU KSIRC Hadžići Udruženja JU Srednjoškolski centar – Vijeće učenika Osnovne škole – završni razredi Neformalne grupe mladih	
5. Nedovoljan broj omladinskih organizacija koje okupljaju mlade i koje bi formirale vijeće mladih Općine Hadžići.	5.1. Tri omladinske organizacije upisane u Registar omladinskih organizacija, formirano vijeće mladih Općine i podržano kroz budžetsku stavku i kroz prostor za mlade K-HUB.	5.1.1. Organizacija sastanaka sa postojećim udruženjima, neformalnim grupama mladih, Vijećem učenika Srednjoškolskog centra kako bi se potakli omladinski aktivizam i organizacija iz različitih oblasti. 5.1.2. Dijalozi sa mladima unutar K-HUB-a. 5.1.3. Javni poziv za upis u spisak omladinskih organizacija. 5.1.4. Dovoljan broj aktivnih omladinskih organizacija koje će moći formirati vijeće mladih Općine Hadžići. 5.1.5. Pokretanje aktivnosti na formiranju vijeća mladih od postojećih omladinskih udruženja koja djeluju u općini. 5.1.6. Osigurana budžetska stavka za vijeće mladih. 5.1.7. Za organizacije koje su u registru omladinskih organizacija predviđeno dodatno bodovanje prilikom prijave na javni poziv za projekte mladih.		x	x	x		Općina Službenik za mlade Službenik za informiranje Pomoćnik za privredu, finansije i inspekcijski nadzor Općinski načelnik Općinsko vijeće Komisija za sport i mlade	2026: 5.000,00 2027: 5.000,00 2028: 5.000,00
6. Nedovoljno samoinicijativno zalaganje Komisije za	6.1. Komisija za sport i mlade ostvaruje redovnu komunikaciju	6.1.1. Komisija predlaže inicijative koje su usmjerene prema poboljšanju položaja mladih u općini.	x	x	x	x	x	Općina Služba Općinskog vijeća	Redovne aktivnosti

<p>sport i mlade, te nedovoljna aktivnost i iskorištenost za bavljenje pitanjima i potrebama mladih na području općine.</p>	<p>sa predstavnicima mladih s ciljem poboljšanja položaja mladih, radi se na jačanju kapaciteta ove komisije, a u svom sastavu ima predstavnika mladih.</p>	<p>6.1.2. Izraditi kriterije za odabir predstavnika mladih u Komisiju za sport i mlade. 6.1.3. U rad Komisije je uključen i član koji predstavlja mlade, a nije član nijedne političke organizacije. 6.1.4. U saradnji sa Institutom za razvoj mladih KULT, vijećem mladih ili nekom drugom organizacijom jačati kapacitete Komisije za sport i mlade kroz prezentacije na kojima će im se predstaviti Zakon o mladima FBiH i odgovornosti koje Komisija ima. Prezentirati im okvire u kojima Komisija može djelovati.</p>						<p>Služba kabineta općinskog načelnika Komisija za sport i mlade Službenik za mlade Udruženja koja okupljaju mlade</p>	<p>2025: 1.000,00 – nakon provedenih izbora i formiranja nove komisije za pitanja mladih</p>
---	---	--	--	--	--	--	--	--	--

Operativni cilj 7: Uspostaviti sistem sigurnost gdje su mladi informirani i educirani o oblicima nasilja u zajednici i školi, znaju kome se obratiti u rizičnim situacijama, a sistem videonadzora najfrekventnijih ulica i saobraćajnica bi pružao dodatnu sigurnost.

Problem	Rezultati	Aktivnosti	Vrijeme provođenja					Nosioci provedbe	Troškovi
			2024	2025	2026	2027	2028		
1. Općina nema uređen sistem videonadzora kako bi se mladi osjećali sigurno.	1.1. Osiguran sistem videonadzora u centralnim dijelovima regionalnih centara Hadžići, Pazarić i Tarčin.	1.1.1. Uputiti dopise prema nadležnim ministarstvima za osiguravanje videonadzora na ključnim centralnim lokacijama po regionalnim centrima Tarčin, Pazarić i Hadžići u cilju poboljšanja sigurnosti i prevencije krivičnih djela. 1.1.2. Videonadzor koji je već osiguran u centralnom dijelu Hadžića, a koji često nije u funkciji u saradnji sa nadležnim institucijama pustiti u funkciju.	x	x				Općina Hadžići Policajska uprava Hadžići – policijska stanica MUP Kantona Sarajevo	Redovne aktivnosti
	1.2. Smanjen broj prekršaja javnog reda i	1.2.1. Intenziviran rad policijskih službenika kroz patrolne obilaske, ali i kroz	x	x	x	x	X	Općina Hadžići	Redovne aktivnosti

	mira po regionalnim centrima Hadžići, Pazarić i Tarčin gdje kao počinioce krivičnih djela imamo mlade.	rad sa učenicima osnovnih i srednjih škola, uključeni i roditelji djece kao i nastavnici u rješavanje problema.							Policijska stanica Hadžići Škole na području općine	
	1.3. Poboljšana kontrola kretanja ljudi u pokretu u slučaju pojave većeg broja migranata u kampu Ušivak.	1.3.1. Kontinuirana međusobna saradnja i razmjena informacija sa IOM-om, Uredom za strance i nadležnim ministarstvima, te održavanje informativnih sastanaka.	x	x	x	x	x		Općina Hadžići IOM – Međunarodna organizacija za migracije Ured za strance Nadležna kantonalna i federalna ministarstva	
2. Na ključnim tačkama u općini zabilježen je nedostatak saobraćajne (horizontalne, radarske ili elektronske) signalizacije kako bi se mladi osjećali sigurno u saobraćaju.	2.1. Smanjen broj saobraćajnih nezgoda na kritičnim tačkama.	2.1.1. Uputiti inicijativu od strane Općine prema MUP-u KS-a za uspostavljanje adekvatne radarske kontrole na najkritičnijoj lokaciji na području općine Hadžići – dionica od skretanja za Gradac do pumpe Bucomerc, gdje je zabilježen najvećih broj nesreća sa smrtnim posljedicama i težim tjelesnim povredama.	x						Općina Hadžići Ministarstvo unutrašnjih poslova KS-a Ministarstvo saobraćaja KS-a	Redovne aktivnosti
	2.2. Smanjen broj činjenja višestrukih prekršaja u saobraćaju te bolja i adekvatnija sigurnost u saobraćaju.	2.2.1. U saradnji sa nadležnim ministarstvom (Ministarstvo unutrašnjih poslova KS-a) ispitati i istražiti ostale kritične tačke te inicirati horizontalne, radarske ili elektronske kontrole na tim mjestima.								Redovne aktivnosti

3. Mladi su izloženi riziku od različitih oblika nasilja, međuvršnjačkom i nasilju na internetu.	3.1. Mladi prijavljuju slučajeve međuvršnjačkog i cyber nasilja relevantnim institucijama i tijelima zaduženim za sigurnost.	3.1.1. Održati edukativne radionice o tome kako prepoznati i prijaviti različite oblike nasilja za učenike, nastavnike i roditelje. 3.1.2. Promovirati rad policije u zajednici. 3.1.3. Održavati redovne zajedničke sastanke Policijske uprave sa predstavnicima škola, vijeća roditelja i Općine Hadžići. 3.1.4. Učenici završnih razreda osnovne škole kao i srednjoškolci informirani su o vidovima cyber nasilja, prepoznavanju pojava oblika kao i mogućnostima prevencije, zaštite i prijave.	x	x	x	x	x	Općina Hadžići Udruženja na području općine Škole Policijska stanica Vijeća roditelja	2024: 1.000,00 2025: 1.000,00 2026: 1.000,00 2027: 1.000,00 2028: 1.000,00
	3.2. Poboljšana sigurnost u školama, kako djece tako i nastavnog i stručnog osoblja.	3.2.1. Dopis prema Ministarstvu unutrašnjih poslova KS-a kojim bi se iniciralo provođenje niza aktivnosti putem direktnih kontakata policijskih službenika u školama sa djecom, što bi rezultiralo smanjenim brojem delinkventnih slučajeva, međuvršnjačkog nasilja, korištenja nedozvoljenih supstanci i sl. 3.2.2. Dopis nadležnom ministarstvu obrazovanja – međusektorskom saradnjom raditi na zajedničkim aktivnostima i što većem angažmanu kroz direktne radionice, prezentacije i kontakt policijskih službenika na časovima odjeljske zajednice.		x	x	x	x	Općina Hadžići Policijska uprava Hadžići Ministarstvo unutrašnjih poslova KS-a Srednjoškolski centar Hadžići Službenik za mlade JU KSIRC Hadžići Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Vijeća roditelja Osnovne škole	Redovne aktivnosti

5. MEHANIZMI ZA PROVEDBU STRATEGIJE PREMA MLADIMA

5.1. Monitoring i evaluacija

Evaluacija je proces, obično sistematičan i objektivan koliko je to moguće, kojim se određuju vrijednosti ili značaj aktivnosti, politike ili programa, planirane intervencije, intervencije u toku ili završene intervencije.⁵⁰

Evaluacija Strategije prema mladima pomaže da se odgovori na pitanja o intervenciji kao što su sljedeća:

- Koji su utjecaji provedenih mjera iz Strategije?
- Provode li se mjere u skladu s planom?
- Ko i kakvu korist ima od provedenih mjera?

Monitoring je stalna funkcija koja koristi sistemsko prikupljanje podataka o određenim indikatorima da bi se menadžmentu i glavnim uključenim stranama tekuće razvojne intervencije osigurali pokazatelji stepena napretka i ostvarenja ciljeva i napretka u upotrebi dodijeljenih sredstava.⁵¹

Monitoring i evaluacija Strategije prema mladima trebaju se zasnivati na praćenju i vrednovanju rezultata.

Sistem zasnovan na rezultatima pomaže kreatorima Strategije, onima koji su je usvojili i onima koji prate njene rezultate u odnosu na ciljnu grupu, te drugim uključenim stranama da odgovore na osnovna pitanja o tome jesu li ostvareni predviđeni ishodi.

Monitoring zasnovan na rezultatima jeste stalan proces prikupljanja i analiziranja informacija zasnovanih na ključnim indikatorima, te poređenje stvarnih rezultata s očekivanim rezultatima kako bi se odredilo koliko dobro se implementira Strategija. To je kontinuiran proces određivanja napretka ka eksplicitnim, kratkoročnim, srednjoročnim i dugoročnim rezultatima praćenjem pokazatelja kretanja, ka ostvarenju specifičnih, unaprijed određenih ciljeva (ishoda) upotrebom indikatora. Monitoring zasnovan na rezultatima osigurat će povratnu informaciju o napretku (ili nepostojanju napretka) osoblju i onima koji donose odluke, koji informacije mogu koristiti na različite načine kako bi poboljšali učinak.

Monitoring uključuje određivanje napretka ka ostvarenju ishoda ili utjecaja. Ishod se ne može odrediti direktno, stoga je određen set indikatora koji, kad se pravilno izmjere, osiguravaju informacije o tome jesu li ili nisu ostvareni ishodi ili željeni učinci, tj. jesu li poduzete mjere doprinijele približavanju ispunjenja vizije Strategije.

Indikator učinka jeste „varijabla koja omogućava verifikaciju promjena u razvojnoj intervenciji ili pokazuje ishode relativne onome što je planirano“⁵² (OECD, 2002, str. 29).

Evaluacija zasnovana na rezultatima jeste procjena planiranih, tekućih ili završenih intervencija kako bi se odredili njihova relevantnost, efektivnost i efikasnost, utjecaj i održivost. Namjera je osigurati informacije koje su vjerodostojne, upotreblijive omogućavajući uključivanje naučenih lekcija u proces donošenja odluka.

Evaluacija mjeru posmatra u širem pogledu, postavljajući pitanje je li napredak ka cilju ili određeni ishod uzrokovan mjerom ili postoje neka druga objašnjenja za promjene koje je odabrao sistem monitoringa.

Pitanja evaluacije mogu uključivati sljedeće:

- Jesu li ishodi vjerodostojni?
- Koliko efektivno i efikasno se ostvaruju?
- Koji neočekivani efekti su uzrokovani mjerama?
- Predstavlja li mjera strategiju za rješavanje određenog skupa potreba koja je najviše isplativa i održiva?

⁵⁰ Glosar Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD) / Razvojnog komiteta za pomoć (DAC) (OECD, 2000, str. 21).

⁵¹ Isto (OECD, 2002, str. 27–28).

⁵² Isto (OECD, 2002, str. 29).

Monitoringom i evaluacijom zasnovanom na rezultatima mogu se demonstrirati poboljšanja ili pak nedostatak poboljšanja. Sistem monitoringa i evaluacije pružit će pravovremenu informaciju svim uključenim stranama, a prije svega Komisiji za mlade Općine Hadžići, o napretku postizanja učinka Strategije.

On će pomoći u ranoj identifikaciji eventualne slabosti koja zahtijeva korektivne mjere. Podaci monitoringa također će osigurati informacije o netipičnim vrijednostima (područja koja rade naročito dobro ili naročito loše).

Ciljevi evaluacije se ogledaju kroz:

a) evaluaciju trenutnog stanja – cilj evaluacije trenutnog stanja može poslužiti da bismo nakon evaluacije poslije provedene aktivnosti mogli utvrditi do kakvih je promjena (po mogućnosti poboljšanja) došlo.

Evaluaciju trenutnog stanja dobili smo istraživanjem koje smo proveli prije izrade strategije prema mladima;

b) evaluaciju nastalih promjena – kod evaluacije nastalih promjena analiziramo proces od početnog do novog stanja. Najčešće procjenjujemo provedene aktivnosti u odnosu na postignuti rezultat;

c) evaluaciju učinkovitosti – evaluacija učinkovitosti također analizira proces, ali onaj koji nastupa nakon evaluacije provedenih aktivnosti. Ona procjenjuje je li aktivnost, pa naposljetku i cijela Strategija prema mladima, bila učinkovita, tj. šta se to u zajednici poboljšalo.

Evaluacija fokusirana na rezultate

U planovima djelovanja po oblastima navedeni su željeni rezultati koji se namjeravaju postići planiranim aktivnostima. S obzirom na to da je planiran niz aktivnosti, najbolje je evaluaciju provoditi netom nakon provođenja aktivnosti, kako bismo saznali je li aktivnost bila odgovarajuća i smatra li je ciljna grupa dobrom.

Evaluacija pojedinih aktivnosti ne treba se pretvoriti u evaluacijsko istraživanje, već treba dati odgovor na osnovna pitanja koja bi ocijenila je li aktivnost postigla željeni rezultat, tj. dovela do značajnih promjena.

Pitanja dijelimo na ona koja postavljamo korisnicima aktivnosti i na ona koja postavljamo sebi kao evaluatoru.

Evaluacija kroz korisnike aktivnosti

Pitamo li korisnike za njihovo mišljenje, aktivnosti možemo vrednovati na nekoliko načina, naprimjer:

- upitnikom;
- intervjuom;
- grupnom diskusijom i sl.

Bez obzira na to koju tehniku koristili, pogodna su nam sljedeća pitanja:

- Je li aktivnost bila prilagođena vama kao korisnicima?
- Koja je aktivnost postigla rezultat kod vas?
- Treba li aktivnost primjenjivati ubuduće i treba li nešto promijeniti?
- Je li aktivnost provedena u odgovarajućem periodu?

Odgovori na ova pitanja pomoći će nam da odgovorimo na pitanja koja postavljamo u internoj evaluaciji.

Internom evaluacijom dopunjavamo odgovore koje smo dobili od korisnika.

Postavljamo sebi sljedeća pitanja:

Je li aktivnost provedena onako kako je planirana?

Jesmo li obuhvatili ciljnu grupu?

Je li aktivnost provedena na vrijeme?

Je li odgovorna osoba/institucija dobro obavila svoj posao?

Je li aktivnost dovela do željenog rezultata?

Može li aktivnost poslužiti kao dobar primjer iz prakse?

Evaluacija učinkovitosti Strategije prema mladima

Za Strategiju prema mladima možemo reći da je postigla učinkovitost ako su dosegnuti željeni rezultati, predviđeni u planovima djelovanja.

Učinak Strategije prema mladima odnosi se na specifične pokazatelje koji potvrđuju postizanje željenih rezultata iz plana djelovanja.

Primjer:

Strategijom prema mladima predviđeno je provođenje ulične kampanje za animiranje mladih da se aktivno uključe u rad lokalnih udruženja.

Željeni rezultat glasi: u lokalna udruženja uključilo se 20% novih mladih ljudi koji žele volontirati.

Ako nakon provođenja ove aktivnosti ustanovimo da je postignut željeni rezultat i da se 20% više mladih zaista prijavilo da volontira u nekom od udruženja, pitamo se koji je učinak ostavio iza sebe ovaj rezultat.

Ako evaluacijom ustanovimo da su novi članovi udruženja pokrenuli četiri aktivnosti koje na neki način unapređuju zajednicu, onda možemo govoriti o učinkovitosti aktivnosti. Potvrdi li se učinkovitost većine aktivnosti, strategiju prema mladima ocjenjujemo učinkovitom.

5.1.2 Zaključak o monitoringu i evaluaciji Strategije prema mladima

Za potrebe izrade monitoring i evaluacijskog plana potrebno je:

- imenovati radnu grupu koja će pratiti provedbu Strategije prema mladima;
- izraditi monitoring plan;
- izraditi metodologiju za provedbu evaluacije.

Kako bi se osiguralo kontinuirano praćenje provedbe Strategije prema mladima, radna grupa za praćenje provedbe Strategije prema mladima treba biti uspostavljena najkasnije tri mjeseca nakon usvajanja dokumenta.

6. Literatura

Agencija za statistiku BiH [online]. Popis 2013. Dostupno na: <https://www.popis.gov.ba/popis2013/knjige.php?id=0> [pristupljeno: 20. 6. 2023].

Federalni zavod za statistiku [online]. Dostupno na: <http://www.px-web.fzs.gov.ba> [pristupljeno: 22. 6. 2023].

Federalni zavod za statistiku [online]. Dostupno na: <http://fzs.ba/index.php/2021/06/30/kantoni-ubrojka/> [pristupljeno: 16. 7. 2023].

Federalni zavod za statistiku [online]. Dostupno na : [Obrazovanje – Federalni zavod za statistiku](#) (fzs.ba) [pristupljeno: 15.6. 2023].

Federalni zavod za statistiku [online]. Dostupno na: <https://fzs.ba/wp-content/uploads/2022/06/nezaposlenost-2021.pdf> [pristupljeno: 26. 6. 2023].

Web-stranica Općine Hadžići: <https://hadzici.ba/index.php>.

Službene novine FBiH, „Zakon o mladima Federacije Bosne i Hercegovine“ („Službene novine FBiH“, br. 36/2010).